

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 34 (10783) хемис 24 – август, 2017 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Надир багъдин аламатар

Гъурбатдин набататар - лезги чилел

Дагъустандин узьумчивилин ва майвачивилин селекциядинни тежрибадин станциядин илимдин старший къуллугъчи Тимур ГЪАБИБОВА Мегъарамдхуруьн райондин Тагъирхуруьн-Къазмайрал вичин къвалихъ галай чилел надир жуьредин багъ кутунва. Ам ина набататрин цийи сортар арадал гъунал машгъул я.

Алимдин багъда лап жуьреба-жуьре цуькверик вил хIада: гортензия, олеандр, камелия, магнолия ва масабур. Амма Гибискус ва “Иудадин тар” лугъузвай гуьрчег кул-кусри фикир къеттендаказ желбзава. Ингъе Сириядин марвард цуьк (Гибискус). И ажайиб набататдин ватан Китай ва Рагъакидай патан Азия я. И набатат Къиблепатан Дагъустандин гъвадин шартарихъ галаз хъсандиз къунва. Амма ботанический багъдиз къвезвай мугъманар гъейранарзавайди тек са и набатат туш. А карни итижлу я хьи, алимдин багъда ботаникадай, тарихдай, мифологиядай, мажусивилин девиррин ирсиная ва культурологиядай къачунвай чирвилерикай кардин гъавурда аваз менфят къачунва.

Багъдик датIана инсанрин къвач ква, абурун арада Россиядин яргъал тир регионрай къвезвай райондин тIебиатдиз, килигуниз лайихлу чкайриз итиж ийизвай туристарни ава.

Тежрибалу алимди кутунвай ботанический багъдикай республикадин ва федеральный массовый информациядин такъатри са шумудра къвена, адан тежрибадин багъдиз талукъ сюжетар федеральный “ТВ-Звезда” каналдайни къалурна.

Тимур Гъабибова вичин багъда дуьньядин жуьреба-жуьре пиплерай гъизвай

набататрин сан гъар йисуз цийи хъийизва. Ингъе алимдин багъда нубатдин гзаф чIагай кул-кусди вичин чка къунва. Къвезвайбурун фикир желбзавай а набататдиз илимдин чIалалди Церцис лугъузва. И гъвечи тарцин хилер гатфарихъ кукIрух хъана ал рангунин цуьквери къада. Гъикъван тажуб жедай кар ятIани, халкъдин арада адаз “Иудадин тар” лугъузва.

Тарихдин делилрай ашкара жезвайвал, Европадиз и набатат сифте яз французри гъайиди я. Абуру адаз “Иудеядай тир тар” лугъузвай. Европада ам XVI асирдидил инихъ, Россияда лагъайтIа, 1813-йисалай чIехи ийизва. Урусатда “Иудеядай тир тар” ва я “Иудеядин тар”, Иудадин тарциз элкъвена. Ихътин къариб жуьредин тIвар алатIани, а набататди гъар са багъдал мешреб-абур гъида.

Тимур Гъабибован ботанический багъда магонияди вичиз лайихлу бине кутунва. Халкъдин арада и набататдиз мертер лугъузва. Магониядин цуьквер гзаф гуьзелбур тирди хъиз, адан пешерни фикир желбдайбур я.

Безетмишун патал ишлемишзавай ва тIямлу емишарни гузвай мертерин кул-кусрал Европада фадлай къимет эцигиз хъайиди я. Амма хци рапар хътин цацар алай и кул-кусдиз багълара са акъван кутугай чка жагъизвачир. Хейлин ботаникар, гъа гъисабдай яз Урусатдин алим агроном А.Т.Болотниковни цацар алачир мертерин кул-кусар арадал гъиз чалишмиш хъана. Эхирни XIX асирдиз Кеферпатан Америкадай Европадиз цацар алай мертерин кул-кусрихъ галаз лап яргъал мукъваввал авай набатат гъана. Цацар алачир и гуьзел тарцел “Магония падуоблистная” тIвар акъалтна.

Тимур Гъабибов, къариблухдай гъана вичин багъда кутунвай гъар са набататдив къеттендаказ эгечIзава. ГъикI хьи, яргъал тир Китайдай ва я Азиядай гъанвай набататар Мегъарамдхуруьн райондин гъвадинни тIебиатдин вири шартIарихъ галаз къун ва абуру чеб акурла инсанрин гуьгъулар шад авун патал еке зегъметар чIугун герек къвезва.

РикIел хкин, Тимур Гъабибов селекциядин тежрибаяр къиле тухунин рекелди кивидин ва хурмайрин цийи сорт арадал гъанвай алим я. Адан ботанический багъда субтропикрин набататри - Канададин муьтквер тарци (ель), подкипарисникди, лимонникди (муьтквер тарциз ухшар авай, вичин пешерихъай лимондин ни къведай набатат) чеб гзаф къулайдаказ гъиссзава. И набататар чайдиз вегъедай атирлу шейэр ва са къадар азаррин дава дарманни яз ишлемишзава.

Т.Гъабибован багъда гъамиша къацуз амукъдай набататрин къелемлухни ава. Ина гуьрчег набататар, месела рододендрон, Вьетнамдин бамбук, Америкадин мертер (магония), бересклет, “Бульденеж” тIвар алай чIухлумIрин кул-кус чIехи жезва. Сириядин зурба марвард цуькведин кул-кусди, вичин къати рангаралди фикир желбзавай Гибискусди акур касдин гуьгъулар иллаки шадарда. Гибискусдиз “муьгъуьббатдин цуькни” лугъузва.

Тимур Гъабибован ботанический багъдиз акъатай гъар са касдиз анай вичин рикIи иллаки чIугвадай са вуч ятIани акъада.

Мегъарамдхуруьн райондин администрациядин пресс-къуллугъ

Нумрадай кIела:

ЮБИЛЕЙ

Гъетериз ухшар инсанар

Алай йисуз явлалу инкъилабчи Мурсапов Абдул-Самед Абдулхаликович дидедиз хъайидалай инихъ 140 тамам жезва. Дагъустанда Советрин гъукум тестикъарайдалай гуьгъуьниз А.Мурсаловакай КПСС-дин Куьре окружкомдин, исполкомдин, Дагъустандин ЦИК-дин член хъанай...

► 3

ЮБИЛЕЙ

Эбеди чешне ва чешме

ЧIехи алим Мегъамед Гъажиеван урус чIаланни лезги чIалан словарь акъатайла (1950-йис), Махачкъаладиз Илимрин академиядин чIехи къуллугъчи, лексиколог А.Бабкин атанай. Словарь алимди къилди, маса садан куьмекни галачиз кхъейди я лагъайла, ам чIалахъ тежез хъана...

► 5

ЧИАЛ

ЧIал хуьнин бязи шартIар

РД-дин лайихлу муаллим, зегъметдин ветеран И.Шагъпазова чIи лезги чIалай арадал гъайи махсус комиссиядин вилки чIал хуьнин жигъетдай вичихъ авай фикирар, теклифар эцигнава. Муаллимди сифте нубатда лезги чIалан учебникра ва словарра амай гъалатIар туьхкIуьрун чарасуз тирди къейдзава...

► 6

САГЪЛАМВАЛ

Ратаринни хуквадин азаррикай гъикI хуьда?

Инсанрик хуквадинни ратарин инфекция гъикI акатзава? Ратарин инфекциядин азардик начагъ инсан стационарда эцигунин чарасузвал авани? И ва маса суалриз Махачкъаладин 1-нумрадин аялрин муниципальный поликлиникадин духтурпедиатр С.Шамиловади жавабар гузва...

► 8

ЯШАЙИШ

Вилера шадвал хъайила...

Къиблепатан Дагъустанда мумкинвилер сергъятламиш хъанвай аялрин ва жаванрин реабилитациядин анжах са центр кардик ква. Амни Ахъцегъ районда ава. Чи газетдин культурадин отделдин редактор Э.Шерифалиева анин регъбердихъ галаз центрадин къвалахдикай, ам авай гъаларикай суьгъбетна...

► 9

ОБРАЗОВАНИЕ

Аялрин месэляяр

Республикадин ясли-бахчайра чкайрин къьтвал авайвилей Махачкъалада хизандин садикар арадал гъиз гатIуннава. Хизандин садик госуларстводин ясли-бахчадин къаюмвилек ква ва ихътин идарайрин къуллугъчийриз мажибни гузва...

► 10

Шадвилелди къейдна

Муниципалитетдин сайтди хабар гайвал, Мегъарамдхурьун районда Россиядин Федерациядин Государстводин пайдахдин йикъ-аз талукъарнавай мярекатар киле фена.

Райондин культурадин отделдик акатзавай централизованый библиотекадин къурулушдин (ЦБС) коллективди "Россиядин пайдах халкъдин дамах я" тивар алай ватанпересвилин сят тешкилнавай. И мярекатда райондин яшлу несилдин векилри ва жегилри хушвилелди иштиракна.

Россиядин пайдахдин тарихдикай суьгъбет авурдалай гугъуьниз кватл хъанвайбурун арада Россиядин государстводин яржар чир хъуниз талукъарнавай итижлу конкурс киле тухвана.

ЦБС-дин 19-нумрадин филиалда библиотекади атайбуру сада-садаз чпис государстводин пайдахдин тарихдикай чизвай делилар ахъайна.

5-нумрадин филиалда "Россиядин руьгъ адан яржара ава" тивар алаз ктабрин выставка ачухнавай.

РФ-дин Государстводин пай-

дахдин йикъан сергъятра аваз школайрин кваларив ачухнавай гатун лагерра акъалтзавай несил ватанпересвилин руьгъдал алаз тербияламишунин, уьлкве ва государстводин важиблу яржар, тарих клан хъунин гиссер кутунин мураддалди жуьреба-жуьре серенжемар тешкилнавай.

Райондин культурадин управленидин жегилрин отделди ва волонтеррин штабди санал районда "Трикопол" акцияни киле тухвана.

И карда гзаф жегилри, школьникри иштиракна. Абуру Мегъарамдхурьун килин куьчейра кьекъвена. Волонтерри агъалириз гъевчи пайдахар гана, РФ-дин Государстводин пайдахдин югъ тирдакай хабар авани, пайдахдин рангарин мана вуч я ва алай аямдин пайдах мус арадал гъайиди я, лугъудай суалар гана. Къейд ийин хьи, хабар кьур гзафбуруз уьлкведин ва государстводин пайдахдин тарихдикай хейлин делилар чизвай.

Чи йикъарин инсанар

Аямдин амадаг

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Бязи вахтара рекъери чаз садрани такур, амма гъа акур макъамдилай рикле гъурметлу чка къадай инсанрал гьалтдай мумкинвал гуда.

Гъейран жезвайди а кар я хьи, инсанди, вичин уьмурдин жегил йисарин члехи пай (23 йис) са кардиз багъишнаваз, а кардивай, месела, илимдин ахтармишунивай, мад чара хъжедач лугъудай члавуз, вичизни гъеле ачух тахъанвай патяхъ рехъ (къисмет) дегишарда!

И йикъара чун гъахтин касдал дуьшубш хъана. Ам виликар геофизик, РАН-дин ДНЦ-дин геотермиядин месэлайрин рекъей Институтдин кьуллугъчи, илимдин кандидат, республикадин меркезда квалюгъ кутуна, хизан галаз яшаммиш жезвайди, садлагъана динж чкани, хъянавай пешени дегишарна, медицинадин хилез фена, инсанар патал диагностикадин азаррихъ галаз женг члугунин, сагъламвал мягъкемарунин вири мумкинвилер авай махсус центр эцигна, кардик кутунвай чи аямдин карчи-меценат, гъа и цийи хиле вичин вахтунин, такъатрин гъайиф текъезвай, авунвай цийи кардал кевелайи рази тир кьегъал хва **Къази Сардарович КЪАЗИЕВ** (шикилда) я.

Аламатдин инсан туш ни лугъуда! Ада вичин са интервьюда журналистдиз хъсан жаваб ганва: "Метлебар, мурад ар вилик эцигун - хъсан кар, абуру килизи акъудун - мадни хъсан кар я!"

И жавабда ада вичин къисметдилай къалурзавай разивални ава. Куьне лугъуда: геофизикдин медицинади хъ галаз вуч алакъа авайди я?

Къази Сардаровича вичи и кардиз ик баян гузва: - СССР хътин зурба государство члугъудай кьулухъ вирибурул залан имтигъанар ачалтна. Иллари илимдинни культурадин хилерин векилрал. Илимдин гзаф кьуллугъчи кьил хуьдай рекъер жагуруниз мажбуру хъана.

Гъа къисмет зазни акъатна. Куьлупуд аял галай хизан хвена, илимдани члехи куклушрихъди фидай мумкинвал амукънач. Саки хъена куьтягнавай докторвилдин диссертация туна, зун бизнесдиз фена. Къиблепатан Дагъустанда а члавуз (1996-1997-йисар) "Южно-Уральская промышленная компания" (ЗАО ЮУПК) фирмадин филиал кардик

квал. Ам Дербентда авай. Фирмадиз къаюмвал чи машгъур карчи Рашид Селимович Сардарова ийизвай. Ада Дербентдин ГНС жими авунвай газдалди таъминарзавай. Герек вахтунда герек чкадал хъун хъсан я лугъудайди хъиз, заз гъа члавуз Дербентдин газдин станциядин директорвал авунин теклиф гана, за а кар килизи акъудна. Яваш-яваш, акъуна-такуна гъа и цийи кьайгъуйри закай карчи дербентви авуна...

- Бес медицина гьикл рикле акъалтна?

- Къисметди гъа карни ачухна. Ихътин дуьшубшди зун а рекъиз мукъва авуна. Са сеферда зи рушан иви ахтармишун герек хъана, чун Дербентдай Махачкъаладиз, Республикадин диагностикадин центрадиз атана. Амма кар туйквенач, атайвал хъфена. И дуьшубшди зун Дербентда медицинадин алай аямдин махсус центр "Сагъ-

ламвал" арадал гъунин ниятдал руьгъламишна ва са куьруь вахтунда, жуван вири такъатар, мумкинвилер кардик кутуна, гъуьлуьн кьере куьгне са карханадин майданар маса къачуна, ана цийи эцигунар гъиле кьуна!

Гила, ингъе, а чка Къиблепатан Дагъустанда машгъур хъанва. Ана гъар жуьре анализар авуна, дуьз диагноз эцигна, инсанриз чпин сагъламвал мягъкемардай мумкинвал гузва. Къуллугъар пулдихъ ятлани, инаг чи халкъдиз мукъва я, пешекарарни лап хъсанбуру хъянава. Саки вири члехи меркезрин клиникайра, центрайра махсус чирвилер къачунвайбуру я. Тежриба кжажзавайбуру, чирвилерикай кичле туширбуру, гилелни, ниятрални мишъибур чна хъязава, кваллахдал желбзава.

Гъахтин цийи тадаракарни ава, медицинадин рекъей цийи вуч аватла, ам чна чи центрадиз гъизва.

- Ви къисметдилай кье вун рази я, тушни?

- Гьикл бес?! Жуван чирвилер, алакьунар халкъдин рекъе эцигунилай члехи бахт ва къисмет авайди туш. Сагъламвилелай члехи вуч девлет ава?..

Къази Сардарович гъахлу я. Касдиз руьгъ тухардай рекъ-инсанриз паквилелди кьуллугъ авунай аквазва. Им чешне къачуниз лайихлу рекъ туш садани лугъудач.

И йикъара бажарагълу хци вичин 60 йисан юбилей кьейдзава. И вакъиа адаз, вичин ярар-дустари хъиз, чнани тебрикзава:

Гафарганрай жагъизвач чаз алхишар,

Са гъетерихъ жеда ахътин нехишар.

Аквазва чаз ашукъ тирди алам вал,

Багъишзавайвилей мерддиз сагъламвал.

Яшаммиш хъухъ, майданар це бахтариз.

Цийи тостар тикрарда ваз вахтары...

Къвалахдилай рази я

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

18-августдиз Белиждин гимназиядин актвий залда поселокдин полициядин пунктунин УУП-ди (участковый уполномоченный полиции) халкъдин вилик 2017-йисан 6 вацран гъахъ-гъисаб авуна.

Мярекатда Россиядин МВД-дин Дербент райондин отделдин начальник Мирбуба Сеидова, Россиядин МВД-дин Дербент райондин отделдин УУП-дин отделдин начальник Арсен Арабханова, Белиж поселокдин полициядин пунктунин начальник Сейран Гъуьсейнова, Белиж поселокдин кьил Рамиз Гъабибулаева, общественный тешкилатрин векилри, муаллимри ва поселокдин жемьатди иштиракна.

Мирбуба Сеидова вичиз полицейский участковый кваллахдин жигъетдай халкъдихъ гъахътин фикирар аватла чир хъана кланзавайди къейдна.

Мярекатдин сергъятра аваз полициядин майор Арсен Арабханова авур докладдай малум хъайивал, 2017-йисан ругуд вацра Белиж поселокдин сергъятда яшаммиш жезвай агъалирилай 312 административный протокол хъенва. Абурун арадай яз гъевчи хулиганвал авунай - 44, кефли яз общественный чкайриз экъечнавайбурулай - 42, общественный чкайра хъивегъунарзавайбурулай - 57, ПДД-дин кьайдаяр члугъудайбурулай - 43 ва административный жермеяр тагайбурулай - 11 протокол хъенва.

Тахсиркарвилерин вилик пад кьунин важиблу рекъем участковый административный закон члурзавайбуруз рехъ тагун ва абуру дуьздал акъудун я. Профилактикадин учетда авайбурукай рахайтла, абурун къадар 110 кас я. Абурукай ругуд кас шартлуналди кар атанвайбуру, 4- шартлуналди ахъайнавайбуру, 11 - наркотикрихъ галаз алакъа авайбуру, 12 - ичкидин таъсирдик кефсузбуру, 3 - административный гуьзчивилик квалбуру, 46 - кас сифте яз судди кар атанвайбуру ва 4 касни хизанра квалзавайбуру я.

2017-йисан гъахъ-гъисабдин вахтунда поселокда 7 тахсиркарвал авуна. Абурукай ругуд дуьздал акъуднава, муькуьди авунвайбурун гугъуьна кьекъезва.

Ара датана профилактикадин серенжемар къабулуни ва гьил-гъиле аваз гъевчи тахсиркарвилер дуьздал акъудуни ге-лежегда граждани члехи тахсиркарвилер авунин вилик пад къадай мумкинвал гузва.

2017-йисан сифтедилай башламишна Белижда 65 касди адетдинди тушир исламдин рекъ кьунва, абурукай 21 кас дишегъли-яр я. Белижвийрикай 8 касди Сирияда Россияда къадагъа авунвай ИГИЛ-дин гъерекатра иштиракзава.

- Къенин йикъан важиблу месэлайрикай сад, терроризмдиз кьил ягъиз кланзавайбуру виликамаз къатана, абуруз и кар авуниз рекъ тагуникай ибарат я. Ик, чна фад таъсирдик акатзавайбурухъ, чпин фикирар дигмиш тахъайибурухъ ва гъакни чи учетда авайбурухъ галаз кваллах тухузва. Диндин экстремизмдин месэлайриз талукъ яз чун поселокдин общественностдихъ ва активдихъ галаз гуьруьшмиш хъана. Чи территорияда гьалар секин я ва адетдинди тушир диндин терефдарри агитация тухузвай дуьшубшар гьелелиг авач, - малумарна А.Арабханова.

Ахпа ам тахсиркарвилер арадал къезвай себебрал аквазва: яшаммиш жезвай чкайра жаванрихъни аялрихъ галаз тербиядин кваллах зайфарун, датана халкъдин арада гзаф чклизвай пиянискавални наркомания, теле ва киноэкранрилай зулумкарвал, чалкечирвал ва маса нагъакъан крар пропаганда авун.

Тахсиркарвилер арадал атуни месэлаяр фикирда кьуна, общественный чкайра ва куьчейра кваллах тухузвай талукъ планрик дегишвилер кухтуна. Гзаф криминогенный гьалар авай общественный чкайра ППС-дин нарядар кардик кутунва. Инра маса серенжемарни тухузва.

Анал гъакни участковый тир полициядин капитанар Бахтияр Агъаева ва Жабир Шихагъмедова гъахъ-гъисаб авуна, гъакл поселокдин агъалияр тир Абдулгъамид Ражабов, Саижат Гъабибова ва масабур рахана.

Мярекатдин эхирдай Мирбуба Сеидова ва Арсен Арабханова чпис гъамша активдаказ куьмек гуздай поселокдин кьил Рамиз Гъабибулаеваз ва поселокдин жемьатдиз гзаф сагърай лагъана.

Полициядин участковый кваллахдиз жемьатди санлай рази жедай къимет гана.

Абдул-Самед Мурсалован 140 йис

Гъетериз ухшар инсанар

Зульфихар ЗАЙНАЛОВ

Къенин югъ алатай девирдихъ, тарихдихъ галаз алакьалу ийизвай сир несилрин арада авай алакьа я. Алатай девир вуч я лагъайтла, са мус ва гъина ятлани хъайи вакъиаяр, мярекатар хъиз, гъа вахтара яшаммиш хъайи, гъа вакъиаяра иштиракай инсанар, улу-бубаяр, чи багърияр я.

Лакар хуьруьз фена. Ана стха Керимни яшаммиш жезвай. Инани са къас фу регъятдиз гъатзавачир. Къуд йисуз жуьреба-жуьре къвалахар тамамариз къил хвейи Мурсаловар Куьре округдин Къасумхуьрел куьч хъана.

И вахтунда Абдул-Самедакай хъсан устлар-дерзичи хъанвай. Адан патав датлана чухваяр цун патал муштерияр къвезвай. Гъиле дуллух гузвай рехъ гъатнавай гададиз вичин яшайишни тешкилдай мумкинвал хъана. Ам звленмиш хъана. Са тлимил вахтундила дах рагъметдиз фена ва Абдул-Самедни Къасумхуьрел амукьна.

Вахтар, гъалар дегиш, муштериярни тлимил жезвай. Дерзичивили хизандин месэляяр гъялзавачир. Гададиз чизвай, дагълух хуьрерай гзаф итимар къил хуьз Бакудин нефтдин мяденрал къвалахиз физвай. Бакуда адан имияр Айваз ва Куругълини авай. Садра шегъердай хтай абуру Абдул-Самедаз лагъана: "Ина вацра сад-къве муштеридал вил алаз акъвазна вучзава, ша Бакудиз, ана ваз къвалахни бул жеда". Гъа ик, Мурсалов Бакудиз, гзаф къадарда лезгияр яшаммиш жезвай Биби-Эйбат райондиз акъатна. Ина ам рабочийрин арада еке гъурмет авай Къазимегамед Агъасиевахъ ва маса юлдашрихъ (Ферзали Бегов, Шагъабас Тагъиоров, Гъабиб Шагъпазов, Тарикъули Юзбегов, Къазибег Акимов, Абдулбари Къазибегов, Расул Агъасиев) таниш хъана ва абурухъ галаз дуствал хвена.

Цийи дустари ийизвай суьгъбетар себеб яз Абдул-Самед инкъилабдин гъерекатдик экечна. Юлдашрихъ галаз адани Зубаилов

» 1917-йисан августдиз Темир-Хан-Шурада Дагъустандин лежберрин сад лагъай съезд къиле фена. Мурсаловни Куьре округдин лежберрин патай делегат тир. Ина ам Ж.Коркмасовахъ, У.Буйнакскийдихъ, М.Дахадаевахъ галаз таниш хъана.

Къ.-М.Агъасиев ва А.-С.Мурсалов

Улу-бубаяр чи диб, бине я. Абурун арада халкъдин арадай акъатай, тарихда аквадай хътин гел тур баркаллу ва машгъур рухваяр, рушарни ава. Абуру риклел хуьн чи буржи я. **МУРСАЛОВ Абдул-Самед Абдулхаликъовични** гъахътинбурукай сад я. Дагъвийрин азадвал, Дагълух республикада цийи гъукум къурмишун патал вичин вири чирвилер, къуватар гайи хва гъед хъиз куьклевна. Адан нур къени квахънавач лагъайтла, зун ягъалмиш жедач.

Мурсалов Абдул-Самед 1877-йисан 21-августдиз Самур округдин Ахцегърин хуьре лежбердин хизанда дидедиз хъана. Уьмуьр, яшайиш четинди, тухдалди фу гъат тийизвайди тир. Са гъилледа хизандин югъ няни ийизвай Абдулхаликъаз маса чара амукьнач: 1901-йисуз ам хизанни галаз Къуба уезддин

иеси тир мяденра лап четин шартлара зегъмет члугъазвай фялейрин арада чинеба таблгъат тухузвай. РСДРП (б)-дин Бакудин комитетди Мурсаловар Куьре округдин хуьрерин зегъметчияр гъавурдик кутунин къвалах тухун тапшурмишна. Ада Къасумхуьрел вичин къвале чинебан къвалах тешкилдай центр арадал гъана. Ара-ара иниз Къазимегамед Агъасиевни хъвезвай. Абуру Къиблепатан Дагъустандин вири районар чпин гуьзчивилик кутуна. Бакуда авай Абдулбари Къазибегова ва Гъабиб Шагъпазова датлана Къасумхуьрел Мурсалован къваллиз герек литература, таблгъатдин материалар, газетар ва талукъ хабарар хкизвай. Макъсад сад тир: куьтягъ тежедай зулумри, истисмарвили гъелекнавай лежберар, зегъметчияр гъиле яракъ аваз пачагъдин гъукумдиз акси экъечлун.

РЕВОЛЮЦИОННАЯ СЕМЬЯ

ПО ПОРУЧЕНИЮ БАКИНСКОГО КОМИТЕТА ПАРТИИ ИЗВЕСТНЫМ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ РЕВОЛЮЦИОНЕРОМ КАЗИМАГОМЕДОМ АГАСИЕВЫМ В КАСУМКЕНТЕ КЮРИНСКОГО ОКРУГА ДАГЕСТАНА БЫЛ СОЗДАН В ДОМЕ МУРСАЛОВЫХ ПОДПОЛЫНЫЙ ШТАБ-КВАРТИРА 5 ИЮНЯ 1917 Г.

 <p>МУРСАЛОВ <i>Абдул-Самед</i> <i>Абдул-Халикъович</i> Руководитель подпольной большевистской организации и повстанческого движения в Кюринском округе. Неоднократно арестовывался царскими властями. Борец за власть советов в Дагестане. Был членом ЦК ЦК и ЦК и ЦК партийной контрольной комиссии. Член КПСС с 1917 г. (1877-1926)</p>	 <p>МУРСАЛОВ <i>Абдул-Гамид</i> <i>(он же Александр Георгиевич)</i> Член подпольной большевистской организации. Продолжал подпольную работу будучи председателем комитета 2-го Дагестанского конного полка в гор. Прокурове. Был арестован за революционную деятельность. Активно участвовал в боях Октябрьской революции в гор. Москве. Был ком-комиссаром отдельного Дагестанского нац. дивизиона. Член КПСС с 1918 г. (1893-1939)</p>
 <p>МУРСАЛОВ <i>Омар</i> <i>Абдул-Халикъович</i> Член подпольной большевистской организации. Командир партизанской группы, боролся против денкинских банд и турецких авантюристов. В 1920 г. был участником I съезда Красных партизан. В 1921 г. был делегатом I съезда комсомола Дагестана. Был представителем ЦК ЦК при ВЦИК в г. Москве. Член КПСС с 1920 г. (1900-1973)</p>	 <p>МУРСАЛОВ <i>Азиз</i> <i>Абдул-Халикъович</i> Руководитель подпольной комсомольской организации в Кюринском округе (1919-1920 март). Делегат I съезда комсомола Дагестана (1921 г.). Работал секретарем Кюринского и Самурского окружкомов комсомола. Персональный пенсионер республиканского (РСФСР) значения. Имеет правительственные награды. Член КПСС с 1924 г. Член ВЛКСМ с 1921 г.</p>

Баркаллу хизандин векилар

1914-йисуз Къасумхуьрел нубатдин сеферда Къ.Агъасиев хъвезва. Мурсаловни галаз ада Бутархуьруьн, Шихидхуьрин, Уллу Гъетегърин, Зугърабуьруьн, Испикрин, Вили Ярагърин, Цмуррин ва маса хуьрерин зегъметчийрин арада гъавурдик кутунин къвалах тухузва. Лугъун лазим я хъи, и хуьрериз фадлай инкъилабчийр физвай ва анра чинебан къвалах тухузвай большевикриз майилвалзавай зегъметчийр гзаф тир. Абурун кумекдикай менфят къачуз Агъасиева, Мурсалова ва маса инкъилабчийри Куьре округдин ва гъа! Къазикъумухдин округдик акатзавай хуьрерин агъалияр улкъведа къиле физвай месэлярин гъавурда твазвай.

Къве йисалай РСДРП (б)-дин Бакудин комитетдин тапшургъдалди Мурсалован къвале алишверидин туьквен ачухзава. Имни иниз мукъвал-мукъвал инсанар къвезвай-вилляй, абуру шаклувилик акат тавун ва Мурсалова чинебан къвалах тухузвайди чир тахъун патал авунвай кар тир. Туьквенди пачагъдин чкадин гъукумдин къуллугъчийрин фикир кар алай месэладал желб ийиз тазвачир. Агъасиевани Мурсалова йифериз зегъметчийр, чпин кумекчийр къабулзавай, абуру агъалийрин арада чукурун патал листовкаяр вузузвай. И важиблу карда абуру Мурсалован стха Омар ва хва Азизани кумекзавай.

1916-йисан зулухъ пачагъдин чкадин гъукумдин "тулайри" Агъасиева ва Мурсалова дагъвийрин арада чинебан къвалах тухузвайди къатлана ва абурун геле полицейскийяр туна. 18-ноябрдиз жандармерияди къведни къуна ва Къасумхуьруьн дустагъда туна. Тахсир кутадай гъакъикъи делилар гъат тавурвилляй са вацралай инкъилабчийр азад хъувуна, Агъасиевахъ тади гъалда Куьре округдай экъечлунин буйругъ гана. Мурсалов чкадин гъукумди вичин гуьзчивилик кутуна.

Имни абуруз тлимил акуна. Чкадин инсан туширвилляй Мурсалован виликни хуьряй экъе-

чуни шарт эцигна. Гъа са вахтунда округдин начальниқдин эмирдалди Къасумхуьруьн старшинади полицейскийяр ва маса къачунвай са бязи лежберар кацаяр, лумар гваз Мурсалован къвал чукурун патал ракуьруна. Ихътин гъерекатар къиле физвай вахтунда Мурсалован гъвечи хвани къена. Ихътияр тагайилляй къве юкъуз рагъметлу хва кучук тежез амукьна. Анжах жематдин истемешунихъай къурху хъана, гъукумдарри хва кучукдай ихътияр гана.

1917-йисан августдиз Темир-Хан-Шурада Дагъустандин лежберрин сад лагъай съезд къиле фена. Мурсаловни Куьре округдин лежберрин патай делегат тир. Ина ам Ж.Коркмасовахъ, У.Буйнакскийдихъ, М.Дахадаевахъ галаз таниш хъана. Гъа и йисуз Къасумхуьрел "Тройка" тлар аваз большевикрин группа тешкилна. Аник А.-С.Мурсалов, Т.Юзбегов ва Къ.Акимов квай. Абуру Къиблепатан Дагъустандин лежберрин арада Деникиназ акси восстание къарагъарун патал еке къвалах тухвана. Гъа са вахтунда къиле Мурсалов аваз округда партийный организацияни тешкилна. 1919-йисуз адан жергейра 200-далай виниз дагъвийр авай. Абурун иштираквални аваз большевикри Куьре округ кунвай Деникиназ акси гъерекатрал клук гъана. Большевикри ва партизанри ревком тешкилна. Мурсалова Бакудин комитетдидай чпиз кумек гун тлалабна. Анай чи партизанриз куьмек яз частар рекве туна. 1920-йисан февралдиз Къасумхуьрни, Дербентни денкинчийрикая азадна.

Дагъустанда Советрин гъукум тестиқьарайдалай гуьгъуьни Мурсаловакай КПССдин Куьре окружкомдин, исполкомдин, Дагъустандин ЦИКдин член хъана. 1926-йисан 29-мартдиз Куьре округдин милициядин управленидин начальник тир Абдул-Самед Мурсалов бедбахтвиллин дуьшуьшдик телеф хъана. Адан тларцихъ Къасумхуьрел, Махачкъалада куьчяр янава. Ялавлу инкъилабдин экъуь къамат гъамшалугъ дагъустанвийрин риклера амукьда.

Рикелай тефидай баркаллу йикъар Гъалибвили кар алай женгер

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Советрин Союздин къшунри баркалла къазанмишай, Ватандин винел атай чапхунчийриз рикелай тефидай ягъунар къур ва абур магълуб авур женгер тарихда гъатнава. Абурукайни сад, лап кар алайди, Гъалибвили бине кутурди Курскдин женг яз гысабзава ва гъар йисуз и вакъиа чи улькведа къейднийизва. Тарихчийри ам пуд паюниз пайзава: Курск оборона авунинди (5-23-июль); Орловский женг (12-июль-18-август); Белгороддинни Харьковдин гъужумдин женг (3-23-август).

Дяведин тарихда тестикъ хъанвайвал, 1942-43-йисарин хъутъуыз Сталинград патал киле феийи женгера Яру Армиядин гъужумдикди фашистрин гзаф къушунар барбатл хъанай. И карди ажугламишай немсерин къшунри Рагъэкъечдай патан Украинада нубатдин гъужум киле тухвана ва абур хейлин мензилриз виликди атана. Идал бес тахана, немсерин командование гатуз советрин къшунрал мадни зурба гъужум тешкилуни къастунив ацанвай ва ада вижевай гъазурвилерни акунвай. Душмандин Курскдин дугадин сергъятра 50 дивизия (гъа гысабдай яз танкарин 16 дивизия), танкарин 2 бригада, 3 батальон, 10 агъзурдалай виниз минометар ва тупар акъвазарнавай. Аскерин, офицердин къадар 900 агъзурдалай алатнавай. Идалай гъейри, къваларив мадни 20 дивизия гъазурнавай. Фашистрин фикир сад тир: хабарсуз гъужумна, Яру къшунриз вири жуьредин яракърай жезмай къван гзаф зиян гун ва ахпа, гъалкъада туна, абур къирмишун, тахъай мисал авун. Военный операциядизни "Цитадель" твар ганвай.

Советрин халкъдин бахтунай хъиз, и вагъши, инсафсуз план килиз акъатна. И кардани чи разведчикрин гъерекатрилай гзаф крар аслу хъана. Абуру Генеральный штаб ва талукъ командирар Гитлеран генералри туйкъурзавай планрилай, фашистрин къшунар къватл жезвай чкайрилай, алава яз хкъезвай частарикай вахт-вахтунда хабардарна. Разведчикрин ва фронтдин сергъятра сенгерар къунвай советрин армиядин командующийрин хабаррал асаслу яз Верховный Главнокомандующий И. Сталин киле аваз Яру Армиядин командованиди фашистрин гъужумдиз акси план туйкъурна ва Центральный, Воронеждин фронтрилай ибарат группировка арадал гъана.

Адан къурулушда 1,3 миллион кас, 20 агъзурдав агакъна тупар ва минометар, 3300 агъзурдалай виниз танкар ва 2650 самолет авай. Центральный фронтдин (командующий - армиядин генерал Константин Рокоссовский) къшунри Курскдин кеферпад ва Воронеждин фронтдин (командующий - армиядин генерал Николай Ватунин) къшунри къиблепад хуьн лазим тир. Генерал-полковник Иван Конев киле авай фронтди Курскдин вилик акъатнавай зурба къуьнт хуьзвай.

Шегъердин патарив сенгерар къунвай вири къшунриз душмандин гъужум вилекъвилелди акъва-

зунин, фашистрин аскерарни, техникани барбатлуни ва ахпа, душман гъалдай феийла, адал гъужум авунин тапшуругъ ганвай.

Фашистрин армиядин "Центр" твар ганвай дестедин командующий генерал-фельдмаршал Г. Ключегдин регъбервилек кваз душмандин Орелдин ва Белгороддин районрай 1943-йисан 5-июлдиз чи сенгерал гъужумна. Орелдихъай чи къшунрин винел генерал-фельдмаршал Гюнтер Ханс фон Ключегдин ва Белгороддин патарайни генерал-фельдмаршал Эрих фон Манштейнан группировка атана. Самолетар, танкар, тупар, минометар кардик акатна. Душмандин фикирнай жеди, ихътин къватдин хура Яру Армиядин аскеривай акъваз жедач, амма уьткъем, вилекъг, бажарагълу, тежрибалу маршалар Г. Жукован, А. Василевскийдин, армиядин генералар тир К. Рокоссовскийдин, Н. Ватунинан, И. Коневан ва маса командирин регъбервилек кваз чи частари душман "хъсандиз" къаршиламишна. Фашистривай ерли виликди къвез хъанач.

Военный тарихчийри къейдзавайвал, 12-13- июлдиз чи 3, 9, 11, 61, 63-армияри фрицрин сенгеррай пад акъудна ва виликди гъерекатна. Белгороддин кеферпата, ракъун рекъин Прохоровка станциядин районда къве тефдихъайни 1200 танкуни иштираккай зурба, садрани тахъай хътин женг киле фена. Югди сада-садаз гуьлле гана, нянихъ элкъвейла, гуьллеяр куьтягъ хъайила, аскерар, танкистар гъилералди куклунриз акъатна. Гъа и са юкъуз чи къшунри немсерин 10 агъзур аскер, 400 танк ва маса техника тергна. Фашистар эхир чи къунвай сенгерар оборона авуниз мажбур хъана, амма идакай абуруз куьмек хъанач. 26-июлдиз фашистар Орловский сенгер туна, катуниз мажбур хъана. 29-июлдиз Волхов, 5-августдиз Орел азадна. 18-августдиз советрин къшунар Брянскдив агакъна.

Рагъаклiday патан фронтдин Центральный ва Брянскдин фронтрин къшунри "Кутузов" твар ганвай операция киле тухвана ва душмандин Орел шегъердин къваларив гвай группировка куклварна.

Вири жуьредин женгера чи къшунриз гъавадин 2 ва 17-армияри еке куьмек гана. 1943-йисан 23-августдиз Яру Армияди фашистрин къшунар 140-150 километрдииз Рагъаклiday патархъ гадар хуьвуна. Советрин чешмейрин делилралди, Курскдин женгина душман хъанавай 30 дивизиядикай, гъа гысабдай яз танкарин 7, 500 агъзурдалай виниз аскерикайни офицерикай, 3,7 агъзур самолетдикай, 3 агъзур тупуникай, минометрикай магърум хъана. Советрин къшунризни зурба зиян хъана. Курскдин и инсафсуз женгина чи 863 агъзур аскер телеф, 6000 танк терг хъана.

Ихътин жуьредин телефвилер, къурбандар арадал атанатлани, Яру Армиядин къшунри къазанмишай гъалибвили гуьгъуьнин женгер лайихлувилелди тухуниз куьмек гана.

Къейд авун лазим я хъи, Курскдин женгина дагъустанвийрини къегъалвилер къалурна ва умуми гъалибвилек чпин пай кутуна.

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Советрин девирда "Жегъилриз вири рекъер ачухъя" лозунг кардик квайди тир. Гилани виликди фидай къаст авайбуруз рекъер агалнавай кар авач. Улькведа бажарагълу жегъилриз чпин фикирар, мурадар кылизи акъуддай мумкинвал гузвай жуьреба-жуьре программаяр, мярекатар тешкилзава. Абурук форумар, фестивалар, конкурсар, саммитарни... акатзава.

2015-2016-йисара "Каспийди" вичин къвалах акъвазарнай, гила ада вичин вилик мадни члекъи везифаяр эцигнава. Рикел хкин: "Каспий - 2014" твар алай жегъилрин чирвилер артухардай международный форумдин сергъятра аваз республикадин жегъилар къвалахдалди таъминардай "Агалкъун" центради къвалахдин азад чкайрин вакансийрин мекера (ярмарка) ачухнай. "Заз вун къанда, Россия" интерактивный къгъуна гзаф къадар жегъилри иштираккай. Абу-

къурулушриз садаз-садан тежрибадикай менфят къачудай мумкинвал гудай международный майдан арадал гъун я.

Гъа идахъ галаз сад хъиз саммитди къуд терефдай къвалахда: "Студентрин чпи-чеб идара ийидай къурулушрин башчийр"; "Жегъилрин чпи-чеб идара ийидай къурулушрин башчийр"; "Коммерциядин бур тушир организациядин башчийр"; "Жегъил блогерар".

"Каспий - 2017"

Жегъилриз майданар ачухнава

ру тарих, география, къадим культураяр чир хъунай чпин чирвилер къалурнай. Дагъустандин жегъил педагогдин сад лагъай конгресс киле тухванай. Жегъилрин общественный тешкилатрин координационный советдин заседанидал метлебу са шумуд месэла гъялнай.

Дагъустанда жегъилрин форумар тешкилиз са шумуд йис я. 22-августдиз Махачкъала шегъерда жегъилрин международный "Каспий - 2017" саммит къвалахдив эгечина. Ам 26-августдалди давам жеда. Социально-образовательный проект тир и саммитдин макъсад Каспий гъуьлуьн къваларив гвай государствойрин ва Россиядин Федерациядин регионрин жегъилрин къурулушрин башчийрин конкурентвилек мумкинвилер артухарун, садаз-садан тежрибадикай менфят къачудай шартлар тешкилун, теклифун ва жегъилрихъ галаз къвалах тухунин цийи моделар-къайдаяр туйкъуьрун, жагъурун я.

РД-дин жегъилрин крарин рекъай министр Арсен Гъажиева малумаривайвал, саммитда Каспий гъуьлуьн къвалав гвай 10 государстводин ва РФ-дин 20 региондин жегъилрин къурулушрин 300-дав агакъна векилри иштиракзава. Мярекатдин кылин везифани жегъилрин

къурулушриз садаз-садан тежрибадикай менфят къачудай мумкинвал гудай международный майдан арадал гъун я.

Гъа идахъ галаз сад хъиз саммитди къуд терефдай къвалахда: "Студентрин чпи-чеб идара ийидай къурулушрин башчийр"; "Жегъилрин чпи-чеб идара ийидай къурулушрин башчийр"; "Коммерциядин бур тушир организациядин башчийр"; "Жегъил блогерар".

ственный алакъаяр гегъеншарунихъ, жегъилрин месэляяр гъялунихъ, абуруз чпин алакъунар производства ишлемишдай шартлар тешкилунихъ галаз алакълу хуьн лазим я".

Саммитдин иштиракчийр Къаюмвилин советдин председател А. Хлопонинан тварунихъай "Кавказдин тебиатдин центр" АНО-дин Генеральный директор Сааду Къазиева тебрикна. Иштиракчийрин твару-

нихъ хуш гафар гъуьлуьн гъяванар хуьдай международный фондунин директор Лени Харта лагъана ва фондуни Дагъустандин госуниверситетдихъ галаз республикадин къетлен экология хуьнин рекъай санал къвалахзавайдини алава хуьвуна.

Мугъманрин арада Ингушетия, Кеферпатан Осетия-Алания Республикайрин жегъилрин крарин рекъай комитетрин регъберар Сулейман Эгиев, Борис Цаликов, РД-дин экологиядин ва тебиатдин ресурсар хуьнин рекъай министр Набиюлла Карачаев, РД-дин Халкъдин Собранидин депутат Тимур Гусаев, Анна Безрукова, ДГУ-дин ректор Муртузали Рабаданов авай.

Саммитдин вири иштиракчийри 22-августдиз республикада Россиядин Федерациядин Государстводин пайдахдин йикъаз талукъарнавай серенжемрани иштиракна.

Къейд авун лазим я хъи, "Каспий - 2017" саммит "Сарыкум" бизнес-отелдин мулкуна киле фида. Зурба мярекатдин сергъятра аваз иштиракчийр Каспий гъуьлуьн къваларив гвай ульквейра ва РФ-дин регионра жегъилрихъ галаз къвалах тухунин рекъай къватнавай тежрибадихъ галаз таниш хъана. А тежрибадин бинедаллаз жегъилрихъ галаз алакъаяр тайинардай ва къвалахдай цийи къайдаяр, къалубар туйкъуьрунин гъакъиндай веревирдер авуна. Каспий гъуьлуьн къваларив гвай государствойрин ва Россиядин Федерациядин регионрин жегъилрин къурулушрин башчийри санал къвалахунин гъакъиндай икъраррал къулар члугуна. Дагъустанда Каспий гъуьлуьн къерехда жегъилрин къурулушрин башчийрин яратмишдай гъевес хкъадай шартлар тешкилуни гъакъиндай меслятдал атана. "Кавказдинни Каспийдин" региондин биологиядин жуьреба-жуьревал хуьн" темадай жегъилрин гатун сад лагъай школада тешкилзавай конкурсда иштиракунин гъакъиндай малумарна.

Мегьамед Гьажиеван 120 йис

Эбеди чешне ва чешме

Мерд Али ЖАЛИЛОВ

Гьилевай йис чехи алим-лингвист, фольклорист ва литературадин критик, Дагьустандин умуми культурадик, иллаки чаланни литературадин хилерик кьетлен пай кутур зурба арифдар, инсанперес ва ватанперес Мегьамед Мегьамедович ГЬАЖИЕВАН 120 йисан юбилейдинди тирдакай ва адаз талукь кьейдер, риклел хкунар, рецензияр, маса материалар чап авун герек тирдакай чна гьеле йисан сифте кьилляй хабар ганай. ("ЛГ"-дин 5-нумра).

са тешкилай Мегьамед Мегьамедовича-лай багьри касдилай хьиз рази тир.

Иллаки еке куьмекар М.Гьажиева чпик умуд кутаз жедай гележег авай жегьил-риз гудай, абур ада саррафди хьиз чирдай, гьавилляй нетижаярни хьсанбур жедай. У.А.Мейланова, З.Абдуллаев, Б.Г.Кь.Ханмегьамедов, и царар кхьизвай кас илимдин виниз тир дережайрив агькун хусан М.М.Гьажиева эвелимжи рум ва кьуват гунир нетижа я. И жигьетдай М.М. Гьажиеван куьмек анжах дагьустан-вийрив ваь, гьакI маса чкайра кIвалахза-вайбурувни агакь тавуна амукьнач. Месела, Гуржистандин машгьур аллибар Т.Е.Гу-дава, А.А.Магометов, Ш.Г.Гаприндашвили, З.М.Мегьамедбегова, О.И.Кахадзе, Е.Ф.Джейранашвили чпин кIвалахра М.М.Гьажиева гайи куьмекриказ, адан кьенивиликай гьавайда рахазвайди туш.

Гила са кьве гаф М.М.Гьажиеван принципальнийвилкай. 1950-йисуз И.В.Ста-линан «Марксизм ва чIалан илимдин мес-сэлар» лугьудай ктаб акьатна. Ам парти-ядин ва гьукуматдин документа чIалан илимдин месэлар гьялунир диб ва про-грамма хьана. Илимдин идарайра хейлин ксар кьуллугьриказ азадна. И кампания-дик Дагьустандин илимрин базани акат-на, адан директор, кьве сеферда Соци-ализмдин Зегьметдин Игитвилир тIвар кьа-чур И.М.Мещаниновни кIвалахдивай акь-вазарна. Дагьустандин чIаларин ва тарих-дин институтдани кадрийрин жигьетдай хейлин дегьивилер киле фена. М.М.Гьа-жиевни чIаларин сектордин заведующий-вилляй акьудна, адан чкадал, Москвадай гьана, Е.А.Бокарев тайинарна.

1952-йисан декабрдин институтда чIа-ларин месэлайриз талукь еке сессия-кон-ференция киле фена. Анал са вижевай доклад чун вичикай рахазвай касди аву-на. Ада кьилин фикир ахьайнавай гьа-латIар тьукьур хьувуниз, мектебра ва вуз-ра чIалан тарсар гьикI тухун лазим ятIа, гьадаз гана. Идахь галаз санал вичихь галаз гзаф йисара кIвалахзавай А.Н.Ба-тырмурзаев ва Ш.И.Микаилов, марристар я лагьана, русвагь авун дуьз туш, а девир-да чIалан теориядин умуми кьалурунар гьахьтинбур тир лагьана. Доклад яб гайи-буру кутугайди, гележегда кIвалах авун патал менфятлуди яз гьисабна.

Вичи гзаф йисар серф авур синтак-сидикай ам ерли раханач, я конферен-цияди кьабулай кьарарриз ам акси хьа-нач. Гьугьунлай ашкара хьайивал, ада синтаксидай кхьизвай докторвиллин дис-сертация акьвазарнач, ам жезмай кьван фад куьтягьунин кьаст авунвай. Дугьри-данни, а кIвалах ада 1954-йисалди куь-тягьна. И карди са кьадар гьужетар ара-дал хкана, амма Мегьамед Мегьамедо-вич кьевиз акьвазна.

Бязибуру адаз «Диссертация защита-диз вугумир: эгер вугуз хьайитIа, анжах Москвадиз ракъура, Гуржистандин алим-ри адаз анжах чIуру кьимет гуда, абур

лезги чIала вуна чара ийизвай кьетлен жуьредин табий предложенияр предло-женийрай гьисабзавайди туш» лугьуз хьа-на. Гьажиева кьариба жаваб гана: «Хсу-сан гьавилляй кIвалах Тбилисидиз ракъ-урна кIанда, кьуй абур чпин фикирар чар-чел кьейд авурай. Заз защита хейлин ре-гьят жеда, абур хьайи заз кьурху туш, абур регьятдиз кватда, вучиз лагьайтIа абур сад муькуьдаз акси кьве тезисдин тереф хуьзва: санихьай, «гьар са чIал вичин хсу-си кьенепатан законралди вилик физва», муькуь патахьай, «кьетлен, Гьажиева чара ийизвай хьтин предложенияр чеб авай затIар туш, абур адетдин азад ибараяр я» лугьузва.

Диссертация Гуржистандиз ракъурна. Анай кьариба жаваб хтана: «Кьетлен жуь-редин табий предложенияр авайди туш, амма диссертантдиз докторвиллин дере-жа гун чна риклин сидкьидай тебрикда, чаз а кас фадлай доктор яз чида».

Москвада хьайи зашитани гьич ван та-хьай саягь киле фена. Гьажиев коман-дировкадиз атанва, вични, рекье мекьи хьана, кефсуз я лагьайла, языкознанидин институтдин илимдин советди тади гьал-да вири жуьредин гьазурвилер, докумен-тар, оппонентрин отьывар гьазурна, совет-дин заседанидиз диссертантдиз эверна. Вирида сад хьиз сес гана, М.М.Гьажиеваз илимрин докторвал мубарак авуна. Гьай-иф хьйи, диссертация чап ийидалди автор рагьметдиз фена, ам адан ученица, про-фессор У.А.Мейлановади акьудна.

М.М.Гьажиев зурба зегьметкеш хьай-иди, адан зегьметдин нетижаяр ва бегь-ерлувал тайинарун паталди ада тьукьур-рай словаррин тIварар кьун бес я.

Урус чIаланни лезги чIалан чIехи сло-варь акьатайла (1950-йис), Махачкьала-диз Илимрин академиядин чIехи кьул-лугьчи, лексиколог А.Бакин атанай. Сло-варь акурла, ам серсер хьана, ам Гьа-жиева кьилди, маса кас ва я куьмекчи группа, аппарат авачиз кьейди я лагьай-ла, а кас чIалахь тежез хьана. Ам чIалахь гьикI агьада кьван, словарда 35000 гаф, 964 чин, гьар са чинани гафарин кьве столбик, 61 печатный лист авайла! Ихь-тин кар анжах ганнибалрилай алакьда лагьанай ада. А.Бакин рецензия «Вклад в дагестанское языкознание» кьил алаз «Дагьустандин правдадиз» акьатна (25.V.52-й).

М.М.Гьажиеван кIвалахдин югь ихь-тинди тир: еке портфелни гваз кьведай. Портфелда гьевчи термос, гьери ва я ни-си алаз бутерброд, гафар кхьидай гьевчи карточкаяр жедай. Сятдин 10-риз хьиз, пIапрус чIугваз коридордиз экьечIдай, ах-па библиотекадиз фена, вичи кIвалляй хкан-вай ктабар вахьудай, цIийибур кьачудай.

КIвале ада илимдин кIвалах ийида-чир, а кар анжах институтда тамамардай. Адахь галаз кабинетда ацукьнавай ксар мягьтел жедай. Бес чавай илимдин кIва-лах анжах кIвалин шартIара бегьемариз жеда эхир, лугьудай абур. Гаф кхьидай саягь абур словардай ваь, М.М.Гьажие-вавай хабар кьадай. Словардиз ам вич ахпа килигдай, вичи дуьз жаваб ганатIа ахтармишдай. Словарь лагьайтIа (Ушако-ван) адан столдал гьамиша алаз жедай.

Курортриз, ял ядай маса чкайриз ам тIимил фидай, адан уьмуьрдин юлдаш Салигьат адахь санаторийрилайни хьсан-диз гелкьведай.

Ингье гьа ихьтин пIир хьтин михьйи, кьастунал кIеви инсанперес, зегьметкеш тир зи устад Мегьамед Мегьамедович Гьажиев.

Женнет кьисмет хьурай вичиз! Амин!

И материал гуналди, чна, гьубь-ретлу Келзавайбур, кьевай чи ЧIехи алимдикай вуч чидатIа - риклел хку-нар кхьена, чав агакьарун тIалабза-ва. Чна абур газетдин чинра гун дава-марда...

Кьубьчхурь Саидан 250 йис

Гьаким КЪУРБАН

Гьай тахьай гьарай

(Романдай чIук)

(Эвел 29, 31-33-нумрайра)

Агьмед Саидан суьгьбетдин таьсирдик акатнава: адан риклини йигиндиз кIвалахзава, цIвелерин кьилерал ифин акьалтнава, вилер гьаркьуб хьанва.

- Саид... Саид, за вун адетдин ашукь я лагьана фикирнавай. Ви рикле ихьтин мура-дар хьун, вун ихьтин кIвалахриказ эфендий-рихь, Гьажимет хандихь галаз рахун... Ваз аферин, стха. Валлагь, вун зурба кас я, - Агь-меда тажувилелди кьил галтадзава. - Хиве кьуна кIанда: лезги чилер, лезги ханлухар, лезги магьалар сад хьувун садрани зи бей-нидиз атай фикир туш. Вун хьаначиртIа, бел-ки, садрани я кьвенни ийидачир. Вуна зи ви-лер ачухна, вуна зак лувар кутуна... Зун куь-мек гуз гьазур я.

Дустунин гафари Саидакни дамах куту-на, ятIани ада лап рикливай лагьана:

- Агьмед стха, за гьеле авунвай са алама-тни авач. За ваз лугьун: лезги ханлухар, магьа-лар ва тайифаяр сад хьувун чи халкьдин рикI алай пагьлидин Шарвилдин мурад тир... Ада чаз гьахьтин веси тунва... Шарвилдин гафар, гьерекатар мад са шумуд алимди, арифди тикрар хьувуна... Гьа и мукьвал тир вахтара лезгийар Гьажи Давудани сад хьувунай... Гьа-жи Давудалай лезгийрин азад гьукумат теш-килиз алакьна... Чахь, стха, чешнеяр ава.

- Гьажи Давуд вуж я?! - гаф атIана Агь-меда. - Заз и тIвар ван хьайиди я ман.

- Гьажи Давуд вуж я?! Ам, стха, Шарвили хьтин зурба кас тир, - Саида дамахдивди кьил галтадна. - Магьарам бубадин кIвале за Гьа-жи Давудакай са гзаф затIар: тарихчийрин кта-бар, риклел хкунар, гьатта Гьажи Давуда вичи кьенвай кагьазарни кIелнай. ЧIехи бубади ви-чини заз адакай мукьвал-мукьвал суьгьбетар-дай... Гьажи Давуд Муьшкьур магьалда авай Дедели хуьрай я. Бажарагь авай лежбер га-дадикай чIехи кIелунар авунвай акьуллу, ка-маллу инсан, кесиби халкьдин терефдар, ахпа адан регьбер, шагь хьана. Гьажи Давуд киле акьвазнавай лезги кьушунри Ирандин ва Туьр-кидин чапхунчийрин аксина женг чIугуна...

Душманрин кьуватар гзаф, кесиби лежберин кьуватар тIимил тир. Чпин азадвал хуьн патал Гьажи Давуда вири лезги ханлухар, магьалар ва тайифаяр сад ийиз башламишна... Им дуьз рехь тир. Ахпа Гьажи Давуда кьунши ханлух-риказ, пачагьлугьривайни куьмек кьачуз, Лез-гистандин азадвал хвена. Ихьтин женгер цIу-вад йисалай гзаф давам хьана. Са шумуд се-ферда адан аскерри персеринни туьркверин кьушунриз еке ягьунар кьуна. Кьарабагь хьтин алпан вилаятар вичин пачагьлугьдик кухту-на. Гьажи Давудан аскерри туьркверин Сару-Мустафа пашадин кьушунар лезги чилерилай чукурна. - Агьмеда, вилери лупI тийиз, яб гуз-ва. - Ахпа, стха, Гьажи Давуд, адан гьукумат икI гужлу хьун, чпелай аслу тахьун я персе-риз, я туьрквериз бегенмиш хьанач, абур фен-дигарвилелди лезги пачагьдиз хаинвал ийиз хьана... Гьа ихьтин фендигарвилелди душман-ри лезгийрин пачагь кьуна, жазаламишна. - Саидалай залан нефес алахьна. - Ада тешки-лай гьукуматни чIкана...

Агьмедани гьайиф чIугуна:

- Ви суьгьбетди заз лап тIеам гана... Ка-маллу инсан халкьдиз панагь я, стха. Гьажи Давуд... зурба кас хьана.

Вичин ирид архайриз баркалла хуьй... Эхир хьсанди хьанач ман... - ГьакI хьайила, чи дидейри лугьуда: «Ви эхир хийир хуьй, чан бала».

- Гьажи Давудакай чна манияр теснифна кIанзава, стха.

- Маниярни кIанзава, дуьз я. И кар чи гьиле ава, стха, ам чавай жеда. Чи халкьдиз кье Гьажи Давуд хьтин кьагьриман рухваря кIанзава. Ахьтин инсан вич пайда жедалди чавай акьвазиз, гьузлемишиз жедач, ам чна жагьурна кIанда, Агьмед.

(КьатIа ама)

Веревирдер

ГьикI кхьин тийин?..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин
редактор

Эхиримжи вахтунда чалакай, чал хуьникай, виликди тухуникай рахунар, кхьинар хейлин жезватлани, ам хирде авун, адан хазинадив акантайвал эгечлун, гьар вуч кхьейтлани, художественный эсердай кьуна, газетриз-журналириз теклифун, гьатта ктабар (хусу си чапханаяр гьар са камунал кардик ква кьван) акьудун, абур гваз еке межлисар (презентаци-яр) тешиклун деб жезва.

Эхиримжи вад-цлуд йисан вахтунда "пешекар писателрин" жергеярни акI ахцлана хьи, виликан девирра ахварайни аквадай крар тушир.

Вири яшда жуьреба-жуьре идарайра, иллаки законар хуьдай кьурулушра кивалахна, гила, пенсиядиз экьечайдалай кьулухь, кьелемар гьиле кьунвайбурун сан кьвердавай артух жезва. "Вад-ругуд ктабдин автор я зун, кьез ваь лугьудай ихтияр авач", басрухарни гуз алахьда чаз.

Бязи вахтара чеб яшари ва уьмуьрдин жуьреба-жуьре тату-гайвилери бизарнавай авторарни гьалтзава. 80 йисалай алагдайдалай кьулухь "кьелемдин жен" башламишзава...

Газет са гьихьтин ятла сувабдин ва я азарар алуддай запабдин чар хьиз кьабулзавай, газетда чпин твар акурла, чеб сагь жезва лугьузвай авторарни тлимил туш.

Чна гьабурозни гагь-гагь рехь ачухзава, кьуй сагь хьурай чеб, газетдикай кефи хун тавурай лугьузва. Амма иштягь мадни кьати жезва, ахьтин "эсеррин" селлери чал гьужумзава. Ингье бязи мисаларни:

*Дердер пара хьанва Эмин
Зунни вун хьиз канва Эмин
Ваз гьат тавур а гуьлли чит
Зун патални хьанва кье
кьит...*

(Макьалада чна авторрин я орфография, я пунктуация дегишарзава. Абурун дережа хуьзва). Тади кваз кхьенвай цлалцлам гафара и авторди вич Эминан дережада эцигун, и девирни гьа девир геькигун тажуб жедай кар я.

* * *

*Шалбуздагь я зи чилин ярж,
Игит рухвайриз лайхлу*

*таж,
Кьуьрер хьиз риклер тежедай
агаж,
Клеев гьатайла чан зи*

Лезги халкь...

Лезги халкьдиз чан лугьун пис кар туш. Шалбуз дагь зияратрин мескен я. Игитрин гьумбетар гьелелиг ана авач. Белки, игитвилин тариф масакла ийин...

* * *

*Самур вацI чи Лезгистандин
дамар я,
Часпар кьез я? Сад тирла рикI,
жигер чи.*

*Чаз герекди Шарвилидин
пайгар я,
Санал хьун патал лезгийрин
кимер чи...*

Винелай цлалцлам цларар я. Гуя рифмайяри чкадал ала. Цлар хуникай чун рахазвач.

Фикирни писди туш: лезгийриз садвал герек я. Амма а фикир ачухарунин тегьер гьихьтинди я?

"Шарвилидин пайгарди" вуз гьикI агудда? Винидихь рикIни жигер сад тирдини кьалурнава. Аквазвайвал, авторди, фикир тагана, сад-садаз акси кьезвай ибараяр санал эцигнава. "Пайгар" гафни "пая" гафуниз элкьезва...

* * *

*Чан хуьре кьуьд акьудай нукI
Вучиз вун икI пашман я
Зава ваз вуч жеда кьумек
Вун кьуш я зун инсан я.*

(Инални чна автордин кхьинрик хкуьрнавач). Метлебдиз килигин. Кьушран кьайгьуда авай инсан шиирдай аквазвайвал, диде-бубадин сурални хьфин тийизвайди хьанва. Инанмиш гьикI жен?

Кьуру туьнбуьгьри-рахунри шиир арадал гьизвач.

* * *

*Инсан хьанва лап яман,
Инсанвилин кьезмач ван,
Фикирризни гьакI яван,
Гьейрибурун кьилихни
На лугьуз вагьши гьайван...*

Гьихьтин рифмайрин юргь ятла аку! Гуя рагай авахьзавай кьванер я. Фикирриз, гьа вичи лагьанвайвал, яван я. Кьал пара ква, риклиз таьсирдай затни... Кьез тир акьван яргьи гьараюнар?..

* * *

Са кьадар "ширар" итмири чпин папариз, ярар-дустариз кхьенвай тарифар я.

*Яхцлур салай виниз я чун
саналлаз,
Меслятдалди хьайид я
чун-чахь галаз.
Дерди-бала санал ийиз шад*

*рахаз,
Фейи уьмуьр рикел хкиз шад я
зун...*

Зи фикир я, газетдиз ракурдалди вилик абур гьа инсанрив чпив вуганайтла, крар, белки, хьсан жедай.

Газетдикай куь арада «почта-льон» туькьуьрун дуьз яни?..

* * *

*Кьибле патай хкаж хьайи
нурлу гьед,
Кефер падни ви ишигьдик
ашкар я.*

*Гурур кутаз чи гьиссерик на
гьелбет
Чимвал гуз чи риклериз
пайгар я...*

"Шир" шаирдиз, манидардиз бахшнавайди я. Гекьигунрин, тарифрин сан авач. Амма садни чпин чкадал алач. Гьед гьед я, адан нур (эки) вири патарихьай сад хьиз аквада. Мад са кар: са ракъинилай гьейри чаз чим гузвай са гьедни авайди туш. Рагь гьамиша гьа вичин чкадал алай шей я. Гьиссерикни гурур бажагьат кутаз жеда... Яни геькигуннар фагьумна ишлемишнавач. Масакла хьун лазим тир.

* * *

*Вилин накьвар селлер хьана
физва зи,
Цла гьатнавай зи кузвай рикI
туьхуьриз.
Несигьатар гьамлу рикел
кьезва зи,
Эбеди яз, дидедин рикI
куькьуьриз...*

Тапан гьиссерин луж я. Гьи баладилай кьейи дидедин рикI куькьуьриз алакьайди ятла заз чидач. Вилерин язух ша, акьван накьвар ракурзавай...

* * *

*Риклин кьилих чирна ша!
Риклин кьулав турла ша!
Реклин хьийиз хьурай ша!
Регьуь течиз хьуй, хьша*

Ихьтин цларарин сел вуч талалди кхьейди ятла ни лугьуда? Чун и автордин са куьнинни гьавурда акьунач. Лезги члал чидайда икI кхьидач...

* * *

*"Лезги газет" кьелайди уях жеда,
Таяр кьене адав лап дамах жеда,
Гуьгуьларни адан лап кьаврах
жеда,
Тади кьану кьелиз, дуст,
"Лезги газет"...*

Валлагь, ихьтин "эсер" газетда чап авуртла, вири крар авторди лугьузвайдаз акси фида: уяхни жедач, дамахни квахьда, кьаврагьвални реькида, кьелизни ерли тади кьахчудач. Ихьтин цларар арадал атун автор уьмуьрдивай, лезги члалан тебиатдивай, газетдивайни яргьа тирвалин шагьидвал туш гьикI лугьуда?

* * *

*Гатун дагь, Гатун дагь!
Шалбуздагьдин вах я вун.
Гатун дагь, Гатун дагь
Лезги халкьдин дамах я вун...*

*Ви дагьдин куклушра
Сваларин уьфтерин ван ава.
Ви атирлу цуькверин яйлахра
Чубанрин кфил рахазмач...*

Ихьтин "эсеррини" автор хайи члалавай ва литературадивай гзаф яргьа тирди субутзава. Абур майдандиз акьудун чи патайни члалан вилик тахсиркарвал авун жедай. Амма вучда...

Гьар са автордиз вичин гьилевай лаш кьулайди хьиз жеда. Тахсир алач. Тахсирлуди, зи фикирдалди, хайи члал, члалан эсерар кьелиз, абурал гьейранвал ийиз, гьуьжетар тешиклиз чир тавун я. Я мектебда, я клубда, я телевиденида, я театрда ахьтин крар аквазмач. Газетни бажагьат кьелзава.

Заз чара хьанач. Завай инал гьанвай хьтин чешнейриз вучдатла чизмач. Гьавилай, кьуй, са тлимил кьванни чпи кхьизвай затларал зегьмет члугурай, члалан хазиана ачухаррай лагьана, авунвай веревирдер я.

За садан тварни кьунвач. Чеб чпис чир хьжедайдал шак алач.

Им мад чаз кхьимир лагьай члал туш. Зайифдиз, харчидиз кхьимир! Устадвилехь еримиша. Кхьизвай царцле я звал, я кьал, я тлал, я суал хьайитлани авачтла, ам шиир туш... Шиир чан алай шей я, ам реькимир!..

Чал хуьнин бязи шартлар

**И. ШАГЬПАЗОВ,
РД-дин лайихлу муаллим,
зегьметдин ветеран**

Эхиримжи вахтара чи милли газетдиз лезги члалаз ва ам хуьниз талукьарнавай гзаф макьалаяр акьатзава. Им хьсан кар я. Члалан алимри, муаллимри, шаирри ва гьевескарри чпин фикирар лугьузва ва теклифар гузва. Амма гьелелиг аквадай хьтин нетижаяр арадал кьезвач.

20-мартдиз ДГПУ-да члалаз талукьарна тухвай форумди, газетдин 2017-йисан 14-нумрадиз акьатай профессор Ярали Яралиеван "Кьилдинвал арадал хкин" макьалада ганвай теклифри ва 15-нумрада профессор Руслан Кьадимован "Чал хуьнин ниятдалди..." макьалада кьалурнавай комиссиядин составди зун гзаф шадарна, гила хьайитлани кар кьадилай юзадайдак умуд кутуна.

Зун физикадин муаллим я, амма хайи члалаз ва газетдиз за гьамиша фикир гузвайди я. Заз жуван тежрибадай агьадихь галай фикирар газетдин чинай комиссиядин вилик эцигиз кланзава.

Чун мектебра аярриз лезги члал чирриз гьикI эгечизава? 1-класдин "Букварь" ктабдин (авторар - Р.И.Гьайдаров, Гь.И.Мегьамедов) жилд ахьай авурла алфавит аквазва. Кьуртара (клеткайра) А-дилай башламишна гьарфар ва а гьарфунилай башламишзавай шейэрин шикилар ганва.

Н гьарфуниз ганвай шикил вичай яру тварар аквазвай туп хьтинди я. Яни "Нар" гаф. Амма 20-чина гьа и шикил гана, кланикай [а][а] члпнава. Яни "анар". Гьи гаф дуьзди я: "нар" ва я "анар"?!

В - гьарф. Шикилда авайди варз тирди чир хьун четин я, ам са планетадиз ухшар я. Цав, мукалдиз ухшар авай варз, кьваларивни гьетер гвай шикил, заз чиз, хьсан тир. (Виликдай вечерен шикил авайди тир).

27-чин. Ина электронный сятдин шикил ганва. Исятда электронный алатар (приборар) гзаф ава, аялдиз циферблатни акьрабар алайди фад чир жеда.

33 ва 62-чинар. Гьа са шикилдиз сифте "саз", ахла "чуньгьур" кхьенва.

35-чин. Кьарпуздиз (арбуз) хали лаганва. Хали "дыня" я, гафарганда ни гьа икI ава.

82-чин. Тарсунин тема: "Герой Валентин Эмиров".

Кланикай кхьенва: "Игит твар гана" Гьа са темада гагь "герой", гагь "игит" кхьин дуьз яни?

Ктаба авай предложенияр:
"Районди школа ремонт авуна".

"Магазинда продавщицани заведующая авай". Лезги гафар амачни?

Ктаба авай бязи гафар: ясли, юбка, шофер, шахтер, вахтер, подъезд, конькияр, больница, тетрадь, дежурный, лыжи, вышка, часть, армия, магазин, рабочияр...

Яраб и гафарикай садазни чи члалан эвезар авач жал?!

М.М.Гьажиеван "Русско-лезгинский словарь" кьачун. "Амплитуда" гафунин баян дуьз туш. "Дехканство" - лежберар. "Эвкалипт" ва "Баобаб" - гьа сад хьиз ачухарнава.

Мадни маса дуьз тушир кьаяр ава. Ибурун кивалах хьувуна кланзава. Сифтеган классра виликдай урус члал са предмет хьиз гузвай, амай вири тарсар лезгидалди тир. Гила "национальная школа" лугьузватлани, лезги члал са предмет хьанва. Бегьем урус члал чин тийизвай 1-класдин аялри математика, маса предметар гьикI чиррай?

Газетдин чинрай гатлумена - гатлумена, гуьруьш - гуьруьшмиш, государствов(дин) - гьукумат(дин) ва масабур гьалтзава.

Дуьзди гьи жуьре я? Кьве жуьрени ишлемишзава.

Филологияда гафар арадал атунин илим авайди я. А кьанунар хуьн чарасуз я.

Эгер члалаз гьар са кас мукьаят-даказ эгечайтла, иллаки члал гьиле авай ксар, ам хуьн четин кар жедач.

Эхиримжи вахтара лезги члал "хьуьтуьл" члалаз элкьуьрзава, яни рахадайла кьевиз акьудна кланзавай сесер хьуьтуьлдиз лугьузва.

Месела: Ж-сес. Жибин, жендек, жамал, жавагьир, жумарт ва икI мадни. Ибур, заз чиз, кьиви сесер я.

Винидихь кьалурнавай делилар фикирда кьуна, заз жуван теклифарни гуз кланзава.

Вири классрин лезги члалан ктабар цийиз арадал хкин, бес кьадарда чапдай акьудин ва абурув кьадай методикадинни дидактикадин пособиярни акьудин.

1-4-классар патал лезги члалаз таржума авунвай математикадин ктабар арадал хкин.

М.М.Гьажиеван гафарган дибда кьуна, ам 60000 гафунив агакьна члехи авуна, квай нукьсанар туькьуьр хьувуна, чап хьийин ва гьахьтин дережада "Лезгинско-русский словарь" туькьуьррин.

Лезги члалаз цийи гафар анжах махсус комиссиядалди кьабулин, жедай кар ятла...

Орфографиядин гафарганда кьевиз ва хьуьтуьлдиз кьелна кланзавай ачух тушир сесер лишандалди кьалурин...

Ктабдикай зенд

А.ГЬАЖИМУРАДОВ

Мукьвара за Шагьабудин Шабатован "Жувакай" (Махачкьала, "Мавел", 2012) ктаб мад сеферда кьелна. Дугьриданни, автор гьахь я. Ада кхьенва:

*Гьилевайбур куьз ахьайда?
Авачни кьадир?
Вучда, ахла чахь кьекьеведай
Атайтла девир?..*

Вахтуниз вири килигдатлани, вахт са куьнини килигдич. Гзаф затлар чавай квахьна.

Гьиниз фена Давдакьан яратмишунар?

ГьикI жагьана тамамвилепди адан са шиир - элегия - 16 слогдин 130 цлар, галай-галайвал?

*Чпин клалуб дегиш тийир
Ашукь я зун гьайванрал.
Акваз-акваз малар жезвай
Мягьтел я зун инсанрал...*

Яраб мад вуч ахквадатла вилериз?.. Аферин автордиз. Халис арифдардин зигиндай кьезвай камаллу гафар я, кьелзавайдав веревирд ийиз тазва. Акьул, насигьат, тербия, сабур - вири ава ктаба.

Аял члалай зегьметдин яцла авай, бубайрин насигьатрини СССР-дин сиясатди арадал гьайи шаир, ажуьгар кьватлиз, сабурар пайзавай инсан...

Чи ветеранар

Гъа ихътин уьмуьр хъана

А. ОМАРОВ

Дагъустандин хуьруьн майишатдин лайихлу работник, зегьметдин ветеран Р. Гь. РАМАЗАНОВ 1935-йисуз Сулейман-Стальский райондин Къулан Сталприн хуьре дидедиз хъана. Гъеле аялзамаз колхозда зегьмет чулгуваз эгечай адан уьмуьр датана кваллахдин яцла аваз фена, ам гъамиша хуьруьнвийрин дердийрик кумукъна. Виридахъ галаз санал уьмуьр абад хьун патал зегьмет чулгур адаз вичикайни, девирдикайни лугъудай гафар, ачухдай фикирар ава.

Адан уьмуьр цийи несилриз лайихлуказ яшамаш хьунин чешне я. Рамалдан Гъажимурадовичан рикел хьунин ва веревирдерин "Гъа ихътин уьмуьр хъана" ктаб "Цийи Кавказ" дестеди чапдиз гъазурнава. Келзавай-бурун фикирдиз чна адай чукар теклифзава.

А йисуз

И чун ацукънавай квалер 1935-йисуз чи бубади эцигайбур я. Буба Гъажимурад, кел-кхьин тийижир хуьруьн итим, колхозда арабачи тир, вични, а вахтара лугъудайвал, зарбачи. Вич ам зи рикел тийим алама. Чехибурун ихтилатрай буба зи фикирдиз гъиле малар гъалдай, элкьурна гъалкъада тунвай жумун твал аваз къевеза: тарам, таб гудай яргъи твал я, къулай хуьрай лугъуз, арабадин хиве авачирла элкьурна къазва... Диде Эрзибата колхоздани кваллахзавай, хуьре ачухнавай халичайрин фабрикадани. Абуруз чун ирид аял хъана: залай гъейри, мад ругуд рушни.

Гатуз, августдин вацра, зун дуньядиз атай 1935-йис чи хизан патал гъам шад, гъамни перишан вакъийралди лишанлуди хъанай. А йисуз Москвада кватлай колхозчийрин сад лагъай съезддиз райондай ирид делегатдик кваз зи бубани фенай. Чехи диде Угъланбигиди рикел хкидай квачериз шалар-шаламар яна абуру гъик рекъиз эгечинайла, Стал Сулеймана абуру гъик шири келна рекъе тунайла. Москвадай бубади мукъвабурукай гъар садаз савкъат яз са калушарни са шумуд метр хун хканай. Ада съезддал Сталин атайдак, чилин клиник квай шегьердикай - метродикай ва маса меркезда акур-такурдак ахъайдай.

Бубадихъ Шихмегъамедни Шихвелед лугъуз вичелай гъевчи кве стха авай. Шихмегъамед хуьруьн советдин секретарь тир. Ам гъа 1935-йисуз, къанни вад йиса авай, гъеле мехъерни тавунвай жегил итим яз, уьзуьрдикди рагъметдиз фенай.

Шихвелед имини зи гъевчи халу Къурбан Алискеров 1937-йисуз Москвадин Калинин тварунихъ галай къилин художественный училищеда келелиз фенай. Келелиз абуру халичайрин фабрикадай ракурнай. 1939-йисуз абуру къведни финнрихъ галаз хъайи дядедиз тухвана. Анай хтайла, абуру чпин келун давамарна. Захъ чехи халу Искендарни авай (стхяр къведни дидедилай гъевчибур тир). Адак 1936-йисуз хуьруьн Советдин председател хъана.

Ахпа дяве...

Финнрихъ галаз дядедай сагъ-саламатдиз хтана, Москвада кел хъийизвай Шихвелед имини Къурбан халу Ватандин чехи дядедиз фена. Абуру къведни эвлениш таханвай жегилар тир. Шихвелед имидилай вич фронтда ава лагъай са чар хтанай, мад адак ван-сес хъхъанач, ам гел гала-

чиз квахъна. Къурбан халудиз элкьвена хтун къисмет хъана.

Хуьруьн советдин председател Искендар халуни фронтдиз физ квачин хъана. А вядеда армиядиз эверзавайди 35 йисан яшдалди авайбур тир, ададай яшлурбуру гъуьгуьллуказ физвай. Ахътинбурук акатзавай зи бубани Искендар халудихъ галаз санал дядедиз фена. Абуру къведни фронтда телеф хъана.

Дядедин ва ададай гъуьгуьнин йисара чи халкъдал акъалтай азият-зиллетдикай, инсанар гъатай дарвилкай мад лугъун герек къевезвани? Итимар амачир хуьрера рагъметдиз фийдаз сур атлудай кас жагъидачир. Инсанар каша гъелекдай. Чи къуншидал дядедилай гъуьгуьнин залан йисуз пуд чувал къуьлуьхъ квалер гъик маса ганайла, зи рикел алама.

Чи Пирерин тухум чехиди, хуьруьн вири крарик, хийир-шийрдик квайди тир. Квалел итим амачирвилляй, аялзамаз зун герек кар-кваллахда чехида хъиз иштирак ийиз вердиш хъанай. А девирда къериз-царуз жедай мехъерик фидай. (Рикел алама: мехъерик жуван тлур тухвана кланзавайди тир.)

Бубади, зегьмет чулгувадай лежбер итим яз, вич фронтдиз фидалди велик хкана квалелиз кве араба, тондилай виниз, техил эцигнай. Чехи дидеди адакай недайди амачирбурузни пайдай.

Зи вахар вири дядедин ва ададай гъуьгуьнин йисара къена. Къуд йиса авай гъевчи вах чи квалеривай физвай къубудиз аватнай. Зул тир, сентябрдин варз, дидеяр никле гъажиклар атлуз, аялар - куьчеда къуьгуьвас. Ма ана гъик хъанайла, галклана алуькна, аватна дигидай вахт яз яд гзаф авай къубудиз... Гъаклани дердери кузвай диде, гъевчи аял квахъна, ахпа адан мейит къубудай акъудайла, азарлу хъана, адак члур жедай хесет акатна. Зун гъамиша адан гъуьгуьна жедай. Диде вичин уьмуьрдин эхирдалди азарлу яз амуькнай.

Гъа ик, дядедилай велик йисара буба килел алай, са куьникайни дарвал авачиз дуланмиш жезвай, гзаф аялрин рахун-хуьруьн авай хизанда чун пуд амуькна: зунни, дидени, чехи диде, чи квал яд атлай регъуьз ухшар хъана.

Къурбан халу

Дядедай чибурукай элкьвена хтайди, за лагъайвал, анжах са гъевчи халу хъана.

1943-йисуз, худда женгер физвайла, ам къалурай виклегуьвилляй цлуд ийкъан отпуск гана хуьруьз ахъайнай.

Сентябрдин варз тир, зун сад лагъай классдиз фенвай. Гила виридаз хъсандиз чир хъанвай санаторий-про-

филакторий алай чи Купул-ятарив келерин сал канвай. Келемар тухуз аниз аскерин машинаре къведай. Гъахътин ийкъарикай са юкъуз Къурбан халу, лейтенант, офицердин форма, къвалал тапанчир, къилел пилотка алаз хтана ахкъатнай. Хъфидайла, ада пилотка заз тунай. Уьмуьрда мад захъ тахъай хътин а багъа савкъатни завай вичизни пилотка кланзавай, анжах фронтдай вичин халу хтун тавунвай са гадади чуьнуьх хъувунай.

Къурбан халуди ихътин ихтилатни авунай. Ам мад са юлдашни галаз парашютралди немсерин далу патаз вегъенай: абуру "язык" къуна кланзавай. Немсерин офицер есир къуна, ам гваз пуд югъ тамара хъайидалай къулуьхъ, эхирни абуру партизанрал агакнай.

А вахтара фронтдихъай къил баштанзавайбур, тамара гъатнавай-бурни авай эхир. Къурбан халудиз мукъвабурукай лугъудайбур хъана: вун хъфимир, атлад-муькуьд... Ваъ, лагъана ада, жедай кваллах туш, фронтдиз хъфена кланзавайди я. Чи дидедиз гъевчи вахни авай. Гъик ятлани ибурукай садан сивяй акъатналда: "Чан стха, гъилел-квачел са хер къванни хъана хтурай ман вун!"

Фронтдиз хъфей Къурбан халудилай са вацралай чар хтана: бес, зун квачел хер хъана госпиталда ава. Атла гафар мецелай алатайдаз экъуьгъиз хъанай, агъ авуна, галуькна адахъ лугъуз.

Къурбан халудиз Яру Гъетрен орден, женгинин са къадар медалар авай. Агъадай, клегъебдай, квачел хер хъайи ам уьмуьрлух къевчи яз амуькнай.

Фронтда хъиз, Къурбан халу амай вири крарани виклегуь итим тир. Савадлу, къатлунар хци кас тирвилляй, адал важиблу къуллугъар ихтибардай. Адак ай бригадирни хъана, учетчикни, складчини, бухгалтерни. 1956-йисуз ам чи колхоздин председателвилени хъанай.

Къурбан халудин хизанда цлуд аял, вад рушни вад гада, чехи хъана. Вич ам 80 йисан яшда аваз 1999-йисуз рагъметдиз фена.

Зун - колхозчи

Зи зегьметдин книжкада 1950-йисалай, яни цлудад йис тамам тахъанвай гада яз колхозда кваллахиз эгечайди къвенва. Келунал зи рик алай, чирвилер къачун заз четин акъвазайди туш, амма кваллахна кланзавайвилляй, школадиз гъамиша физ жедачир. Вад, ругуд, муьжуьд лагъай классра за кве-кве йисуз келна.

Чи кве къунши, дядедай хтанвайбур, бригадирар тир. Няннихъ абуру кваллахар куьтыгъна квалелиз агакъайла, за, гъевчи гадади, абурун балкла-

нар чуьлдиз тухудай. Пакамахъни, экв жедалди, къарагъна, фена хкана абуру бригадирин варарал кутлун хъийидай. И кваллахдай заз зегьметдин зур югъ кхъидай.

Цлуд йисуз за колхозда тавур кваллах амач. Дагъдани хъана зун, калани.

Кваллахдай итимар бес жезвачир. Чубанар дагъдиз физ квачин хъайила, заз эвердай: "Гада, вунни фена кланда!" Ма "ваъ" гъик лугъудай? Суьруьдин гъуьгуьна аваз рекъе гъатдай Къурагъ дагълариз. Машинар авайди тушир, хуьрериз абуру 1950-йисалай сад-къвед акъатиз эгечинай. Са балклан жедай, чехи чубандин, гагъ-гагъ зунни акъахдай адал. Ичинай яна - Къуркълур хуьрел. Анайни дуьз винелди, Гъажидин къванчив. Ихътин тлвар алай чарх авайди я ана. А чархувни агакъайла, гирведилай агъуз вацлун дередиз эвчидай. Анани, Агъа Макъарин мензилра - Сафар-дагъдин ййлахра, чи колхоздин 500 гектар чилер авай. А дагъдай килигайла, агъадай, вацлун къеряй Агъулиз физвай машин спичкадин къал хъиз аквадай.

Калани, гилан Цийи Макъарин клиник, чи бубайрин чилер авайди тир, ахпа колхоздихъни ана 1600 гектар галуьмуькнай. Ана, гамишралди цан цаз, магъсулар битмишардай. Дядедилай гъуьгуьнлиз хир кутаз, яни прунз цазни хъанай. Чибуруз вет гзаф я, цлаяр къведа лугъуз, аниз фин таклан тир. Аниз кваллахиз чувударни къведай. Гуьгуьнлай фермаяр эцигай, чехиррин завод кардик акатай кала за рикел хкизвай девирда авайди чна ял ядай са чардах тир.

Кала плантаж къарагъарна 12 гектарда колхозди гъажиклар цанай. Ана яд гудайбурухъ галаз санал зани Мавлуддина, залай са тийим чехи гадади, кваллахнай. Чехи итимри яд гудайла, абурун квачин клан кжеждачир. Зунни Мавлуддин никле са трусикар алаз, хахулар къарада аклиз (эгер абуру аваз хъайитла) гужа гъатдай. Итимри зи, Рамалданан, хахуларай гъажиклар эгъечизава лугъуз, зарафатардай.

Колхозда зегьметдин йикъарай техил гудай. Са зегьметдин юкъуз са кило атайла хъсан яз гъисабдай, адет яз, акъванди къведачир. Мадни йикъарай кирецдин, пинидин тарар пайдай.

Вучиз ятлани, чи хуьре гъа сифте артель тешкилай 1928-йисалай эгечна вири председателар анжах сад-кве йисуз амуькыз хъийид я. Ахпа абуру, гъар магъледиз чинбурукай клан жез, дегишардай. Председател яз 1956-йисуз хкъагъай чи Къурбан халуди и везифа кве йисни зур давамнай.

Адалай къулуьхъ хкъагъай Сиражудин Альдеров яргъалди, 12 йисуз, колхоздин председателвиле, гъуьгуьнлай совхоздин директорвиле амуькнай. Ам Москвада Тимирязеван тварунихъ галай хуьруьн майишатдин академия акъалтарнавай, чехи чирвилер авай кас тир. А вахтунда, 1959-йисалай эгечина, чи колхозди кала тамарни къаратикенар хкудиз цийи багълар, ципицлухар кутаз, фермаяр эцигиз башламишнай.

Геж хъанатлани, 1957-йисуз, эхирни за Къасумхуьрел цлуд лагъай класс акъалтарна, аттестат къачуна. 1959-йисан апрелдиз за мехъерарна, зун къуншидаллай руш Муминатал эвлениш хъана. Гуьгуьннин йисан январдиз зун партиядин членвиле кандидат яз къабулна. Гъа 1960-йисуз зун келиз Хасавюртдиз хуьруьн майишатдин техникумдизни ракурнай.

Хуьруьн майишат Халкъдин суфрадал

Хазран КЪАСУМОВ

Эхиримжи йисара Сулейман-Стальский районда экономика мягъкем жезва, хуьруьн майишат вилик физва, гъасилзавай суьрсетдин къадар артухарзава.

- Вири и кваллахриз районда инвестиционный проектар кардик кутуни екедаказ куьмек гузва, - лугъузва райондин хуьруьн майишатдин ва суьрсетдин управленидин начальник Мегъамедзагъид Бабаева. - Теплицайрин майишатра салан майваяр, ачух майданра бахчадин няметар цун - имни районда хъанвай цийивал я. Вири и серенжемри халкъдин суфра берекатлу ийизва, агъалийрин яшайиш хъсанарзава.

Мегъамедзагъид Бабаеван гафарин гъахълувал тестикъарун патал къейд ийиз кланзава хъи, алатай йисуз районда 28376 тонн салан ва 2450 тонн бустандин майваяр кватл хъувуна.

Малум тирвал, эхиримжи вахтара районда салан майваяр теплицайрин майишатра битмишарзава. Им менфятлу къайдани я, гъик лагъайта теплицайрин майишатри агъалияр йисан къилляй-къилиз помидорралди, афнийралди ва салан маса няметралди таъминарзава.

Гъа са вахтунда агъалийри (иллаки Эминхуьре, Чуьхверхуьрел, Даркулш-Къазмайрал, Цийи Макъарал ва Герейханован хуьре) салан майваяр ачух майданра гъасилуни давамзава. И рекъай абурухъ гзаф йисарин хъсан тежрибани ава.

Чаз малум хъайивал, алай йисан бегъер патал районда 935 гектарда бустандин майваяр цанва. Районда салан ва бустандин майваяр кватл хъувунин кваллахар хъсан еришар ва тешкиллувал аваз къиле физва. Икъван чвалалди райондин хуьруьн майишатдин карханайри, лежбервиллинти фермервиллин майишатри, ЛПХ-ри ва арендаторри 21500 тонн салан майваяр ва бустандин няметар кватл хъувунава.

Халияр, хъарпузар асул гъисабдай, Зардияндин зонада 135 гектар цанва. Халияр гъасилунал ЛПХ-яр, карчирар ва арендаторар машгуьл жезва.

Арендаторри чаз лагъайвал, халияр гъасилдайла абуру чкадин мяннардай шейэр (къук) ишлемишзава. Гъавилляй абуру экологиядин жигъетдай михъибур, дадуниз ширинбур, инсандин бедендиз гзаф менфят авайбур жезва. Гектардин бегъерлувал 50 центнердив агакъзава.

Халияр, хъарпузар гъам чкадал маса гузва, гъакни Дагъустан Республикадин ва Урусатдин шегъерриз рекъе твазва. Муьштерийрин патайни ихътин продукциядихъ еке игътияж ава.

Районда салан майваяр ва бустандин няметар кватл хъувун давам жезва.

Пешкарди меслятзава

Ратаринни хуквадин азаррикай гьикI хуьда?

Надият ВЕЛИЕВА

Малум тирвал, цинин гад къадарсуз чимиди ва зегьемди хъана. Бязи вахтара гъавадин чимивал 45 градусдив къван агакъзавай. Гад эхирдиз къвезватлани, ракъини гьелелиг вичин нулар чилел жу-мартвилелди ахъайзава. Къадарсуз чимивили неинки гьечли аялриз, гьакI яш хъанвай инсанризни гзаф азаб гана. Чимивили гьелекай инсанар больницадиз аватай дуьшуьшарни хъана.

Адет яз, гатун чими вахтунда ратарин инфекциядин азарри иллаки къил хкажда. И йикъара зун ратарин инфекциядин азаррин гьихътин жуьреяр аватIа ва абурун вилик пад гьикI къадатIа чирун патал Махачкъала шегьердин 1-нумрадин аялрин муниципальный поликлиникадин духтур-педиатр Саижат Гъазимегъамедовна ШАМИЛОВАДИХЪ галаз гуьруьшмиш хъана ва адан вилик за са шумуд суал эцигна.

■ Саижат Гъазимегъамедовна, ратаринни хуквадин инфекциядин мукъвал-мукъвал гьалтзавай азарар гьибур я?

- Ахътин азаррин са шумуд жуьре ава. Абурук неинки аялар, гьакI чехибурни азарлу жеда, - башламышна духтурди вичин суьгьбет.

- Гъар йисуз Дагъустан Республикада ратарин инфекциядин азарар акатунин 13 агъзурдав агакъна дуьшуьшар малум жезва. Роспотребнадзордин РД-да авай управленидин малуматрал асаслу яз, инфекциядин азаррин арада хуквадинни ратарин азарри къилин чка къазва. ВОЗ-дин (Всемирная организация здравоохранения) делилралди, гъар йисуз дуьньяда са миллиардив агакъна инсанрик хуквадинни ратарин инфекциядин азарар акатзава. Абурукай 65-70 процент 5 йисал къведалди яшара авай аялрал гьалтзава.

Хуквадинни ратарин инфекциядин азарар жуьреба-жуьре я. Месела, руфунин тиф - инфекциядин агъур азар я. Ада ратарин лимфайрин къурулушдиз зиян гузва, чулава лекъ ва цуьлез еке ийизва. Азарди лап басрук гайила, ратарай иви къведа.

ДИЗЕНТЕРИЯ - хуквадинни ратарин хуьрек цурурдай системадин инфекциядин азар. И азар галукай ксарин къен фида, руфуна тIал гьатда, нежесдик гьер, иви, ирин кваз жеда. И лишари ратара хер арадал гьиди. Ивида къекъвезвай бактерири центральный нервный системадиз, ивидин ва беденди шей ишлемишунин къвалахдиз екез зиян гуда.

САЛЬМОНЕЛЛЕЗ - инфекциядин агъур азар. Ам гзафни-гзаф гъайванрилай, тек-туьк дуьшуьшра инсанрилай акатда. Инсандин бедендик акатай сальмонеллездин микроб шуькIуь ратуна, гьер алай пердеда туьретмиш жеда ва ана беден зегьерламышдай шейэр арадал атуниг нетижада руфунай тIалар яда ва къен фида. Азар гзаф къати хъайила, мадни агъур нетижаяр арадал атуг мумкин я.

РОТАВИРУСДИН инфекция еке ифинар акьалтунилай башламыш жеда, рикI элкъведа, мукъвал-мукъвал экъуьчда, къен фида.

ЭНТЕРОВИРУСДИН инфекцияни лап агъурди я. И инфекциядин хаталувал адакай ибарат я хь, ада неинки хуквадинни ратариз, гьакI рикIин мускулриз, нервный системадиз, хамуниз зиян гуда. Ибуру вири хуквадинни ратарин агъур азарар я.

Инфекциядин вири азарриз ифинар акьалтун, къусмишун, руфунай тIал ягъун, къен фин, ратарик ял куткун хас я. Ра-

КУЪРУЪ КЪЕЙД.

Саижат Гъазимегъамедовна ШАМИЛОВА 1959-йисуз Сулейман-Стальский райондин Герейханован тIварунихъ галай совхоздал дидедиз хъана. 1975-йисуз хайи хуьре юкьван школада 8-класс агалкъунралди акьалтIарна, Саижат Махачкъаладин медуцилийедик экечIна. Анаг яру дипломдалди куьтягъна, 2 йисуз Дербентдин центральный поликлиникада, ахпа 4-йисуз Махачкъалада Республикадин Центральный больницадин лабораторияда къвалахна. 1986-йисуз Чувашиядин государственной университетдин педиатриядин факультетдик экечIна. 1992-йисалай Махачкъаладин аялрин 1-нумрадин муниципальный поликлиникада духтур педиатр яз зегьмет чIугъазва.

Саижат горздравдин патай ганвай гзаф къадар грамотайрин сагъиб я.

тарин инфекцияди арадал гъизвай виридалайни нагъакъан къвалах къусмишун ва къен фин себеб яз бедендикай къадардилай артух яд хкатун я. Ихътин вахтунда азарлуди, буш хъана, такъатсуз жеда.

Ратарин инфекциядин азарар садлагъана акатда, гъа са вахтунда азарлудан гьални пис патахъ элкъведа. И кар иллаки 3 йисал къведалди яшара авай аялриз хас я. Таза аялрик ратаринни хуквадин инфекциядин азарар тек-туьк дуьшуьшра акатда. И кардин себеб ам я хь, абуру гзаф азаррикай дидедиз некледихъ галаз бедендиз физвай иммунный шейэри хуьзва. 2-5 йисан яшара авай аялрик дизентерия, сальмонеллез, энтеро ва ротавирусдин азарар фад акатунин хаталувал гзаф я, гьикI лагъайтIа абурун иммунный система гьелелиг са акъван мягъкем туш.

Адет яз, сальмонеллез, дизентерия, ротавирусдин, энтеровирусдин инфекциядин азарар агъурдаказ 39 градусдин ифинар акьалтунилай, руфунай тIалар ягъунилай, къусмишунлай башламыш жеда. Ротавирусдин инфекциядик винидихъ къалурнавай лишанрилай гьейри, сивин къав яру хъана, туьтвер тIа хъунин, энтеровирусдин инфекциядик бедендиз квал квачир куьлуь яру тварар акъатунин, вилер конъюктивит хъунин алава лишанар малум жеда. Эгер ибурукай са шумуд лишан ашкара хъайитIа, тади гьалда духтурдиз эверун лазим я.

■ **Азарлу инсан стационарда эцигунин чарасузвал авани?**

- Диагноз дуьз эцигуни ва вахтунда серенжемар къабулуни хъсан нетижаярни гуда. Эгер духтурдин истемизишунар галай-галайвал къилиз акъудиз хъайитIа, азарлу аялдин ва я чехидан гьал хъсан патахъ элкъвез хъайитIа, стационарда къаткунин лазимвал авач. Гъа са вахтунда йис тамам тахъанвай, инфекция акатнавай ва лап агъур жуьреда азарлу хъанвай аялар больницада къаткурда.

- **Азарлудаз гьихътин тIуьнар гун лазим я?**

- Зайиф хъанвай аялдин ва я чехидаз, месела, къурурнавай фан клусар, (сухарияр), дуьгуьдин гьалима, жими хапIаяр гун герек я. Амма чулава фу, нек, чугъундур, келем гана виже къведач. Ахътин шейэри хуквада цур къачуда.

■ **Инсанрик хуквадинни ратарин инфекция гьикI хъана акатзава?**

- Гигиенадин тайин тир къайдайрал амал тавуртIа, инфекциядин азарар лап регъятдиз акатда. Инфекция гзафни-гзаф чиркинвилелай, месела, жуьреба-жуьре микробар алай чуьхуьн тавунвай гилериллай, руг алай къугъвадай шейэрилай, чуьхуьн тавунвай емишрилай акатзава. Идалайни гьейри, инфекциядик азарлу

хъун ерисуз як, балугъ ва чиркин яд ишлемишунлай аслу я.

■ **Алай вахтунда Махачкъала шегьерда ратарин инфекциядик азарлу хъайи дуьшуьшар малум яни?**

- Инфекциядик азарлу хъунин дуьшуьшар гъамиша жезвайди я. Амма духтурри тади серенжемар къабулун себеб яз абуру фад сагъ жезва. Аллагъдиз шукур хъуй, гад лап чимиди хъанатIани, алатай вахтара хъиз, ратарин инфекциядин эпидемиядин дуьшуьшар хъанач. Им, гьелбетда, инсанар чпелни, чпин аялрални мукъаят хъунин нетижа я.

Бязи вахтара диде-бубайри ратарин инфекциядик азарлу аялар духтур галачиз чпи сагъариз башламышда. Им еке ягъалмишвал я. И карди еке хаталувал арадал гъун мумкин я. Аялдин дарманар анжах духтурди къхенвайбуру гун, абурун инструкция къелна, ишлемишиз виже къведай вахт ахтармишна, аялдин гъиле гьат тийидай чкадал эцигун лазим я.

■ **Ратарин инфекциядин азаррин вилик пад къун патал кар алай серенжемар гьихътинбуру я?**

- *Жуван мишвал авун герек я, фу недалди вилик ва къециз фейидалай гуьгъуьниз гъилер хъсандиз запундалди чуьхуьда.*

- *Хъадавай ва хуьрек гъазурдай яд анжах ругурди ишлемишда.*

- *Емишар ва майваар недалди вилик, хъсандиз чуьхвена, винелай ругур яд илчиди.*

- *Як, какаяр ва гуьлуьн продуктар хъсандиз ругуна ва я чрана ишлемишда.*

- *Гъазурнавай хуьрек яргъалди холодильникда хвена виже къведач.*

- *Гъар юкьуз къвал къежей пекинал мишда.*

- *Фад чIур жедай продуктар къайи чкада хуьда.*

- *Чуьхуьнагар анжах тайинарнавай чкайра ийида.*

- *ВацIара, вцIера эхъведайла, сивиз яд фидайвал ийимир.*

Ратарин инфекциядин азарар сагъарун са акъван регъят кар туш. Амма духтурдихъ галаз санал а азардин вилик пад къаз жеда.

■ **Духтур яз, аялрин диде-бубайрихъ элкъвена, кез вуч лугъуз канзава?**

- Ратарин азаррин лишанар (ифинар акьалтун, къусмишун, къен фин, руфуна тIал гьатун) малум хъайила, тади гьалда духтурдин патав фена, лазим тир серенжемар къабула. Жува жува ва аялар сагъарунал машгул жемир.

■ **Гуьрметлу Саижат Гъазимегъамедовна, маналу суьгьбет авунай куьн сагърай. Къуй квехъ чандин сагъвал, уьмуьрдин хушбахтлувал ва къвалахдани еке агалкъунар хъурай.**

“АЙБОЛИТ”
Чир хъун хъсан я

“Айболит” газетдай
гъазурайди - Надият ВЕЛИЕВА

Чухуткадин азар квайла, 1 л некледин цIвегъ 35 градусдал къведалди чими авуна, аниз хъсандиз чуьхвенвай, хъиреяр аламай вечерен пуд кака вегъена, са гъафтеда чими чкада эцигда. Какайрин хъиреяр цIрана, пердеда амай какаяр винел акъвазда, абуру гадарда. ЦIвегъ къайи чкада (холодильникда виже къведач) хуьда. 2 вацIран вахтунда, фу недалди вилик 0,5 стаканда авайди хъвада. Ахпа жигерар эквериз вегъеда. Лазим атайтIа, сагъарун давамарда.

Мадни, чухуткадин азар авайла ва стIал-жем хъанвайла, са стаканда авай цIегьрен нек пичинал эцигна, звал къведалди (ргана виже къведач) чими ийида, ахпа аниз къве клус шекер вегъена, экуьнахъ ичIи рикIелай чимизмаз хъвада. Сагъарунин вахт - мишъиз сагъ жедалди.

• **Трофический** язвадин (бедендин жуьреба-жуьре чкайрал жедай хамунин азар) азар квайла, ширин истивут, чугъундур ва газар (вири сад хътин паяр) регъвена, къаришма туькIурда. Ам хер алай чкадал эцигна, винелай кудай яд илчинавай чугъундурдин пешинал къевирда, жунадалди кутIунда. Гъа икI 2-3 гъафтеда авун меслят къалурзава.

• **Хуьрек** хъсандиз иливарун патал эферар, къурурнавай шивитар ва лавровый пешер (вири сад хътин паяр) кофемолкада регъвена, вири сад-садак какадарда. Руфуник ял акатнавайла, чайдин тIурун са къатIа авай и къаришма ишлемишда. Ада гьакIни хуквадин тIал секинарда, даматар мишъи ийида. Лавровый пешери бедендик квай герек авачир къелер худда.

• **Давление** хкаж хъанвайла, къве юкьуз гъар нянихъ 2-3 силх серг ишлемишун меслят къалурзава, ахпа 2 юкьуз ара гана, и кар давамарда.

• **Европадин** алмирис рақдин азардикай хуьдай цIийи къайда жагъанва. Гъар юкьуз 250 гр гъар гьихътин хъайитIани хъипи-турак рангунин салан майваар, емишар ва 5-6 клерецдин хехвер тIуьн меслят къалурзава. Абуру ишлемишайла, дишеглияр хуруйрин рақдин азардик ва маса дақлунрик азарлу хъунин хаталувал 50 процентдин тIимил жезва. Гъа са вахтунда яру чугъундурар, газарар, ширин истивутар ишлемишунни гзаф хийирлу я.

• **Шекердин** азар авайла, гъафтеда са сеферда хуьрекдин са тIуруна авай цуькIуьн гъуьр ишлемишун гзаф хийирлу я. Сагъарунин вахт 6 варз я.

• **Панкреатитдин** азар авайла, са стаканда авай цуькI хъсандиз чуьхвена, шир алай катулдиз вегъена, 2 л яд илчична, зайиф цIал эцигна, цуькI гьалдиз къведалди ргадалди тада. Ахпа рақай янавай са стаканда авай буран гъа хапIадиз яна, мад 20 декьикада къел квачиз ргана, семичкадин ва я оливадин ягълу вегъена неда.

• **РикI тIа** тахун патал, са литр яру чехирдиз петрушкадин 10 къал ва хуьрекдин са тIуруна авай ципицIрин сирке яна, 10 декьикада ргада. Ахпа 300 г вирт алава хуьвуна, мад къуд декьикада рган хъийида. Куьзда мичIи рангунин шуьшедиз цана, хъсандиз агалда. Йикъа хуьрекдин 2-3 тIуруна авайди ишлемишда.

• **Эгер** гъар юкьуз 2-3 ич ишлемишайтIа, ивида холестериндин къадар тIимил жеда.

• **Гъилер** гацун хъанвайла, 100 г цIийиз регъвенвай чулава истивутдал са литр набатдин гъери илчична, зайиф цIал эцигна, хуькуьриз-хуькуьриз, 25 декьикада ргада. Ахпа ам къайила, йикъа 2-3 сеферда гъилин билегривай, тупаривай гуьцIада.

• **Нервий** къайдадикай хкатнавайла, гъафтеда пуд сеферда са стаканда авай, хам аламаз картуфар ргай яд хъун меслят къалурзава. Ругун кIамай картуфрин яд иллаки хийирлу я.

Вилера шадвал хъайила...

Эмираслан ШЕРИФАЛИЕВ

2017-йисан статистикадин делилрай, чи уьлкведа набутрин къадаг 15 млн-див агакъзава. Гьелбетда, абуруз медицинадин куьмек гунин, къезилвилер авунин, вахт-вахтунда социальный пособиар гунин, къулайвилер тешкилуни ва са жерге маса везифагьр гусударствонин хиве ава. Амма чна гьисабзава хьи, сагьлам обществони набутриз куьмекуникай яргъаз хьун дуьз туш.

Мукьвара Ахцегьа зун набут аялрин махсус центрадин патавай къваллиз хъфизвай. Анин гьаятда хвеш, амма мумкинвилер сергьятламиш хъанвай аялар къугъвазвай - садбуруз пешекарри куьмекзавай, мукьубур чеб хьтин ярар-дустарин куьмекдалди туп-лаш къугъвазвай. Абурун гьевес акур зун фикиррик акатна: гзаф вахтара сагьлам агьалияр са четинвиле гьатайла, руьгьдай аватна, зайиф жеда. И центрадин къаюмвилек квай аялрик, мумкин я, умудри, экуь гележегдихъ агьуни ва пешекарри гьевес, хвеш кутазва. Зун аялринни жаванрин Ахцегьа районда авай реабилитациядин центрадин регьбер Мирвара Мусанабиевадихъ галаз гуьрушмиш хьана.

- Яшлугуьрук ва набутрик руьгь, хвеш кутун патал дагьлар муьтлуьгуьрун, абуруз еке пулар пишкешун герек туш, чпиз фикир гун, саймишун абуруз виридалайни багьа я. Набутарни яшлугуьру саймишайла, дерди-гьалдикай хабар къурла, абуруз чеб обществониз герек тирди, риклел алайди субут жезва. Чи центрадин гьар са къулугьчидини гьа ихьтин месэла вилик эцигна, гьакьисагьвилелди къвалахзава. Набут аялриз ва жаванриз меслятралди, суьгьбетралди куьмекзава. Кьилинди абур руьгьдай ават тавун я. Набут аялдин свилел хьвер хъайила, ада вичин экуь гележегдикай фикирриз башламишайла - им чун патал еке вакиа я. Мумкинвилер сергьятламиш хъанвай аялрин ва жаванрин реабилитациядин центр къвед лагьай къваллиз-хизандиз элкьвенва, - малумарна куьне абуруз шадвал гьикл багьишзава суалдиз жаваб яз М.Мусанабиевади.

КУЬРУЬ КЪЕЙД.

Мирвара Мусаевна МУСАНАБИЕВА 1962-йисуз Ахцегьа муаллимдин хизанда дидедиз хьана. Школа акьалтIарай руша "Заря" савхозда, районда ва масанра къвалахна. Гьа са вахтунда Махачкъалада колледжеда ва вузда чирвилерни къачуна. 1995-йисалай Мирвара Мусанабиевади агьалийриз яшайишдин куьмекар гунин хиле къвалахзава. Сифте хизандиз ва аялриз яшайишдин куьмекар гунин центрадин, гуьгьуьнлай мумкинвилер сергьятламиш хъанвай аялрин ва жаванрин реабилитациядин центрадин регьбер хьана. М.Мусанабиева РФ-дин агьалияр яшайишдин жигьетдай хуьнин, РД-дин зегьметдин ва яшайишдин жигьетдай вилик тухунин министрствойрин ва гьакIни са жезе маса грамотайрин сагьиб, зегьметдин ветеран я. Ада уьмуьрдин юлдашдихъ галаз санал къве велед тербияламишна. Абуру чпин хизанар кутунва.

лиф гузва. Ана шагьадатнамаяр - законлу векилдин-диде-бубадин арза, ЦРБ-дай духтурдин теклиф, паспорт ва я хайивилин гьакьиндай шагьадатнама, инвалидвилдин справка ахтармишзава, мумкинвилер сергьятламиш хъанвай аялдин, жавандин карточка туькьурзава ва агьалийриз чпиз къани РЦДИП-да къуллугьар къачуз ихтияр гузва. ИкI, Ахцегьиз ва я Къарабудахкентдиз фин шартI туш, аялдин диде-бубадиз къанзава, Махачкъаладиз фидай мумкинвални ава. Инвалидвал авачир аялризи, жаванризи чна къуллугьар ийизва. Центрадиз тайинарнавай касдиз чи пешекарри реабилитациядин къилди-къилдин къуллугьарин махсус программа туькьурзава. Чна абуруз ирид къуллугь ийизва - социально-яшайишдин, социально-медицинадин, социально-психологиядин, социально-педагогический... Месела, алай йисан сад лагьай паюна чна 179 аял, алаатай йисуз 283 аял къабулнава. Амма чакь авайди 18 койка-чка я - 10 стационардин, 8 полустационардин.

■ **Мирвара Мусаевна, центр девирдин истемешунрив къур материалринни техникадин базадал тагьмин яни?**

- Чина аялриз къуллугьар авунин рекье чарасуз герек тадаракар-техника чакь ава. Амма абурун цуд йисалай гзаф вахт я. Са

вай мярекатриз къевезвай мугьманри аялриз игьрушкаяр ва маса шейэр гьизвай дуьшуьшарни авачиз туш. Сагьрай чеб!

■ **Спонсорвилин куьмекар гузвай ксар авачни?**

- Мукьвара мергьяматлувилдин "Леки" фондунин векилар чаз мугьман хъанвай. Суьгьбетар авурдалай къулухъ абуру чпин патай аялри ишлемишдай мебель ва ДЦП авай аялар къекъевез вердишардай махсус тренажёр гун хиве кунва. Сагьрай чеб, чкадал атана, авай гьалдихъ, аялрихъ галаз таниш хьана, куьмек авун патал герек чарар-цIарар туькьурна хъфена. Райондин къил Осман Абдулкеримова, луткунви машгур карчи Жигерхан Сулейманова чпин патайни куьмекар гун хиве кунва. Аялриз куьмекар гунин "Обнажённные сердца" фондунин 2,5-3 гектар чилел къугъвадай чIехи майдан туькьурун мумкин я. И мурад къилиз акьатун патал чаз хуси чил герек я, амни райондин регьберри тайинарнава.

■ **Инвалид аялар обществада аваз чIехи хьун патал гьихин къвалах тухузва?**

- Гьар сувариз, районда, республикада, уьлкведа киле физвай вакиайриз талукь яз мярекатар, абурун сергьятра аваз аялрик руьгь кутадай акьажунар-къугьунар тешкилзава. Райондин идарайрин векилриз эверза-

Гьар йикъан уьмуьр

Тербиячи Р.Агьабалаевади центрада авай аялриз сейр тешкилна. Ада аялар элкьурна кунвай тIебиатдихъ галаз танишарна, гьар жуьре гьайванрикай, набататрикайни гьашаратрикай, инсанринни абурун арада авай алакьадикай суьгьбетна.

И жуьредин серенжем киле тухунин къилин махьсад, Р.Агьабалаевади къейдзавайвал, аялриз чеб элкьурна кунвай тIебиат къанарун, ам хуьниз эвер гун я. Сейрдиз атай аялри гьевечи субботникни авуна - ни гзаф къванер къватI-датIа лугьуз акьажунарна. Абуру зегьметдал рикI алаз чIехи хьун патал ихьтин мярекатарни къугьунар герек я.

* * *

Центрадин тербиячи А.Самедовади аялрихъ галаз гьар жуьредин къугьунарзава. Абуру дараматдин вилик квай гьаятдиз тухузва. Ина аялрин гуьгьуьлар генани ачух жезва. Мадни са кар къейд ийиз

къанзава: патарив гвай магьлейра, гьакI районда аялар къугьун патал махсус тадаракарни авай майданар тахьуниз килигна, гзафбуру иниз, реабилитациядин центрадин гьаятдиз къевезва. И кардихъ вичин хьсан терефар ава. Центрада авай азарлу аялар обществада, яни чпин таярин юкьва, абурухъ галаз саналди къугъваз чIехи жезва.

* * *

Тербиячи Г.Мегьамедова ва Р.Агьабалаева Цуругьрин хуьруьз фена, къвалба-къвал къекъевена, агьалияр Ахцегьа авай аялрин ва жаванрин реабилитациядин центрадикай хабардарна.

Агьалияр хабардарунин ихьтин серенжем мукьвал-мукьвал тешкилзава, жемьтдиз центрадикай, ийизвай къуллугьрикай суьгьбетарзава.

* * *

Хизандихъ галаз къвалахдай пешекар Д.Эмировадин ва тербиячи Р.Агьабалаевадин къаюмвилек кваз аялар Ахцегьарин край чирдай машгур музейдиз фена. Центрадин ва музейдин къуллугьчийри аялриз бубайрин тарихдикайни адетрикай, медениятдикайни ацукьун-къарагьуникай суьгьбетарна.

Аялар музейдин вири залра къекъевена, дезгейрал ва чилел эцигнавай, цIарикайни къаварикай куьрсарнавай вири экспонатриз килигна. Музейдин къуллугьчийри абурун суалризи жавабар гана.

Ахцегьа хизандиз ва аялриз яшайишдин куьмекар гудай центр авай. 2008-йисуз адан бинедал алаз мумкинвилер сергьятламиш хъанвай аялрин ва жаванрин реабилитациядин центр арадал атана. Ана нуд отделение ава. Къе ина 36 касди зегьмет чIугъзава. Центрадин коллективди хуси къуватралди, гьевечIибур ятIани, яшайишдин, педагогвилдин, массаждин, медицинадин процедурайрин, физиотерапиядин кабинетар, тренажёррин зал, ял язгунин, къугьунин, ксудай къвалер ва столовий къайдада аваз хуьзва, герек атайла, ремонтзава. Абуру чпин къуватралди дараматда аялар патал вири къулайвилер тешкилнава.

■ **Республикада ихьтин шумуд центр кардик ква ва абурун хиве гьихьтин везифагьр ава?**

- Алай вахтунда Дагьустанда ихьтин 12 центр кардик ква. Абурукай Кьиблепатан Дагьустанда авайди анжах сад я.

■ **Анриз аялар гьикI къабулзава? Жемьтдихъ галаз куьне гьавурдик кутунин гуьруьшар тешкилзаваани, тахьайтIа?..**

- Неинки Ахцегьа районда, къунши районрани чун агьалийрихъ галаз гуьрушмиш жезва. Амма реабилитациядин центрадиз къведальди, аялдин гьакьиндай духтурри чкадин комплексный центрадиз (КЦСОН) талукь тек-

жуьре къайдадиз хкиз, къвалахзава. Месела, тренажёрар 2004-йисуз "Россиядин аялар" программадин сергьятра аваз гайиди я. Райондин виликан руководстводи центрадиз пуд тренажёр чара авуна. Кар алай месэла, чакь идарадин хуси дарамат тахьун я. Исятда чун авайди Агьасиеван тIварунихъ галай СПК-дин кирида кунвай дарискъал дарамат я. Чна къулайвилер арадал гьанватIани, гьаятда аялар къугъвадай чка туькьурнаватIани, риклиз къандайвал, девирдин истемешунрив къадайвал къвалах тешкилиз хьанвач. Алай вахтунда чаз райондин къили чил гун ва маса куьмекар авун хиве кунва. Чна тешкилза-

ва ва икI мад. Месела, мукьвара са аялдин хайи югъ къейдна, Каспий гуьлуьз талукь мярекат тешкилна... Лугьун хьи, гьар гьафтеда са шумуд серенжем киле тухузва, нетижада аялрин активвал артух жезва.

Мумкинвилер сергьятламиш хъанвай аялар хуьзвай вири диде-бубаяр, законлу векилар пара къадаг сагьрай. Абуруз чнани алакьдай вири куьмекар гуда. Чна, обществоди, мумкинвилер сергьятламиш хъанвай гьар са аялди шадвал, умудар багьишун чарасуз герек я. Абурун чина хьвер, вилера шадвал аваз акурла, дуьньяда ислегьвал авайдан чIалахъ жезва, - алава хуьвун Мирвара Мусаевнади.

Чирвилер - сифте чкадал

Дагъви ШЕРИФ

Махачкъалада республикадин образованидин идарайрин къуллугъчийрин августдин совецание хъана. Вилик квай клелунин йисаз талукъ яз Дуствилин квалле тухвай муаллимрин и мярекатда Дагъустан Республикадин Кьил Рамазан Абдулатипова, Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидова, республикадин вири министерствойринни ведомствойрин регеберри, районрай атанвай муаллимри иштиракна.

Совещание башламишдалди вилик Рамазан Абдулатипов, маса мугъманарни галаз Дуствилин кваллин вилик тешкилнавай республикадин вузрин выставкайриз килигна. Ина гъар са вузди девирдин цийи истемешунрихъ галаз къадайвал кваллахзавай тегьер акъазвай. Гъа са жергеда аваз "Пери Инновации" бизнес-инкубатордин резидентри робототехникадин хиле къачузвай камарни къалурнавай, абур тарифиз жедайбур я.

Выставкайриз килигдайдалай къуллукъ Рамазан Абдулатипова къейд авурвал, эхиримжи йисара властдин къурулушриз агъалийри ийизвай ихтибарвал артухарун патал члехи кваллах киле тухванва. Гъа жигъетдай яз умуми образованидин хилени.

- Школади къе масакла кваллахиз башламишнава. Къе чаз "михъидаказ" ЕГЭ-яр тухунай РФ-дин Гьукуматдин патай тугъметарзавач, чухсагулар лугъузва, - малумарна Р.Абдулатипова.

Совещание республикадин Кьили ачухна ва ада эхиримжи йисара къазанмишнавай агалкъунрикай суьгъбетна. И карда образованидин къурулуш хъсан къайдада твадай пешекарар, тешкилатчярини чарасуз герек тирди, и хиле вице-премьер Екатерина Толстиковадин алахъунарни гъвечлибур туширди къейдна ада.

- 2013-йисалай инихъ республикада умуми образованидин идарайрин 32 дарамат, санлай ученикар патал 15 агъзур чка, ишлемишиз вахканва. Вири и школайра аямдин истемешунрихъ кър тегьерда кваллах тешкилун герек я. Образование - им государство, экономика, культура ва инсан виликди фин патал асул шартI я. Инсан вичин чирвилериз ва культурадииз килигна азад я. Анжах ихътин инсандивай вичин хуси ва гражданилин лайихлувал хуьз жеда.

Жуван веледриз чирвилер гуни везифа республикадин виридалайни яргъа авай хуьре яшамеш жезвай хизан, сихил патални сифте чкадал хъун герек я. ИкI истемешзава чи адетри ва Россиядин Федерациядин къанунри, - лагъана Рамазан Абдулатипова.

Ада алава образованидин, юкван пешекарвилер образованидин важиблувиликани суьгъбетна, ЕГЭ-йрин нетижайрални акъазна.

Педагогар-пешекарар герек тирдакани геьеншдииз рахана. Республикадин Кьили къе школайра пешекарвал авай жегил

жег аслу я. Куьн пак кардал машгул я, - лагъана вичин докладдин эхирдай республикадин Кьили, муаллимрихъ элкъвена.

Республикадин образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагъова Дагъустандин образованидин къурулуш вилик финикай, гележегдин планрикай ва месэлайрикай, ЕГЭ-яр кыле феи гьалдикай, алатай клелунин йисуз ишлемишиз вахкай образованидин идарайрикай суьгъбетна.

Дагъустанда "Вириреспубликадин образовательный бренд" проект умуьрдиз куьчурмишзавай гьалдикайни рахана министр.

- И проект тайин тарсарай ученикрин итижар хкажуниз талукъди я ва ахътин 3 школа ава: "Физтехшкола РД", "Филологическая школа РД" ва "Этнокультурная школа РД". Жегил бажарагъар виликди тухун патал образованидин "Сириус-Альтаир" центр арадал гъанва. Алава образованидин хиле къазанмишнвай агалкъунрикай сад республикадин аялрин "Кванториум" технопарк арадал гъун я, - давамарна министрди.

Махачкъалада кыле феи муаллимрин совещанида Татарстан Республикадин образованидин ва илимдин министрдин заместитель Ильдар Мугъаметовани иштиракна. Ада чпин регионда кваллах эцигнавай къайдаккай суьгъбетна.

- Хъсан гъазурвал авай кадрияра арадал гъун патал чна алатай йисалай республикада кьит предметрай пешекарар гъазурун кар алай проект умуьрдиз куьчурмишиз башламишна. Тайин макъсад аваз чирвилер къачунин проектдин сергъятра аваз студентриз гъар вацра 15 агъзур манат стипендия гузва. Идалайни гъейри, вуз акъалтларайдалай къуллукъ абур чпихъ галкълурнавай школада вад йисалай тимиш тушиз кваллахун герек я, - чпин тежрибадикай суьгъбетна ада.

Келунин цийи йисан вилик муаллимрихъ элкъвена, тестированидин федеральный центрдин директор Юлия Егорова, Москвадин образованидин ачух институтдин ректор Алексей Рытов, Дагъустандин хуьрун майишатдин госуниверситетдин ректор Ягъя Бучаев, РД-дин Кьилин патав гвай агъсакъларин Советдин председатель Абдулла Мегъамедов, РД-дин педагог-ин Ассоциациядин председатель Анжела Байрамбегова ва масабур рахана.

Мярекатдин сергъятра аваз образованидин идарайрин тафаватлу хъайи къуллугъчийрин ва муаллимрин Дагъустан Республикадин государстводин шабагъар вахканва.

Дагъустандин меркезда образованидин къурулуш авай гьалдикай ва адан гележегдикай Махачкъала шегьердин мэр Муса Мусаева суьгъбетна ва Дагъустан Республикадин виридалайни хъсан муаллим Марина Гъажиевадив яшайишдин кваллин сертификат вахкана.

Аялрин месэляяр

Дагъви ШЕРИФ

Алай вахтунда жегил хизанар веледар аялрин бахчайриз тайинарундин четин месэлада расалмиш жезва. Аялар ясли-бахчадиз тайинар тавурла, дидебубадивай кваллахизни жезвач. Сад-садахъ галаз алакълу ихътин месэляяр мадни ава.

Аял ясли-бахчадиз виликрай хъиз ваъ, МФЦ-да, образованидин отделда, "Госуслуги" сайтта учирда акъазна, тайинарна кланзава. И учирра къезилвилер авайбурни ава. Абурул нубат, учирдиз килиг тавуна, гьалтзава. Гъа са вахтунда, хуьрерай гзаф агъалияр шегьерриз куьч хъуниди, шегьеррин садикар ва анра аялар патал чкаяр бес жезвач. И месэла иллаки хъидаказ са шумуд йис вилик акъазнавай. Гила лагъайтIа, государстводин цийи ясли-бахчаарни эцигнава, хусуибурни ачухнава. Хуси садикриз вири диде-бубайривай аялар ракъуризи жезвач. Гъар вацра тайин къадар пул гун герек я эхир.

Школадила виликан образование авачир аялар школадизни къабулзавач. Гъавилай гъар са диде-бубади гъар гьикI хъайитIани вичин велед садикдиз ракъурна кланзава. Вири и крар фикирда къуна, Махачкъалада хизандин садикар арадал гъанва. Им государстводин садикдин къаюмвилек квай ясли-бахча я: къве жуьредин идарадани аялрихъ галаз методикадин гъа сад хътин къайдайрин бинедаллаз пешекарри кваллахзава, тлуьнарни гъа сад хътинбур я.

- Хизандин садик школадиз фидай яш тахъанвай аял, педагогвилер образование ва я аялрихъ галаз кваллахунин тежриба ва, гьелбетда, истемешунрихъ къазвай квал авай дидейривай арадал

гъиз жеда. Ихътин идарадин тербиячидиз ва маса къуллугъчийриз мажиб гузва, стаж къевеза ва икI мад. - Вири харжияр чна чи хивез къачузва, им государстводин садик я, амма дарамат-мад, - къейдзава РД-дин образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагъова.

Къе республикада ясли-бахчадиз тайинарун патал учирда акъазарнавай аялрин къадар 15 агъзурдалай алатнава. 3-7 йис хъанвай, чеб учирдани авай ихътин аялриз школадила виликан образование гун патал хизанрин садикрини куьмек гуда.

Махачкъалада хизанрин сад лагъай садикар и йикъара 25 ва 83-ясли-бахчайрин къаюмвилек кваз Муминат Маламегъамедовади ва Патимат Шагъабасовади ачухнава. Абурун кваллахихъ галаз республикадин образованидин ва илимдин министрни таниш хъана.

Муминат Маламегъамедова къуд аялдин диде я. Абурукай къеведан гъеле школадиз фидай яшар тамам хъанвач. Декретдин отпуск куьтыгъ хъайила, ам кваллахал хъфин лазим тир, амма садикда аялрин нубат татуниз килигна, ам квалле ацукълуниз мажбур хъана. Жуван квалле хизандин садик арадал гъана, кваллахни авун, аялрихъни гелкъуьн ам патал лап вижевай рехъ тир. Алай вахтунда ада вичин балайрилай гъейри, мад вадаз тербия гузва.

- За республикадин Кьил Рамазан Абдулатиповаз ва РД-дин образованидин ва илимдин министр Шагъабас Шагъоваз, Махачкъала шегьердин образованидин управлендиз ихътин хизанрин дестеяр арадал гъунай сагърай лугъузва. Анжах икI завай, кваллай экъечини тавуна, жуван аялрихъ гелкъевез ва пешедай кваллахиз жезва, - лугъузва Мумината.

Жегил муаллимдин агалкъунар

Алатай йисуз кыле феи республикадин "Алай аямдин образованида интерактивный технологияр" конкурсда и хиле кваллахзавай биологиядин бажарагълу, гележег авай муаллимри чпел фикир желбна. Абурун арада чи ватангъгли, Махачкъала шегьердин 37-нумрадин гимназияда биологиядин тарсар гузвай Шаванат СЕЛИМОВАНИ авай.

Кьулан СтIаприн юкван школа акъалтIарай руша Даггоспедуниверситетда биохимический факультетда бакалавриат, магистратура акъалтIарна. Бакалавриат акъалтIарай 2010-йисалай ада республикадин меркездин гъа и гимназияда кваллахзава. Алатай йисуз Шаванат зоологиядай аспирантурадикни экечIнава. Са муштулук мадни ава. Ци Шаванат Селимова педагогвилер кваллахда еке агалкъунрай РФ-дин Президентдин Грантин сагъиб хъанва.

Жегил пешекар яз шегьердин школада кваллахиз башламишай Шаванат муаллимди датIана вичин чирвилер хкажиз алахъун лазим тирди къатIана. Члехи жезвай несилдиз тарсар гуни куьгъне къайдаяр мадни хъсанариз, алай аямдин мумкинвилерикай менфят къачуз, вичин устадвал хкажун патал алахъай Шаванат къе тарсар гуни вичин хуси жуьрейрин автор я. Ада абур тарсара датIана ишлемишзава: биологиядин тайин курсунай чирвилер гуни презентацияр, махсус программайрин куьмекдалди тукълурнавай тестар ва икI мад. Алай аямдин ученикдиз анжах ктаб клелун итижлу туш, иниз килигна гзаф аялриз клелдай ашкъени жезвач. Шаваната ихътин махсус программайрин, презентацияйрин, тестрин куьмекдалди абурун фикир тарсунал желбзава. Гъвечли аялдииз къугъунрин жуьреда чирвилер гун адет ятIа, Шаванатан фикирдалди, ученикриз абуруз итижлу компьютердин, приложенийрин куьмекдалди тарс гун хъсан я.

ГАЗЕТ КІЕЛЗАВАЙБУРУН ДАФТАРРАЙ

Исмихан КЪАДИМОВ

Вири эхна кІанзава

Вири эхна кІанзава,
КІвалинбурни патанбур.
Дуьз акьулдал кьвен тийиз,
Бейни квахъай пиянбур.

Вири эхна кІанзава,
Гьуьжетдайбур аксина.
Ченеда гьуд атІумна,
ЭкьечІдайбур бягьсина.

Вири эхна кІанзава,
Вафасузбур гьурметдиз.
Ви бахтуні гьидайла,
КьецІ гудайбур кьисметдиз.

Вири эхна кІанзава,
Кьилиз тефей макьсадни.
Уьмуьрлух рикІ динж тийиз,
Ферсуз жедай веледни.

Вири эхна кІанзава,
Чан лугьудай ви чандиз,
Кьулухъай ваз сас регьвез,
КІас гудайбур дабандиз.

Гумир рикІиз секинвал,
Фикир це гьар инсандиз.
Анжах эхмир хаинвал,
Ватандизни хизандиз.

Къарини свас

Ислягь кІвале са хизанда кьал
хъана,
Къарини свас туьнт гьуьжетра
гьатзава.
Фитнечийриз фикир желбдай кІвал
хъана,
Туькьуьл мецер хабарар гуз
катзава.

Къари:
Вун аш кьанваз, фу хъухъванваз
гьайид туш,
Вун и кІвализ кьуллуьг ийиз
гьайид я.

Свас:
Заз кьайи аш хъухъвай
фу ван хъайид туш,
Зун дидеди ханд ханум хьиз
хвейид туш.

Къари:
И кІвале ваз ахтин кефер
жагьйдач,
Част жедалди кьарагь тийиз
месикай

Свас:
А хесет за гзаф яргьал вегьедач,
Амма икрагь жезва зун ви мецикай.

Къари:
Заз садрани свас ван хъанач
вун хьтин,
Къарид чина кьаратикен цаз жедай.

Свас:
Юкьуз чирагь гваз кьекьвейтІан,
зун хьтин
Свас жагьич кьез кІвале кьайда
тваз жедай.

Къари:
Сад - кьве арза ийин за ви итимдиз,
Вакай хъсан фикир чандай катнава.

Свас:
Архайин хьухъ, атай кьалай
лигимдиз,
Ам балугь хьиз, зи кІирина гьатнава.

Къари:
Рахамир вун, чанда икьван
зур аваз,
Килигда чун, акатда вун гьилик зи.

Свас:
Чина зкуь разивилин нур аваз,
Къари, вуна гардан кІирда вилик зи.

Къари:
Акьван харчи ийимир на мез жуван,
Ахтин гафар кьабул тийир кас я
зун.

Свас:
Чир хьухъ, къари, гьалалдин фу нез
жуван,
Уьзуьагьдиз гьуьлуьз атай свас я
зун.

Къари:
Бес я, бес я, ахтин фурсар низ я ви,
Фидай кІвализ акьулни гваз
кьведайд я.

Свас:
Я чан къари, акьван ажугь куьз я ви,
Чаз, жегилриз, ахвар ширин
жедай я...

Къариблуда

Къариблуда яшайиш физ,
Руьгьда хайи ватан я, дуст.
Къене адахъ ялвардай рикІ,
Михьи намус виждан я, дуст.

Лагь са мани ватандикай,
Зи дарих рикІ алахъдайвал.
Вилин накьвар хъуьхъверлай
кьвез,
Ченедкай гьуз авахъдайвал.

Накьвар чилин булахрай яд
Хъвадайла заз хъайибур я.
Зун ватандихъ цигел хъайла,
Дерт алудиз гайибур я.

Къизгьин рикІиз эмир гана,
МефтІ кутуна кьекьведа зун.
Гьар са мезре хиялра тваз,
Чубарук хьиз элкьведа зун.

ЧІал зи мефт я, ватан зи рикІ,
Беден - чилин няметдикай...
Гьурбатда кас тахъуй гьарикІ,
Магьрум хъана миллетдикай.

Лагь са мани ватандикай,
Везин рикІиз таьсир хъурай.
Гьурбатда жув хан жедалди,
Зун ватанда есир хъурай.

Бязи инсан уьтквемвили хкажна,
Пачагьвилин дережадиз акьудда.
Хъвадай залум ичкиди ам агажна,
Миллиарддар келекдал кьван
авудда.

Заз рехъ кьалуз, туькьуьриз тІуб,
Рекьевай инсан аквазмач.
Цихъ къарихдав агьудиз хупІ
Ийиз тазва, лейсан аквазмач.

Дуст вуж ятІа заз чир хъанач,
Хъайидазни зи къадир хъанач.
ТІурунал нез, вил акьудна тумунал,
И кар гьиссна анжах за геж
хамунал.

Зи чандава гумни ялав,
Ватандини миллетдин.
Вижесузрин гьиле жилав
Гьатнава чи кьисметдин.

Акьатда тІал зи рикІевай,
Акурла кас дуьз рекьевай.
Ватан патал мерд крапа,
Зегьмет чІугваз, кІвенкІве авай.

Юкьни хъана тамам какур,
ТакІан я заз вун, кьуьзуьвал.

Вилерин экв хъана зайиф,
КьатІуз тежез кьаргьани лиф.
Рагь авай югь-авай хьиз циф.
ТакІан я заз вун, кьуьзуьвал.

Япара жез зив-зивдин ван,
Ахвар текьвез, жеда шуван,
Ихтин гьалар эхда гьикьван,
ТакІан я заз вун, кьуьзуьвал.

Ачух тежез масадаз сир,
Мажбур жеда ийиз фикир.
ГьикІ жедатІа лугьуз эхир,
ТакІан я заз вун, кьуьзуьвал.

Вуч затІ ятІа чин тийиз тІал,
Бедендани жедачир кьал,
Гьайиф тушни, чан
жегьилвал!
ТакІан я заз вун, кьуьзуьвал.

Лга ЭНВЕР

Чан зи лезги чІал!

Зи багьа чІал, чаз Эминан аманат,
Лайлай хъайи кьеплин кьилихъ
дидейрин,
Зи хуруда рикІи тунва кьиямат,
Хирде извай чІал акурла вядейри.

Курай зи чан, цівин хъана
курай ам,
Лезгистандиз ишигь гурай ялавди.
ЧизвачтІа чІал, акьудда за
хурай ам,
МефтІер кьванни хци урай
кьилавди.

Акьвазда зун ви сергьятрин
сенгер хуьз,
Ви сирерин назиквилин
гьиссер хуьз,

Тьебиатдиз гатфар йикьан
сегьер хьиз,
Багьа я вун заз, чан зи лезги чІал!

Къекьведайла чам хъайитІан
гарданда,
Ваз минет я, чам тваз тахъуй
вижданда.
Вун рикІеваз муьгьуьббатдин
гьижранда,
Чан гуда за, муг хъурай ваз
зи чанда.

Гьуьрчехъандин лишандикай
катзавай,
Хам жейран хьиз вун рагара
гьатзава.

Вуна закай Керем, Межнун,
Фаргьадзава,
Инсафлу хьухъ, гьикьван за ваз
дадзава.

Кьуьзуьдаз, гьелбет,
Ийиз хьухъ гьуьрмет.
Жеда берекат, -
Акьуллу хьухъ, хва.

Къачуз на буржар,
Къугьвамир кьумар,
Мийир жув бизар,
Акьуллу хьухъ, хва.

ПІапірусар чІугваз,
Эрекь, чехир хъваз,
Жемир кьил кьутаз,
Акьуллу хьухъ, хва.

Кьуьзуьвал

Дегиш жеда тамам инсан,
Кьуьзуьвилин я ам лишан.
Са хесетни туш ви хъсан,
ТакІан я заз вун, кьуьзуьвал.

Гагь-гагь жеда кефиря чІур,
Гьилер зурзаз, кьаз тежез тІур.

Гьаживерди УьЗДЕНОЕ

Бубади хциз

Кьуншидихъ галаз
Хьухъ мегьрибан яз,
Сивел хъвер алаз,
Акьуллу хьухъ, хва.

Тапарар мийир,
Чир жеда эхир.
Хиве кьаз тахсир,
Акьуллу хьухъ, хва.

Чарадан девлет
КІан жемир рябет.
Нефсиниз - тербет...
Акьуллу хьухъ, хва.

Чарадаз зиян
Гумир на садран.
Гьуьрмет хуьз жуван,
Акьуллу хьухъ, хва.

ВикІегь камар

Эхиримжи вахтара чи лезги шиират-
диз чпихъ кьетІен бажарагь, хатІ авай
жегьилар атанва. Шад жедай кар ам я
хьи, абурун арада жегьил дишегьли ша-
ирарни ава. Гьахьтинбурукай сад ГЪА-
САНОВА Гуьзеля я. Ада чи лезги лите-
ратурадиз, шииратдиз викІегь камар кьа-
чузва, агалкьунарни ава.

Гуьзеля гьар патахъай алакьунар
авай инсан я. За школада урус чІаланни
литературадин тарсар гудай вахтунда ам зи практикантка тир.
Дагьустандин педуниверситет акьалтІарайдалай кьулухъ ам
кьисметди Ленинграддин чилел акьудна.

Адан шиирар урус ва лезги изданийриз акьатзава, вичи хей-
лин шаиррин шиирар лезги чІалай урус чІалаз, урус чІалай
лезги чІалазни таржума ийизва, шаиррин яратмишунриз кьимет
гузва. Интернетдин сайтра ам шииратдал рикІ алайбурухъ га-
лаз сих алакьада ва.

30 йисалай гзаф вахтунда гьурбатда аватІани, Гуьзеляди
хайи мулкарихъ, яйлахрихъ, булахрихъ, ярар-дустарихъ га-
лаз алакьар атанач.

Ам асул лезги ватанперес, лезги намус-гьейрат авай халкь-
дин руш я. Вичин са шиирда ада икІ кьхьизва:

*Гьурбатдавай атир галай цуькверлай,
Валлагь, багьа я ватандин кьалгьанар.
Ухшар я чун алатайдаз рекьелай -
Хайи чилихъ цигел хъанвай инсанар...*

Заз Гуьзеля гьеле бегьем ахъа тахъанвай марвар цуькве-
див гекьигиз кІанзава. За умудзава, адан цийи-цийи шииррин
атир, верци дад чи лезгийрив агакьда...

Шарафудин АСВАРОВ,
филолог, Мегьарамдхуьруьн райондин Советский хуьр.

Гуьзеля ГЪАСАНОВА

Вил жеда

Хайи чилихъ вил жеда зи,
Дидедин ванцихъ.
Лезги чІалахъ, чими, мили,
Рагь гьидай варцихъ...
Дидедин гаф чи дарман я,
Сувар я кІвалин.

Гьар садаз багьа инсан я,
Винизвал кьилин.
Фахъ дидедин вил жеда зи,
Атирдихъ чими.
Булахдин цихъ вил жеда зи,
Мурк хьиз лап кьайи.
Гьурбатдавайдан вил жеда
Лезги мугьмандихъ.
Ватандихъ рикІер ишеда
Сефил рагьдандихъ.

Цийи таржумаяр

Фазу АЛИЕВА

Рушаз дидедин тапшуругьар...

Вун кье, чан руш, физва
чарадан кІвализ,
Чарадан кІвал ухшар язва
уьлкведиз,
Уьмуьр физвай табийдаказ
кьайдадиз,
МуьтІуьгьни яз вичин
гьахъдиз, кьанундиз.

Варарин вилик тура жуван
назвицер.
Ая абурун хесетриз на
гьуьрметар.
Эгер кьецІи ятІа - абурун хьухъ
кІвачер,
Буьркьуь ятІа - гьалда вуна
айнаяр.

Ихтибарда вал кьул кІвалин
Эхиримжи югь амай кьван.
Курай ама экв хьиз вилин,
Курай рикІ хьиз кІанидан.
Алакь кутаз чІехи цІаяр,
ЦІверекІдилай са гьвечи.
Гьуьруькайни са мекевай
Фан хара чраз чІехи.

Вун кье, руш, физва чарадан
кІвализ,
Варарилай рекьер физвай
гьар саниз.

Дикьетдивди килигиз хьухъ
вун чилиз,
Фикир гуз хьухъ ийизвай гьар
камуниз.

Ширина гафар жеда чими нурур
хьиз.
Рахадайла рахух верци
мецелди.

Гафарни мад жеда залан
фурар хьиз,
Татугай гаф тахъурай гич
сивел ви.

Вун кье, чан руш, физва
кІвализ чарадан,
Ам ви рикІиз мукьва хъурай
гьар кьалай.

Вуч затІ вилик атайтІани
чарадан,
Ваз ам зкуь рагьни ширин вирт
хъурай.

Сиве-сив тваз, на гьуьжетар
ийимир:
Бедбахтвал я эхир кьил а
гьуьжетрин.

Гич са гелни таз тахъуй
жуван хьилен,
На ам циз вегь, цІурурай твар
хьиз кьелен.

Вун кье, чан руш, физва
чарадан кІвализ.
Вилер жеда вал кьуд патай
килигиз,

Вун зи бегьер, вун я, бала,
зи суьрет,
Ваз килигна гуда дидедиз
кьимет.

Абурун юкьва жуванди
хьухъ, акахъна,
Итимдизни вун вафалу паб
хъана,

Уях хьухъ вун, аскерди хьиз
лагьана:
- Килиг шумуд инсан ава
элкьвена...

Авар чІалай. Таржума авурди - Г.ГЪАСАНОВА

Цийи тренердикай куьмек хьанач...

ФУТБОЛ

Махачкьаладин "Анжи" командадин официалъный сайтда хабар ганвайвал, мукьвара командадин кьилин тренервиле Белоруссиядай тир пешекар **Вадим СКРИПЧЕНКО** (шикилда) тайнарна. Футболист яз ада 1992-йисалай 2007-йисалди Белоруссиядин ва Россиядин чемпионатра иштиракнай. Чи уьлкведа ам ЦСКА ва "Уралан" командайра кьугьвана. Идалай гьейри, Вадим Викторовича Белоруссиядин милли командадик квазни кьугьунра иштиракна. Тренер ва кьилин тренер яз В.Скрипченкоди "БАТЭ", "Минск" (кьведни Белоруссия), "Кубань", "Урал" ва "Крылья Советов" командайра кьвалахна.

Чи ватандашрин гуьгьуьлар кьугьун башламишай са тлимил вахтунилай члур хьана, гьикл хьи, 4 ва 15-декьикьайра чи командадин варариз Жонатаса ва Карадениза, талуьк тирвал, кьве туп яна. Кьугьунин 25-декьикьада Жонатас мад тафаватлу хьана. Са таймда пуд туп ягьуналди, мадни лувар ака тай "Казань" командадин футболистри, кьвед лагьай таймни гьа ихтин агалкьун аваз акьалтарна. И сеферда Набиуллин, М.Вила ва Лестьенн тафаватлу хьана.

РИКІЕЛ ХКИН: "Анжи" идалай велик Москвадин "Динамо" командадихъ галаз кьугьванай, сифте туп чи командадин футболистри яна тани, абурулай чпин артуханвал кьалуриз алакьнач. Нетижада 3:1 гьисабдалди "Анжи" кумукьнай.

Сайтда мадни хабар ганвайвал, Казандай хтай юкьуз чи команда "Анжи-Арена" стадиондал тренировкайрив гатлунна, аламай йикьара и кар давамарда. 25-августдиз Каспийскдин "Анжи-Арена" стадиондал РФПЛ-дин 8-турдин сергьятра аваз кьиле тухудай нубатдин кьугьуна "Анжиди" Башкортостандин "Уфа" команда кьабулда.

Ик, Россиядин футболдин Премер-лигадин (РФПЛ) 7-турдин сергьятра аваз и йикьара Казань шегьерда цийи тренердин регьбервилек кваз "Рубин" командадихъ галаз кьиле феи кьугьуна "Анжи" 6:0 гьисабдалди кумукьна. Кьугьуниз тамашиз саки 12 агьзурдав агакьна болельщикар атанвай, абурун арада дагьустанвийри авай.

Хьсан нетижаяр кьалурна

ФОРУМ

Мукьвара Пятигорск шегьерда "Машук-2017" лишиандик кваз кьиле феи Кеферпатан Кавказдин жегьилрин форумди вичин кьвалах акьалтарна. Дагьларин уьлкведай ана 360 жегьилди иштиракна, чпин алакьунарни устадвал кьалурна. Алай йисан 12-августдиз 19-августдалди давам хьайи кьвед лагьай смена чи республикадин делегациядин иштиракчияр патал иллаки нетижалуди хьана.

Дагьустандин жегьилрин краин рекьай министрстводин пресс-куллугьди хабар гузвайвал, дагьустанвийри и форумда спортдай

кьалурай нетижаярни тариф авуниз лайихлубур я. Ик, кьилди кьачуртла, футболдай (виридалайни хьсан кьугьвадайди - Ашахан Зайнулабидов), волейболдай (виридалайни хьсан кьугьвадайди - Тагир Мегьамедов) чи республикадин жегьилрин командайри -1, стритболдай (виридалайни хьсан кьугьвадайди-Малик Гьажимегьамедов) 2-чкаяр кьазанмишна. Столдал кьугьвадай теннисдай гадайрин арада Мегьамед Гьасанова -1, Мегьамед Мегьамедалиева 2-чкаяр кьуна. Столдал кьугьвадай теннисдай рушарин арада 1-чкадиз Анастасия Куц лайихлу хьана. Спортдин акьажунрин гьалибчийривни призёррив грамотаяр, дипломар ва кубокар вахкана.

Эмин Ибрагьимован гьунара

ПУТАР ХКАЖУН

Хазран КЬАСУМОВ

Путар хкажунай Дагьустан Республикада ва Россияда кьуватлу ва машгьур спортсменрикай сад тир **Эмин ИБРАГЬИМОВАХЪ** (шикилда) галаз зун 2008-йисуз кьадим Ахцегьа лезгийрин кьагьриманвилдин "Шарвили" эпосдин сувар тухудайла мукьувай таниш хьанай. Ада а члавуз путар хкажунай акьажунра 1-чка кьунай. Гуьгьуьнлай Эмина ихтин агалкьун мад 5 сеферда кьазанмишна. Алай йисузни ада "Шарвилидин" суварик спортдин и жуьредай 1-чка кьуна ва 70 кг-дин пут са гьиливди пуд сеферда хкажуналди, вичи эцигай Дагьустан Республикадин рекорд тикрар хьувуна.

Эмин Ибрагьимов 1959-йисуз Докьузпара райондин Мискиска дидедиз хьана. Ада хуьруьн юкьван школа, 1982-йисузни Новочеркаск шегьердин мелиорациядин институт акьалтарна, са шумуд йисуз РД-дин мелиорациядин министрствода кьвалахна. Институтда кьелдай йисара чи ватандаш грекнини римлуйрин кьайдада кьуршахар кьунал (ам и жуьредай спортдин мас-

тервиле кандидат я) ва путар хкажунал рикливай машгьул хьана. Спортдин эхиримжи жуьредай ада иллаки хьсан нетижаяр кьазанмишна. Ик, 1988-йисуз ада Советрин Союздин чемпионатда 5-чка кьуна, ам 5 сеферда Дагьустандин, 2 сеферда Россиядин, "Богатыри России" турнирдин, 3 сеферда ветеранрин арада Россиядин чемпион я. Ада Вирироссиядин турнирра гьалибилер кьачуна, путар хкажунай са шумуд рекорд эцигна. Ик, 32 килограммдин кьве пут 1 декьикада 35 сеферда хкажунай Россиядин рекорд эцигайди чи кьегьал хва я.

Э. Ибрагьимова 1996-йисалай Махачкьалада "Труд" стадиондал тренер яз кьвалахзава, гьа са вахтунда вичи турнирра иштиракунни давамарзава.

Эмин Ибрагьимован хва Эльмарни путар хкажунай ва залан атлетикадай РФ-дин спортдин мастер я. Алаатай йисуз Ахцегьа "Шарвили" эпосдин суварик путар хкажунай гьалиб хьайи Эльмар Ибрагьимов алай вахтунда чьехибурун арада кьиле фидай Россиядин чемпионатдиз гьазур жезва.

Эмин Ибрагьимован гьилик вердишвилер кьачузвай амай ученикрихъни тарифдин нетижаяр жезва. Ик, спортдин мастер Султан Османова 16 кг-дин пут 1,5 сятина 5500 сеферда хкажна. Адан тивар Гиннессан рекордрин ктабда тун патал кьалурнава. С. Османова гьакни 24 кг-дин пут са гьилив 240 сеферда хкажуналди ва 48 кг кьезвай пут хурудал кутлунна, кьве гьилин кьве тлуб турнирдихъ галкьурна, ченеяр акьудналди рекордар эцигнава.

За жува-жувак фикирзава: алааматдин кас я Эмин, адаз вич машгьул жезвай спортдин жуьреди руьгьдин таьминвал гузва, гьавилай адахъ агалкьунарни жезва.

Аквазвайвал, лезги халкь кьуватлу пагьливанралди, Шарвилдин халис невейралди девлетлу я. Абурукай сад тир Эмин Ибрагьимовахъ ва адан ученикрихъ спортда мадни чьехи агалкьунар хьун чи мурад я.

Гьажидин нубатдин агалкьун

ПАНКРАТИОН

Фазина МЕГЬАМЕДОВА

Мукьвара Хивда жегьил спортсменрин арада панкратиондай Дагьустандин ачух чемпионат кьиле фена. Ана "Горец", "Дагфайтер", "Чемпион" клубри, Базарганован ва Гьажиди Махачеван тиварарихъ галай школайри, Чечнядай тир "Ахмад" клубди, Челябинскдай ва маса шегьерай атанвай спортсменри, гьакни Кьурагьрин хуьряй тир Гьажиди Кьурбанова иштиракна.

Гь. Кьурбанова 61 кг-дин заланвилдин категориядай 5 спортсмендихъ галаз бягьс члугуна, вичин алакьунар кьалурна. Кьейд авун лазим я, 2 бягьс ада вахт кутьягь жедалди гьалибвал кьазанмишуналди, 1-чкадиз ва кубокдиз лайихлу хьуналди акьалтарна. Им адан пуд лагьай кубок я.

Чаз малум хьайивал, Гьажиди Махачкьаладин "Чемпион" клубда тренер Эседулла Эмиргьаеван гьилик вердишвилер кьачуз 1 йис я. И куьруь вахтун-

да жегьил спортсменди вичин алакьунар са шумудра кьалурна. Ик, Дагьустандин Огни шегьерда итимрин арада какахьай единоборствойрай кьиле феи Дагьустандин чемпионатда, Дербент шегьерда Дагьустандин кубок патал кьиле феи акьажунра ада 1-чкаяр кьуна.

Гьажиди Кьурбановахъ школада кьелзавай вахтундани спортдин рекьай хьсан нетижаяр хьайиди я. Ада аздадакь кьуршахар

кунай районда, гьакл Дагьустанда кьиле феи акьажунарни кьвенкьевечи чкаяр кьунай.

2015-йисуз Гьажиди Кьурагьрин 1-нумрадин юкьван школа хьсан кьиметар аваз акьалтарна ва алай вахтунда вичин кирвилерин рехъ Дербентдин социально-педагогвилдин институтда давамарзава.

Чна умудзава, Гьажидихъ Дагьустандилай, Россиядилай кьецени еке агалкьунар жедда.

Куьрелди...

Мукьвара 31 йисан яшара авай чи ватандаш машгьур кикбоксёр **Жабар АСКЕРОВА** вичин бине эцигайбур ММА-дин викльегь пагьливан Сергей Харитонов, Россиядин машгьур боксёр Александр Поветкин ва карчи Эдуард Филбегер тир "Vityaz Fight" клубдихъ галаз икьрар кутлуннава.

"Vityaz Fight" клубдин макьсад уьлкведин велик жегьейра авай спортдин макандиз элкьуьн я. Кикбоксингдай ва тайский боксдай чавай башчияр жез алакьнава, Жабар Аскерова чи клубдихъ галаз икьрар кутлунуни и кар мадни хьсандиз тескиьарзава. Гзафбуруз Жабар кикбоксингдин жанлу лишан я, чун гзаф шад я, гила чи клубда Ж.Аске-

ров хьунал, - лагьанва Э.Филбегера "Sportbox.ru" сайтдиз ганвай интервьюда.

Кьейд авун лазим я хьи, "Vityaz Fight" клуб тешилна тамам са йис я, ана дуьньядин 10 чемпионди чпин устадвал хкажзава.

Са шумуд югь идалай велик малум хьайивал, дзюдодай 2014-йисан дуьньядин чемпионатдин буьруьнждин иеси **Ренат САИДОВ** алай йисан 28-августдиз 3-сентябрдалди Будапешт (Венгрия) шегьерда дзюдодай кьиле фидай дуьньядин чемпионатда иштиракун патал Россиядин хьанавай командадик кутунва. Ик, лап чьехи заланвал авай (100 кг-дизлай виниз) спортсменрин командайрин арада кьиле фидай акьажунра Р.Саидова ва А.Волкова чпин устадвал кьалурда.

Чин гьазурайди - Рагнеда РАМАЛДАНОВА

понеделник, 28 августа

РГВК
07.00 Время новостей. Итоги
07.50 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
08.30 Д/с «Вкус путешествий»
09.00 Х/ф «Из-за чести»
10.50 Театр поэзии представляет...
12.05 «Служа Родине»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 Х/ф «За двумя зайцами»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Музыкальная история»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Весна на Заречной улице»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Линия судьбы» Газимагомед Галбацов
21.20 Д/ф «Искусство, рожденное в горах»
21.50 «Промпрогресс»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 Д/с «Под солнцем» 2 с
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на табасаранском языке «Мил»
01.35 Т/с «Оранжевые ерши»
02.25 «Линия судьбы» Газимагомед Галбацов
03.15 Х/ф «Дорога в Рио»
04.55 «Промпрогресс»
05.25 Х/ф «Весна на Заречной улице»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Неведение со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
15.50 Мужское/Женское.
16.50 Время покажет.
18.00 Новости с субтитрами.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Безопасность».
23.40 Пусть говорят.
0.40 На самом деле.
1.45 Х/ф «Грязная Мэри, безумный Ларри».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Грязная Мэри, безумный Ларри».
3.35 Модный приговор.

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41, 11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Вести-Дагестан
18.00 Чох – моя малая родина.
18.20 Заставка. «Голос Евразии на канале ГТРК «Дагестан».
18.25 Акценты.
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Нити судьбы».
23.00 Диана: история ее словами.
0.05 Х/ф «Не говори мне «прощай»»
2.05 Т/с «Василиса».

НТВ

5.05 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Следствие вели...
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».
23.40 Итоги дня.
0.10 Поздников.
0.20 Т/с «Морские дьяволы».
1.20 Место встречи.
3.15 Однажды...
4.05 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.30 Давай разведемся! (16+).
14.30 Тест на отцовство.
16.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор» 3. (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор».
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (Украина). (16+).
20.50 Мелодрама «Подкидыши». (16+).
22.50 Свадебный размер. (16+).
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Х/ф «Вероника. Потерянное счастье». (Россия).
4.15 Муз. фильм «Королева Шантеклера». (Испания). (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Х/ф «Неуловимые мстители».
9.50 Х/ф «Новые приключения неуловимых».
11.30, 14.30 События.
11.50 Комедия «Разрешите тебя поцеловать... отец невесты».
13.40 Мой герой. Юрий Беляев.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
16.55 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Парфюмерша 2», 1 и 2 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Премьера «Право голоса».
22.00 События.
22.30 Донбасс. Замороженный конфликт.
23.05 Без обмана. «Выбираем творю!»
0.00 События. 25-й час.
0.20 Советские мафии. Продать звезду.

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00 Д/с «Слепано в СССР».
8.35, 9.15, 10.05 Т/с «Морской патруль», 1 и 2 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
11.00, 13.15, 14.05 Т/с «Морской патруль», 3-8 с.
13.00 Военные новости.
14.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Военные миссии особого назначения». «Египет».
19.35 Теория заговора. Продолжительные войны.
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». «Любовь тылу врага».
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым».
0.45 Х/ф «Баллада о доблестном рыцаре Айвенго».
4.15 Х/ф «Всего одна ночь».

вторник, 29 августа

РГВК
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 Мультфильм
08.45 Д/с «Вкус путешествий»
09.20 Х/ф «Дорога в Рио»
11.25 Д/с «Под солнцем» 1
12.55 «Линия судьбы» Газимагомед Галбацов
13.50 «Промпрогресс»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Поединок в горах»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Восточный коридор»
18.45 Передача на ласком языке «Аьрши ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана
20.00 Время новостей. Махачкала
20.20 «Подробности»

20.50 Дневник международного молодежного саммита «Каспий 2017»
21.10 «Память поколений» Яков Сулейманов
21.50 «Правовое поле»
22.30 Время новостей Дагестана
23.00 Время новостей. Махачкала
23.20 «Угол зрения»
23.50 Д/ф «Дорога в Дагестан. Табасаран»
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на ласком языке «Аьрши ва агьлу»
01.35 Т/с «Оранжевые ерши»
02.25 «Память поколений» Яков Сулейманов
03.00 Х/ф «Голубой ангел»
04.40 Дневник международного молодежного саммита «Каспий 2017»
05.00 «Правовое поле»
05.25 Х/ф «Короткие встречи»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Неведение со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
15.50 Мужское/Женское.
16.50 Время покажет.
18.00 Новости с субтитрами.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Безопасность».
23.45 Пусть говорят.
0.50 На самом деле.
1.55 Х/ф «Паника в Нидлпорке».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Паника в Нидлпорке».
4.05 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Местное время. Вести-Дагестан
09.00 «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)
18.00 Республика.
18.15 «Что, Где, Когда»
18.41 Заставка. «Голос Евразии на канале ГТРК «Дагестан».
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Нити судьбы».
23.00 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.30 Т/с «Василиса».
3.30 Т/с «Родители».

НТВ

5.05 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Следствие вели...
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».
23.40 Итоги дня.
0.10 Т/с «Морские дьяволы».
1.10 Место встречи.
3.00 Квартирный вопрос.
4.05 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.30 Давай разведемся! (16+).
14.30 Тест на отцовство.
16.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3».
20.50 Мелодрама «Подкидыши». (16+).
22.50 Свадебный размер. (16+).
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Вероника. Потерянное счастье». (16+).
4.05 Т/с «Доктор Хаус». (16+)
5.00 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми у себя дома. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Доктор И...
8.45 Х/ф «Корона Российской империи, или Снега неуловимые».
11.30, 14.30 События.
11.50 Детектив «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Александр Ширвиндт.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с «Парфюмерша 2», 3 и 4 с.
19.40, 22.00 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Премьера «Право голоса».
22.30 Осторожно, мошенники! Как привлечь миллион?
23.05 Прощание. Георгий Жуков.
0.00 События. 25-й час.
0.20 Советские мафии. Гроб с петрушкой.
1.15 10 самых... Громкие разорения.

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00 Д/с «Погоня за скоростью». Фильм 1.
9.00 Новости дня.
9.15 Особая статья.
10.00 Военные новости.
10.05 Особая статья.
10.50, 13.15, 14.05 Т/с «Морской патруль 2», 1-6 с.
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Военные миссии особого назначения». «Вьетнам».
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. Н. Майданов.
20.20 Теория заговора.
20.45 Улика из прошлого.
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым».
0.45 Х/ф «Горожане».
2.30 Х/ф «Соломенная шляпка».

среда, 30 августа

РГВК
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на ласком языке «Аьрши ва агьлу»
07.50 Мультфильм
08.45 Д/с «Вкус путешествий»
09.20 «Подробности»
09.45 Х/ф «Голубой ангел»
11.50 «Угол зрения»
12.55 «Правовое поле»
13.25 Дневник международного молодежного саммита «Каспий 2017»
13.50 «Память поколений» Яков Сулейманов
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Жила-была девочка»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Они спустились с гор»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»

19.30, 22.30 Время новостей Дагестана
20.00, 23.00 Время новостей. Махачкала
20.20 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
21.00 «История Дагестана в лицах. Толстой»
21.50 «Жилый мир»
23.20 Д/с «Под солнцем» 3
00.30 Время новостей Дагестана
01.00 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
01.35 Т/с «Оранжевые ерши»
02.25 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
03.00 Х/ф «Гангстеры»
04.55 «Жилый мир»
05.20 Х/ф «Они спустились с гор»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Неведение со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
15.50 Мужское/Женское.
16.50 Время покажет.
18.00 Новости с субтитрами.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Безопасность».
23.40 Пусть говорят.
0.45 На самом деле.
1.50 Х/ф «Суррогат».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Суррогат».
3.40 Модный приговор.

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41, 11:40, 14.40, 17.40, 20.45 Вести-Дагестан
09.00 «Алшан» (на цахурском языке)
18.00 Наболевший вопрос. Паллиативная помощь Дагестана.
18.20 Заставка. «Голос Евразии на канале ГТРК «Дагестан».
18.25 У нас в гостях профессор Римского университета Сапинда Д. Саидбеков и руководитель медицинского центра Г. Аскерханов
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00, 20.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
21.00 Т/с «Нити судьбы».
23.00 Вечер с В. Соловьевым
1.30 Т/с «Василиса».

НТВ

5.05 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Следствие вели...
18.30 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».
23.40 Итоги дня.
0.10 Т/с «Морские дьяволы».
1.10 Место встречи.
3.00 Дачный ответ.
4.10 Т/с «Преступление будет раскрыто».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
11.30 Давай разведемся! (16+).
14.30 Тест на отцовство.
16.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
17.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3».
20.50 Мелодрама «Подкидыши». (16+).
22.50 Свадебный размер. (16+).
23.50 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Вероника. Потерянное счастье». (16+).
4.15 Т/с «Доктор Хаус». (16+)
5.00 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми у себя дома. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И...
8.40 Х/ф «Всадник без головы».
10.40 Д/ф «Олег Видов. Всадник с головой».
11.30, 14.30 События.
11.50 Детектив «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Юлия Рутберг.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
16.55 Естественный отбор.
17.45 Т/с «Парфюмерша 3», 1 и 2 с.
19.40, 22.00 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Премьера «Право голоса».
22.30 Линия защиты. Следствие ведут колдуны.
23.05 90-е. Сладкие мальчишки.
0.00 События. 25-й час.
0.20 Прощание. Наталья Гундарева.
1.15 Д/ф «Королевы красоты. Проклятие короны».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00 Д/с «Погоня за скоростью». Фильм 2.
9.00, 13.00 Новости дня.
9.15 Особая статья.
10.00 Военные новости.
10.05 Особая статья.
10.50, 13.15, 14.05 Т/с «Морской патруль 2», 7-12 с.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Военные миссии особого назначения». «Корея».
19.35 Последний день. Т. Лиознова.
20.20 Специальный репортаж
20.45 Д/с «Секретная папка»
21.35 Процесс.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на «Звезде с А. Стриженовым».
0.45 Х/ф «Человек, который закрыл город».
2.20 Х/ф «Нейтральные воды».

четверг, 31 августа

РГВК
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»
08.00 Мультфильм
08.45 Д/с «Вкус путешествий»
09.10 Х/ф «Апач»
11.00 «Галерея вкусов» 6+
11.45 «История Дагестана в лицах. Толстой»
12.55 Проект «Мы – российский народ. Дагестан многонациональный»
13.30 Д/ф «Рустам Сахатов. Много маленьких пространств»
13.50 «Жилый мир

пятница, 1 сентября

РГВК
07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке «Паданги гамалги заманти»
08.00 Мультфильмы
08.45 Х/ф «Кровавый пират»
10.45 «Агросектор»
11.15 Обзор газеты «Хакыкьат» 12
11.30 «Пятничная проповедь»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Курбан-Байрам. Трансляция из Уфимской соборной мечети.
9.55 Жить здорово!
11.00 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Наедине со всеми.
13.20 Время покажет.
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
15.50 Мужское/Женское.
16.50 Жди меня.
18.00 Новости с субтитрами.
18.45 Человек и закон.
19.50 Телеигра «Поле чудес».

РОССИЯ 1

08.07-08.10,08.35-08.41 Местное время. Вести-Дагестан
11:40,14.40,17.40,20.45 Местное время. Вести-Дагестан
18:00 Мир Вашему дому.
18.20 35 лет спустя. Встреча выпускников исторического факультета ДГУ.
18.40 В первый раз в первый класс.
5.00 Утро России.
9.00,11.00,14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Петросян-шоу.
23.35 Х/ф «Дочки-матери».
3.30 Т/с «Родители».

НТВ

5.05 Т/с «Адвокат». «Темная комната».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара». «Похититель музея».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.30 Следствие вели...
18.30 ЧП. Расследование.
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Морские дьяволы. Смерч».
0.30 Мы и наука. Наука и мы.
1.30 Место встречи.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.50 По делам несовершеннолетних. (16+).
9.50 Т/с «Предлагаемые обстоятельства». (16+).
18.00 Свадебный размер. (16+).
19.00 Драма «Дом без выхода». (16+).
22.45 Свадебный размер. (16+).
23.45 6 кадров. (16+).
0.30 Т/с «Веское основание для убийства». (Россия - Украина). (16+).
4.10 Т/с «Доктор Хаус». (16+).
5.05 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми у себя дома. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.20 Х/ф «Дневник мамы первоклассника».
9.55 Детектив «Колье Шарлотты», 1 с.
11.30,14.30 События.
11.50 Детектив «Колье Шарлотты», 2 и 3 с.
14.50 Город новостей.
15.05 Петровка, 38.
15.20 Х/ф «Классик».
17.25 Х/ф «Дедушка».
19.40,22.00 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Премьера «Право голоса».
22.30 Е. Малышева «Жена. История любви».
0.00 Д/ф «Евгения глушенко. Влюблена по собственному желанию».
0.55 Х/ф «Не валяй дурака...»
2.55 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
4.45 Д/ф «Джо Дассен. История одного пророчества».
5.35 Тайны нашего кино. «Самая объективная и привлекательная».

ЗВЕЗДА

6.00 Д/с «Оружие XX века».
6.20 Х/ф «Без особого риска».
8.10 Х/ф «Расписание на послезавтра».
9.00 Новости дня.
9.15 Х/ф «Расписание на послезавтра».
10.00 Военные новости.
10.05 Х/ф «Расписание на послезавтра».
10.10 Т/с «Отряд специального назначения», 1-5 с.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Отряд специального назначения», 1-5 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Отряд специального назначения», 1-5 с.
18.00 Новости дня.
18.40 Х/ф «Добро пожаловать, или Посторонним вход воспрещен».
20.10 Х/ф «Это мы не проходили!».
22.10 Х/ф «Тайна двух океанов».
23.00 Новости дня.
23.15 Х/ф «Тайна двух океанов».

суббота, 2 сентября

РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
08.00 Мультфильмы
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Проект «Поколение» «Хайрбек Асланбеков»
09.20 «Подробности»
09.45 Д/ф «Кубачинцы»
10.10 Обзор газеты «Дагестанская правда»
10.20 Д/ф «Дагестан, какой он есть»
11.20 «Мой малыш»
11.50 Мультфильм
12.00 «Галерея вкусов» 6+
12.40,01.30 «Воспевшие Дагестан: Спектакль Государственного табасаранского драматического театра «Зов истоков»

ПЕРВЫЙ

5.45 Наедине со всеми.
6.10 Новости.
6.40 Т/с «Последняя электричка».
8.45 М/с «Смешарики. Новые приключения».
9.00 Играй, гармонь любимая!
9.45 Слово пастыря.
10.00 Новости.
10.15 Д/ф «Диана - наша мама».
11.20 Смек.
12.00 Новости.
12.10 Идеальный ремонт.
13.00 Х/ф «Большая перемена».
18.00 Новости с субтитрами
18.15 Кто хочет стать миллионером?
19.50 Сегодня вечером.
21.00 Время.
21.20 Сегодня вечером.
23.00 КВН. Премьер-лига.
0.35 Х/ф «Ультиматум Борна»
2.40 Х/ф «Верный выстрел».
4.25 Модный приговор.
5.25 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.25 Заставка. «Голос Евразии на канале ГТРК «Дагестан». Цикл программ «Заповедная область». Необычные памятники ГТРК Санкт-Петербург. «Энергия мира». Краски жизни. РГВК «Дагестан».
11:20 Местное время. Вести-Дагестан.
4.40 Т/с «Неотложка».
6.35 М/с «Маши и медведь».
7.10 Живые истории.
8.00 Вести. Местное время.
8.20 Россия. Местное время.
9.20 Сто к одному.
10.10 Пятро на одного.
11.00,14.00 Вести.
11.40 Измайловский парк.
14.20 Х/ф «Снег растает в сентябре».
18.10 Субботний вечер.
20.00 Вести в субботу.
21.00 Х/ф «Провинциальная мадонна».
0.55 Х/ф «Другой берег».
3.00 Т/с «Марш Турецкого».

НТВ

5.10 ЧП. Расследование.
5.40 Звезды сошлись.
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.
8.20 Их нравы.
8.50 Устами младенца.
9.30 Готовим с Алексеем Зиминным.
10.00 Сегодня.
10.20 Главная дорога.
11.00 Еда живая и мертвая.
12.00 Квартирный вопрос.
13.05 НашПотребНадзор.
14.10 Поедем, поедим!
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Однажды...
17.00 Секрет на миллион.
19.00 Центральное телевидение.
20.00 Ты супер! Танцы.
22.30 Х/ф «Ла-ла Ленд».
1.00 Top 015CO Pop.
2.55 Алтарь Победы.
3.50 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
8.35 Драма «Сиделка». (16+).
10.35 Т/с «Любить и ненавидеть». (16+).
14.15 Драма «Дом без выхода». (16+).
18.00 Д/ф «Женщины со сверхспособностями». (16+).
19.00 Комедия «Салями».
22.35 Х/ф «Потерянные дети». (16+).
23.35 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Мисс Марпл. Забытое убийство». (Великобритания). (16+).
2.35 Комедия «Дон Сезар де Базан». (16+).
5.20 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми у себя дома. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.05 Марш-бросок.
6.40 АБВГДейка.
7.10 Православная энциклопедия.
7.40 Х/ф «Всадник без головы».
9.40 Х/ф «Варвара-краса, длинная коса».
11.05 Х/ф «Полосатый рейс».
11.30,14/30 События.
11.45 Х/ф «Полосатый рейс».
13.00 Х/ф «Дело судьи Карелиной».
14.45 Х/ф «Дело судьи Карелиной».
17.15 Х/ф «Домохозяин».
21.00 События.
21.15 Право знать!
22.45 Право голоса.
2.00 Донбасс. Замороженный конфликт.
2.35 Прощание. Георгий Жуков.
3.25 10 самых... Скандальные светские львицы.
4.00 Т/с «Инспектор Льюис». (Великобритания).

ЗВЕЗДА

4.50 М/ф.
5.05 Д/с.
5.25 Х/ф «Снежная королева»
7.00 Х/ф «Республика ШКИД».
9.00,13.00 Новости дня.
9.15 Легенды цирка с Эдгардом Запашным. Валентин Дикуль.
9.40 Последний день. Т. Лизанова.
10.30 Не факт!
11.00 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым».
11.50 Улика из прошлого. «Чудо благодатного огня»
12.35 Теория заговора.
13.15 Д/с
14.10,18.20 Т/с «Приключения Шерлока Холмса и доктора Ватсона». Фильмы 1 и 2.
18.00 Новости дня.
18.10 Задело! с Н. Петровым
21.35 Х/ф «Постарайся остаться живым».
23.00 Новости дня.
23.15 Десять фотографий. В. Смехов.

воскресенье, 3 сентября

РГВК
07.00 Время новостей Дагестана
07.15 «Мой малыш»
07.45 Мультфильмы
08.30 Время новостей Дагестана
08.45 Х/ф «Отарова вдова»
10.20 Привет и поздравления в программе «Полифония» 6+
12.10 Проект «Мы - российский народ. Дагестан многонациональный»
12.40 Х/ф «ЧП-Чрезвычайное происшествие»
16.10 Концерт табасаранской песни
18.10 Д/ф «По заповедным местам Дагестана. Шалбуздаг»

ПЕРВЫЙ

6.00,10.00,12.00 Новости
6.10 Т/с «Последняя электричка».
8.10 М/с «Смешарики. Пинкод»
8.25 Часовой.
8.55 Здоровье.
10.20 Непутевые заметки.
10.40 Честное слово с Ю. Николаевым.
11.25 Фазенда.
12.15 Главный котик страны
13.00 Д/ф «Теория заговора»
13.50 Д/ф «Мифы о России».
16.00 Д/ф «Диана - наша мама».
17.00 Жара. Гала-концерт. Международный музыкальный фестиваль.
19.00 Три аккорда. Финал.
21.00 Воскресное «Время».
22.30 Клуб Веселых и Находчивых. Юбилейный выпуск.
0.50 Х/ф «Руби Спаркс».
2.45 Х/ф «Марли и я: Шестьдесят лет».

РОССИЯ 1

5.15 Т/с «Неотложка».
7.10 Утренняя почта.
7.50 Сто к одному.
8.45 Фестиваль детской художественной гимнастики «АЛИНА».
10.20 Местное время. Вести - Москва. Неделя в городе.
11.00 Вести.
11.20 Смеяться разрешается
14.00 Вести.
14.20 Х/ф «Закрытые подружки».
18.00 Удивительные люди-2017.
22.00 Вести недели.
22.00 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым.
0.00 Дежурный по стране. М. Жванецкий.
0.55 Русский корпус. Затерянные во времени.
1.55 Х/ф «Безотцовщина».

НТВ

4.50 Х/ф «Чистое небо».
7.00 Центральное телевидение.
8.00,10.00 Сегодня.
8.20 Лотерея «Счастливые утро».
9.25 Едим дома.
9.25 Первая передача.
11.05 Чудо техники.
12.00 Дачный ответ.
13.05 Двойные стандарты. Тут вам не там!
14.05 Как в кино.
15.05 Своя игра.
16.00 Сегодня.
16.20 Следствие вели...
18.00 Новые русские сенсации.
19.00 Итоги недели.
20.10 Ты не поверишь!
21.10 Звезды сошлись.
23.00 Х/ф «Омерзительная восьмерка». (18+).
2.10 Х/ф «Шоковая терапия»
4.05 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми у себя дома. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.45 Мелодрама «Благословите женщину». (16+).
11.50 Т/с «Если наступит завтра». (США). (16+).
18.00 Д/с «Потерянные дети». (16+).
19.00 Мелодрама «Мой». (16+).
22.55 Д/с «Потерянные дети». (16+).
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Детектив «Мисс Марпл. Зеркало треснуло». (Великобритания). (16+).
2.55 Драма «Судьба человека». (16+).
4.55 6 кадров. (16+).
5.30 Джейми у себя дома. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.45 Х/ф «Наш дом».
7.40 Фактор жизни.
8.15 Х/ф «За витриной универмага».
10.05 Д/ф.
10.55 Барышня и кулинар.
11.30,14.30 События.
11.45 Х/ф «Дорогой мой человек».
13.55 10 самых... Самые бедные бывшие жены.
14.45 Советские мафии. Операция «Картель».
15.35 Советские мафии. Рабы «белого золота».
16.25 Х/ф «Из Сибири с любовью».
19.55 Фестиваль военных оркестров на Красной площади. Прямая трансляция.
23.00 События.
23.20 Детектив «Дело N 306».
0.55 Петровка, 38.
1.05 Х/ф «Не посылать ли нам... гонца?»

ЗВЕЗДА

6.00 Х/ф «Тайна двух океанов».
9.00 Новости недели с Ю. Подкопаевым.
9.25 Служу России.
9.55 Военная приемка.
10.45 Детектив.
11.10 Код доступа. Дэвид Рокфеллер.
12.05 Специальный репортаж.
12.25 Теория заговора.
13.00 Новости дня.
13.15 Т/с «Стая», 1-4 с.
18.00 Новости. Главное.
18.45 Д/с «Легенды советского сыска. Годы войны».
20.20 Д/с «Незримый бой».
22.00 Прогнозы.
22.45 Х/ф «Инспектор ГАИ».
0.25 Х/ф «Убийство свидетеля».
2.00 Х/ф «Республика ШКИД».
4.00 Х/ф «Весенний призыв».

КУЛЬТУРА С 28 АВГУСТА ПО 3 СЕНТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК
7.00 Евроньюс.
10.00,15.00 Новости культуры.
10.20 Х/ф «Как поспорили И.Иванович с И.Никифоровичем»
11.25 Лето Господне. Успение Пресвятой Богородицы.
11.55 Абсолютный слух. Альманах по истории музыкальной культуры
12.35 Линия жизни. Константин Хабенский.
13.35 Встреча на вершине. «Игры разума с Т. Черниговской»
14.00 Мстислав Ростропович. Мастер-класс в Московской консерватории. Запись 2002г.
14.40 Д/ф «Гавоия. Родина богини огня Пеле». (Германия).
15.10 Телетеатр. Классика. Анатольи Эфрос на ТВ.
16.10 Д/ф «Душа Петербурга».
17.05 Д/ф «Фьорд Илулссат. Там, где рождаются айсберги».
17.20 Х/ф «Адыонтан его превосходительства», 1 с.
18.30 Острова. Евгений Ташков.
19.15 Спокойной ночи, малыши!
19.30,23.30 Новости культуры.
19.45 Д/с
21.25 Встреча на вершине. «Игры разума с Т. Черниговской».
21.55 Т/с «Коломбо». «Все поставлено на карту».

СРЕДА

6.30 Евроньюс.
10.00,15.00 Новости культуры.
10.20 Т/с «Коломбо».
11.55 Абсолютный слух. Альманах по истории музыкальной культуры
12.35 Д/с «Медици. Крестные отцы Ренессанса».
13.35 Встреча на вершине. «Игры разума с Т.Черниговской».
14.00 М. Ростропович и Вашингтонский национальный симфонический оркестр.
15.10 Телетеатр. Классика. Михаил Козлов на ТВ.
16.10 Д/ф «Большое сердце ташкента»
17.00 Д/ф
17.20 Х/ф «Адыонтан его превосходительства», 3 с.
18.35 Д/ф «Васко да Гама».
18.45 Тургенев и великие реформы
19.15 Спокойной ночи, малыши!
19.30 Новости культуры.
19.45 Д/с «Ищу учителя».
20.25 Д/с «Медици. Крестные отцы Ренессанса».
21.25 Встреча на вершине. «Игры разума с Т.Черниговской».
21.55 Т/с «Коломбо». «Маскарад».
23.30 Новости культуры.
23.45 Д/с «Владимир Сливков. Диалоги с Соломоном Волковым».
0.25 Х/ф «Адыонтан его превосходительства», 3 с.
1.45 Цвет времени. Рене Маргритт.

ЧЕТВЕРГ

6.30 Евроньюс.
10.00,15.00 Новости культуры.
10.20 Т/с «Коломбо». «Маскарад».
11.55 Абсолютный слух. Альманах по истории музыкальной культуры
12.35 Д/с «Медици. Крестные отцы Ренессанса».
13.35 Встреча на вершине. «Игры разума с Т.Черниговской».
14.00 М. Ростропович, Шарль Анзавур, Теодор Гульшбуар и Страсбургский филармонический оркестр.
15.10 Телетеатр. Классика. Александр Белинский на ТВ.
16.10 Д/ф «Сергей Прокудин-Горский. Россия в цвете».
17.05 Д/ф «Ваттовое море. Зеркало небес». (Германия).
17.20 Х/ф «Адыонтан его превосходительства», 4 с.
18.35 Д/ф «Шарль Кулон».
18.45 Дело о. Герои оттепели: Твардовский и Солженицын.
19.15 Спокойной ночи, малыши!
19.30 Новости культуры.
19.45 Д/с «Ищу учителя».
20.25 Д/с «Медици. Крестные отцы Ренессанса».
21.25 Встреча на вершине. «Игры разума с Т.Черниговской».
21.55 Т/с «Коломбо». «Темная лашаджа»
23.30 Новости культуры.
23.45 Д/с «Владимир Сливков. Диалоги с Соломоном Волковым».
2.40 Д/ф «Аксум». (Германия).

ПЯТНИЦА

6.30 Евроньюс.
10.00 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.20 Т/с «Коломбо». «Темная лашаджа».
11.55 Абсолютный слух. Альманах по истории музыкальной культуры.
12.35 Д/с «Медици. Крестные отцы Ренессанса». (Великобритания - США).
13.30 VIII Международный фестиваль М. Ростроповича.
15.00 Новости культуры.
15.10 Х/ф «Учитель».
16.50 На этой неделе... 100 лет назад. Нефронтовые заметки.
17.20 Х/ф «Адыонтан его превосходительства», 5 с.
18.35 Дело о. Крестьянские «Рычаги» Александра Яшина.
19.00 Смехонослыгия.
19.30 Новости культуры.
19.45 Концерт номер один. Денис Мацуев, «Синяя птица» и друзья в Кривельском дворце.
22.00 Х/ф «Жил-был настройщик...»
23.10 Новости культуры.
23.25 Фильм-концерт «Imagine».
0.25 Х/ф «Адыонтан его превосходительства», 5 с.
1.40 М/ф «К югу от севера».
1.55 Искатели. «Где находится родина золотого рунда?»
2.40 Д/ф «Аксум». (Германия).

СУББОТА

6.30 Евроньюс.
10.00 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.35 Х/ф «Жил-был настройщик...»
11.45 Больше, чем любовь. Ролан Быков и Елена Санаева.
12.25 Д/ф «Там, где рыбы умеют ходить». (Дания).
13.20 Международный фестиваль циркового искусства в Монте-Карло.
14.30 Х/ф «Красный шар». (Франция).
15.45 По следам тайны. «Была ли ядерная война до нашей эры? Индийский след».
16.30 Кто там...
17.00 Линия жизни. Валентин Смирнитский.
17.55 Х/ф «Тайна двух океанов». (Грузия).
20.20 Большая опера. 2016г.
23.00 Х/ф «Долгий день уходит в ночь». (США).
1.45 М/ф «Мартышко».
1.55 По следам тайны. «Была ли ядерная война до нашей эры? Индийский след».
2.40 Д/ф «Камчатка. Огнедышащий рай». (Германия).

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 Евроньюс.
10.00 Обыкновенный концерт с Эдуардом Эфировым.
10.35 Х/ф «Учитель».
12.15 Д/ф «Тамара Макарова. Свет звезды».
12.55 Д/ф «Я видел Улора».
13.35 Шедевры мирового музыкального театра.
16.20 Пешком... Москва ар-деко.
16.50 Искатели. «По следам сокровищ Кисы Воробьянинова».
17.40 Х/ф «Прощание славянки».
19.00 Хрустальный бой «Хрустальный Турандот». Творческий вечер Валентина Гафта.
20.15 Романтика романса.
21.10 Х/ф «Лоуренс Аравийский». (Великобритания - США).
0.40 Элла Фицджеральд. Концерт во Франции.
1.35 М/ф «Шерлок Холмс и доктор Ватсон».
1.55 Искатели. «По следам сокровищ Кисы Воробьянинова».
2.40 Д/ф «Равенна. Прощание с античностью». (Германия).

РАДИО

ИСЛЕН, 28-АВГУСТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.35 «Хажамжам».
САЛАСА, 29-АВГУСТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Карчи Дагустан».
АРБЕ, 30-АВГУСТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Девирар».
ХЕМИС, 31-АВГУСТ
12.10 «Дагустан». Хабарар
Газетдин обзор
12.30 «Вахт ва жельялар».
ЖУМЬЯ, 1-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.30 «Исламдин сес».
КИШ, 2-СЕНТЯБРЬ
10.43 «Вафетдин нетижар»
10.50 Концерт.
ГЬЯД, 3-СЕНТЯБРЬ
10.43 «Кард». Аялар патал программа

Фельетондин чкадал

Справка

Атлухан РАГЪИМХАНОВ

Уьмуьрда аквазвай гзаф крари чун чпикай бизарзава... Имни чи районда акур кар я. (За чкани кьалурзава, тварарни дегишарзава).

Июндин варз, алахъай гуьлуьшан гьава. Кимел экъечлай Кьурдул, салам гана, яшлу итирмин патав ацукьна.

Гьарда вичин дердийрикай лугьузвай.

И арада кимел атай Максима Кьурдулаз райондин собездиз (соцзащита) хизандин гьакьиндай цийи справка кланзавайдан хабар гана. Тахъайтла, сад лагъай июлдилай яшлу буруз алава яз гузвай куьмекдин пулар акъвазарда...

Югь рагъдандихъ элкьвейла, вири хьиз, Кьурдулни квалихъди хъфена. Вичин малкьара секинарна, кьванцин гурарай айвандихъ экъечна... Итим хуьрек авунал машгъл тир кьари Гуьлжегьредини хтул Сакината кьаршиламишна. Кьаридик итимдиз "акьулар" гудай хесет квай. И кар Кьурдулаз эсиллагъ хуш тушир. Итимдинни кьаридин арада кьайи рахунарни жезвай. Гьаниз килигна Кьурдула справкадин ихтилат хуьрек тьурдалай кьулухъ авуна:

- Гила, кьари, пака зун сифте хуьруьн советдиз, ахпа анай райондиз, собездиз фена кланзава. Анай хизандин цийи справка гьваш лаганва.

- Фида ман, чан кьужа, лазим ятла.

Югъди юргъун хьанвай Кьурдул месик экъечлайвалди ахварал фена. Иифиз Кьурдулаз, кавхадин патав справка кланз фейила, вич хушдиз кьабулна, нисинихъ адан квалеле кьве танкьани хъвана, рекьени хуза аквада. "Икни жеда кьван!" фикирна кесибди ахварай.

Экуьнахъ фад кьарагъай Кьурдула сифте лапагар, малар акьудна, балкландиз кьузада цил яна, хтана, са истикан чай хъвана, хипен нисидихъ галаз фу тьуьна...

Кьве хуьруьн арада саки цуд верс мензил авай. Совет квалехдал кьведалди агакьна кланзавай. Иифиз акур ахварни фикирда кьуна, Кьурдула кам йигинарнавай. Пуд сятдилай хьиз ам чкадив агакьна. Кьве кас маса хуьррайни атанвай.

Сятдин 8 хьана, кавха атанвачир. Секретарь бейчара тир. Адавай, кавха авачиз, вичиз ядни хъваз жезвачир... Гила мадни инсанар кватл хьана. Виридан вил кавхадал алай. Сятдин 9 хьана, 10-дан зурни алатна... Инсанрик гьулгьула акатна. Цуд жез са декьикьа амаз, кавха атана, саламни тагана, куьлегар гьиле элкьуьриз-элкьуьриз, идарадиз гьахьна. Са герендилай инсанар кьабулна. Амма феи гьар сад чин члуру яз хквезвай.

Кьурдулан нубат атана. Хушвилелди салам гана феи ада вичин дерди лагъана: собездиз хизандин справка лазим хьанва.

- Эй, кесиб, райондай справкаяр гумир лаганва, яргьияр ийиммира.

- Я хтул, зи хизандин справка гумир лугьудай ихтияр низ ава?

- Сад лагъайди, зун ви хтул туш. Зун кьуд хуьруьн кавха я! Кьвед лагъайди, зи твар Себзали Кьарабудагъович я! Яргьияр герек туш... Следующий...

Идарадай ягъайди хьиз экъечлай Кьурдулаз экуь дунья аквазвачир. Вичихъ галаз ихьтин рафтарвал авуна, бейкеф яз тун адаз кламаз хьанвай. Са кьве квалерилай элячайла, вичиз эверай ван хьана, элкьвей Кьурдулаз советдин уборщица акуна.

- Ваз тавакьу, стха, кавхади хъша лугьузва. Хтана, рахана хъвач...

Дишегьлидин хатурдай хъфей Кьурдул акурвалди кавхади: "Яда, инал ша, гила ви дерди лагъ", лугьуда.

Секинвилелди ацукьай мугьмандив Себзалиди рахаз тазвач.

- Ваз кландай жуьре справка за гуда, ам кьилди лугьудай адет я. Вун хуьре хъсан инсан яз чиде чаз. Гьаниз килигна, пака райондай кьве кьуллугъчини галаз, зун куь хуьруьн гьал-агьвал чириз кьезва. Масадан квалез чун фидач, ваз мугьман жеда. Вуна за лагъайвал

ая: ваз фад ханвай хуьтлуьн клелер жедайди я. Шумуд ава? Як алани?..

- За табдач, чьехиди. Екебур-цикьвед, гьвечибуьрни - муьжуьд...

- Вун сагърай, Кьурдул! Абурун сан чавни гва. Са клел хана-ханач, вуна са 12-13 кило кьведайди, жез хъайитла, чулав рангунинди туквада. Ам кьулан тарцяй кьве падна, са пад хунихъай куьрсара, муькуь пад кьажгъандиз вегьена, клусар еке ийимир, гьеридин гьайиф кьвемир, са тлимил кьван яд яна, бугьламиша. Яру тав ягъайла, булвилелди клешниш, чичек, истивут вегьена, муьквал-муьквал кларасдин тлуру хкуьриз, гьазура.

Са 3 шуьше багъа эрекьни кьачу. Справка за хкида, ваз кландай хьтинди! Масадаз садаз-ни чи сир чирмир. Гила хъвач, - лагъана, Себзалиди, гьил яна, Кьурдул рекъе хтуна.

Югь нисинилай алатайла Кьурдул хуьруьз ахгакьна. Пуд шуьше эрекъ авай пакет айвандик эцигна, Кьурдул сала квалехдик квай Гуьлжегьре гьавурдик кутаз алахъна.

- Месэла, кьужа, икел жеда, - рахана кьари. - Кел а кьвач хана хкай царуди туквада. Чулав клел вилер акъатайтлани чпиз акъач. Са пай чаз амукьда, са пай неда гьабур. Имни райондин мугьманрин хатурдай я. А паркьул хьтин Себзалидиз са за кьве келима лугьуда...

- Виже кьведач, кьари, зун беябур жеда.

Пакадин юкьуз Кьурдула клел туклуна, михьвилелди алажна. Ам гапурдалди кьве патал пайна. Са пад куьлуь авуна, муькуь пад кьаридив вугана, кьулан квалеле хунихъай вегьез туна.

Куьлуь авур пад кьажгъанда бугьламишна.

Сятдин 9-даз кьавурма гьазур тир. Эрекьарни холодильникда эцигнавай.

Себзали атана акъатазвачир. Кьурдула, хуьруьн кьилихъ экъечна, рехъ вилив хуьзвай...

Дередай тади кваз атай машиндай Себзали, чиник айгамдин хуьруьн кваз, эвична. Кьве гьилини Кьурдулан гьил кьуна, хабарар кьуна, гьазур тирди чирна. "Райондай атайбур дугуна аквазнава, захъ ихтибарна, иниз атанач акур", лугьуза. Тади кваз Кьурдулан квалихъди еримешзава.

- Я чьехиди, бес вун идарайриз физвачни? Жемьядихъ галаз рахадачни?..

- Я бейниван, зи хиве кьуд хуьр ава. Райондин итимар ахгакьарна кланзава чпин чкадив.

Кьурдулаз амукьайди чьехидан гьугьуьниз фин хьана.

Вар ахъайна, Себзали са легъеда айвандик акъатна... Мугьман кьабулна, хабарар кьур Гуьлжегьреди суфрадал клелен яklar эцигна. Са эрекьни ахъайна.

Себзалиди таза яklar, муьхциз векьер хьиз, вегьез, эрекьни уьдмишзава.

Са арадилай хабар кьада: - Вуна шишер ядай як тунани?

- Чьехиди, мугьманар инал кьведа лагъана, за лапаг сагъдиз вегьена.

Себзалидин чин члуру хьана, ахпа ам туьнт хьана: - Ваь, яда! Зун авамдай кьазвани? Ина авайди кьве киши я: сад - ютурдин, садни - клулунин. Муькуь пай гьинизна кьариди?..

Кьурдула як амайди хиве кьуна. Себзали фена килигна, хтана, амай эрекьдизни яклуз худ хгана...

Вич динж хъайила Себзалиди жибиндай справка акьудна. Гьа геренда ам гьилерал алай ягьлуди кьуна...

- Им дуьз хьанва. Собездиз вугайтла жеда...

Квалеваяй якни пакетра хтуна, амай кьве эрекьни вахчуна, Себзалиди машиндихъ еримешна.

Кьурдулазни физ клан жеда. "Вун абуруз хуш жедач, вун кьвемир", - лагъана, Себзалиди машин югьурна...

Яргъалди Кьурдул дередиз килигиз амукьна. Амма машин санални акъвазнач...

Пуд лагъай юкьуз справка вахкун патал райсобездиз феи Кьурдулан гьал мадни пашманди хьана. Ина чьехиди тир Нуьдурбега, ягьлудай хьанва лугьуз, справка кьабулнач...

Минетар-суьнетар авунатлани, справка кьабулнач. "Ви справка патал за ревизордиз пул гудач", лагъана...

Хуьруьз хъфей Кьурдул, риклин давление хкаж хьана, месе гьатна. Собесдай хгузвай пулни мад герек хъхьанач...

Ван авуна!

Цийи эсер - цийи сенгер...

Чи газетдин 30-нумрада "Шарвилидин невейар" рубрикадик кваз, шаир ва публицист М.Жалилован цийи эсер - "Артур" поэма чапнавай. Адаз клелзавайбурун патай итижлу баянар ганвай чарар кьезва.

* * *

За и йикъара "Лезги газетдай" са аламатдин эсер - Мерд АЛИДИН "Артур" поэма клелна ("ЛГ", 27.07.17). Гьасятда зи вилерикай эсердин кьилин игитдин, Бабаев Артуран, вичин чандилай гьил кьачуна, пуд виш кас кьиникьикай кьутармишай миграгьви жегьилдин жанлу кьамат карагна...

Поэма за мад сеферда кьелем гваз яваш-яваш клел хуьвуна. За кьатлана: чи девирдин кьагьриманди авур тешпигъ авачир хьтин кьегьалвал зариди гуьзел, нурлу, ранглу, кьати... гафарин, ибарайрин, гьижайрин, бейтерин, гекьигунрин, мисалрин, рифмайрин, ритмайрин куьмекдалди, вилерал накъвар кьведайвал, кьалурнава... Поэмадай Артуран дагьви кьилих, вичин диде-буба, бици балаяр, хайи Ватан клан хьунин гьиссер, экуь дуньядал яшамш хьунинни кьиникьин арада амай мусибатдин дар декьикьаяр (абур шаклу-вилерив, инсанпересвилерив, кьайгьударвилерив, кьастлувилерив ацланва) ачухдаказ аквазва.

Риклел лезги зарийрин поэмаяр: Х.Тагьиран "Гьавадин пагьливан", А.Фатахован "Зарбачи Гьасан", А.Саидован "Уста Идрис", Х.Хаметовадин "Стлал ва кьван"... хквезва. Абурув М.Алидин поэма гекьигзава: цийи эсердин кьетгенвилер, Кьаф дагьларикай гьуцарсув хьиз, малум жезва. Ам муаллимрин гьиле аялриз кьагьриманвилдин тербия гудай мад са хци яракьдиз элкьведа.

Чи милли шииратда "Артур" кьетген эсер - поэма-повесть хьанва. Ам кьилди ктаб яз акьудуниз, чьехи премия гуниз лайихлу я. Чаз ихьтин гуьзел эсерар багьишзавай зарияр, абурун эсерар чапзавай милли газетарни журналар сагърай!

Гьуьрметдалди, Гьаким КЪУРБАН, профессор, филологиядин илимрин доктор

* * *

Дуньяда игитвилерин крар, гьерекатар гьар жуьрединбур жеда, абуруз гузвай кьиметарни гьакл я. Садбурув Игитвилдин твар, шабагьар яргьияр галачиз агакьда. Масадбурув... Месела, М.Нурбагандовни З.Батманов саки гьа са шар-тлара игитвал авунвай рухъаяр я. Садав Игитдин твар агакьна, муькуьдав... (?)

Авайни-авачир жегьил чан инсанар кьутармишун патал кьурбанд авурди, шаксуз, Игит я! Гьахьтин кьегьал тир зи хуьруьнви Артур Бабаевни. Амма адан Игитвал вич сагъзамайла лайихлу хъайи "Виклегьвилдин орден" вахкуналди сергьятламишна. Гьелбетда, ихьтин карди диде-бубадин, хуьруьнвийрин риклериз гайи разивал авач. Акси яз, наразивилер, арзаяр, кьхьинарни арадал атана...

Суалри кьил тлушуниз, вахтар пара физвай. Зурба бажарагьар авай зи хуьруьнвийри Игитдикай гьич рикл секинардай хьтин затл кьхьизвач... Имни заз сир тир.

Эхирни... Ингье зи вилик "ЛГ"-дин 27-июлдиз акъатай 30-нумра ква. Зак са хесет квайди я: сифте газет вири туплалай ийида, ана авай материалар чирда, клелдай нубатар туькьурда. И сеферда акл хьанач: газетдин 4-чина, Артур Бабаеван шиклини галаз, чи гьуьрметлу Шихмурад Шихмурадова "Игитдикай цийи эсер" макъалада чаз муштулух ганва: миграгьви зар, газетдин литературадин отделдин редактор Мерд Али Жалилова "Артур" твар алай поэма кьхьенва!

Ада газетдин кьве чин кьунва. Ятлани кланикай "куьруь авунва" кьейднава. Гьа легъейра зи кьилиз хиял атана: "Гьакл ман, хизан сагъ хъайиди! Вун икьван чалавалди вучиз секин хьанвай?"

Гьуьрметлу газет клелзавайди! Мерд Алиди заз гайи жаваб авайвал тазва: - За гьикьван кьун тавур йифер акьуднатла ваз хабар туш, духтур. Кьхьена куьтягъайди яз гьисабайди, са арадилай жуваз гьисаба амукъ тийиз, мад кьекьезвай... Гьижайрихъ, кьашарихъ, рангарихъ, Игитдиз хас яржарихъ кьекьезвай. Гьисаба кьадай хьтин затл арадал атайди кьатлайла, "Шарвилидин" суварин вилик за ам майдандиз акьудна...

Поэмадин кьилин агалкьун, зи фикирдалди, автордилай Артур Бабаева авур игитвал чалахъ жедайвал кьалуриз алакьун я. Кьуру гафар, тарифар галачиз, адан уьмуьрдин рехъ, уьлгуьндин мурцай физвай нур хьиз кьалурнава.

Дуьз гафар я, цуьк авачир чкада цайни жедач. Теймурханрин чьехи тухумда несилри гайи тербия дуьз кьабулай жегьилар арадал атана. Поэмадин игитди вичин жегьил уьмуьрда бубайри ва муаллимри гайи насигьатар квадарнач. Артуран кьегьалвал кьезвай несилпризни тербиядин тарс я.

Поэмадихъ, заз чиз, мад са метлеб ава. Ада чи гьуькумдарар генани кьетидаказ тагькимарзава: гьахъсузвал я чи пайдахдал, я чи Конституцияда тахьун лазим я.

Куьруь авунватлани, поэмада цусад кьил ава, гьар садаз кутугай тварни ганва, гьар садахъ акьалтлай сюжетни ава. Ихтилат кьекай физватла уьткьемвилелди кьалурнава.

Камаллу, девлетлу ва кьешенг лезги члалал теснифнава, риклиз кужумдай, бейнидиз тагьсирдайди хьанва цийи эсер. Адай кьилин игитдин куьруь уьмуьрдин ялавлу гелер хкатна аквазва, клелзавайдан фикир желбзава.

Поэмадин эхирда авторди вичиз хас тегьерда Артуран тварни, ада уьмуьр бахшай карни давам жезвайди тестикьарзава...

За и кардай гьам автордиз, гьам поэма чав агакьарай газетдин редколлеги-ядиз сагърай лугьузава.

Азедин ЭСЕТОВ, РД-дин халкьдин духтур, илимрин кандидат

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪБИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

Газет алаккадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016 йисан 12 декабрдиз регистрация авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва. Макъалайриз рецензияр гузвач ва абур элькъвена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекти, 1 "а". Печатдин къвал

КЪБИЛИН РЕДАКТОРДИН
ЗАМЕСТИТЕЛЬ

М.А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

КЪБИЛИН РЕДАКТОРДИН
СОВЕТНИК

Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ
Д.Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН
Н.М. ИБРАГЪИМОВ

65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН
Ж.М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН
Э.Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН
М.А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАДИН
А.Х. ГЪАМИДОВ

65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР
М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ
Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР
Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда акъатзава

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - 63249

Зур йисан - 51313

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 15.50

Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,

Пушкинан куьче, 6.

Тираж 8379

Ⓜ - И лишандик квай материалар

гъакъидихъ чапзавайбуру я.

Ⓜ - Икъван яшар хъанвайбуру келрай

НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД

Отделение - НБ РД г.Махачкала

БИК - 048209001

ИНН - 0561051314/КПП - 057101001

Р/Сч - 40601810100001000001

Л/Сч - 20036 Ш60090

ГИБДД-ди хабар гузва "Аялар я - мукъаят хъухь!"

Радик ГЪАФИЗОВ,
Россиядин УМВД-дин Махачкъалада авай ОГИБДД-дин пропагандадин дестедин инспектор, полициядин старший лейтенант

Чна виликдай хабар г а й и в а л , ГИБДД-дин талукъ къуллугъди Махачкъалада

"Аялар я - мукъаят хъухь!" лишандик кваз махсус серенжемдин сад лагъай пай кыле тухванай. Гила (алай йисан 28-август-дила 11-сентябрдалди) адан 2-пай тухудайвал я.

Риктел хкин, Махачкъалада алай йисан эвел кылелай инихъ аялрин иштираквал авай 44 авария регистрация авуна. Нетижда 2 аял телеф, 44-даз хасаратвилер хъана.

Къейд ийин хьи, школайра тарсар башламишзавай вахтунда туькьур дуьшуьшар иллаки гзаф жезва. И кардихъ галаз алакьалу яз махсус серенжемдин вахтунда ДПС-дин (дорожно-постовая служба) къуллугъдин векилли аялрин бахчайрани

школайра аялрихъ, диде-бубайрихъ галаз рекъера гьерекад авунин къайдайриз талукъ суьгъбетар тухуда. Къетлен фикир рекъера гьерекад авунин къайдаяр чурзавайбурун вилик пад къуниз, аялар тухузвай транспортдал гуьзчивал артухаруниз гуда.

Гуьрметлу диде-бубаяр! Куь балайрилай гуьзчивал алудмир, абуруз машинрин гьерекад квай рекъера чеб тухудай къайдаяр чира. Мисал яз, рекъерин какатай чкайрилай элячI тавун, светофорди яру экв кузвайла рекъин муькуь патаз экъечI тавун ва икI мад. Сифте нубатда куьне рекъера гьерекад авунин къайдайрал амал я. Чир хъухь, куьн абуруз чешне я.

Полициядин къуллугъчийри рекъера гьерекаддик квай вири шоферриз, гъакIни кIвачи-кIвачи физвайбуруз тайинарнавай къайдайрин истемешунрал амал авуниз, датIана игътият хуьниз эвер гузва.

Кроссворд

И кроссворддин гафар сад-садан гуьгъуьнал алаз къевезва, сад лагъай гафунин эхиримжи гъарф, къвед лагъай гафунин сад лагъай гъарф я. Вири гафар ирид гъарфуникай ибарат я, эхиримжи гаф-ругуд.

Туькьурайди - Салигъ ИБРАГЪИМОВ

ПИС, ЗИЯНКАР КАС	→									←	ЧИЛЯЙ ЭКЪЕЧДАЙ ЗАПАР
РАХАДАЙ КЪУШ	→									←	БИРИШ
ЯГЪАНАТ	→									←	КВАРЦИН ГЪЕРИ
ФЯЛЕ	→									←	ЗАРЬ, ФАД
УГЪРАШ	→									←	ПУНКТАЦИЯДИН ЛИШАН
ХВАЖАМЖАМ	→									←	АЛАШ-БУЛАШ, КЪАЙДАСУЗВАЛ
ДУЪМИШВАЛ	→									←	ЦЕ.ЛАГЪАНВАЙ РУШ
КIВЕНКIВЕЧИ	→									←	МЕХЪЕРИН ТIАРАТИ

"ЛГ"-дин 33-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

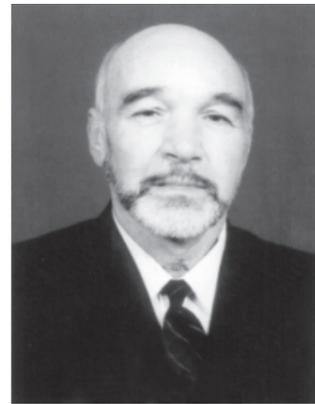
ДУЪЗ ЦIАРАРА: 1. Бармак. 5. Жебехана. 8. Ал. 9. Кипр. 11. АкIа. 14. Талгу. 16. "Реал". 18. ДИба. 19. Расим. 20. Адалат. 23. Мих. 24. Ич. 25. Упс. 27. Уьмуьр. 29. Камалэгъли. 33. Рубас. 35. Матч. 36. Тарлац. 37. Уба. 39. ТIуб. 41. Илаж. 42. Ала. 43. Найроби. 44. Ар. 45. Арачивал. 49. Хъен. 50. Абас. 53. Уфа. 54. Орден. 57. Кулур. 59. Нева. 61. Агъул. 63. Ва. 64. Къаркъулув. 66. Угъри. 67. Дар.

ТИК ЦIАРАРА: 1. Баку. 2. Али. 3. Мураба. 4. Кваг. 6. Багъривал. 7. Акъул. 10. Птидуьр. 12. КIурт. 13. Мидас. 15. Лали. 17. Ем. 18. Даим. 21. Ачкара. 22. Султали. 23. Муьфтехур. 26. Пич. 28. Рутул. 30. Аслан. 31. Эму. 32. Гъабиб. 34. Бабаханов. 38. Ижара. 39. ТIаплахъан. 40. Урал. 46. Ре. 47. Инд. 48. Кал. 50. Акула. 51. Булур. 52. Сув. 53. Урду. 55. Рекъв. 56. Накъ. 58. Ранг. 60. Ери. 62. Гъуд. 65. Ра.

"Мавел" чапханади Къ.Х.Акимован "Лезги - урус гафарган" подписка авун давамарзава. ЦIийи "Гафарганда" 25000-далай гзаф дибдин гафар ава. Абуру урус чIалаз элкьурнава. "Гафарган" алай йисан ноябрдин вацра басмадай акъатда. Подпискадин кьимет: са ктаб - 500, маса гудай кьимет 1000 манат я. Чи адрес: Махачкъала, О.Кошевоан куьче, 42 "а". "Мавел". ("Къуруш" кафедин вилик).
Тел.: 8-928-511-31-16; 8-928-873-40-02.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди играми диде МУСЛИМАТ рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз Алик Муьгъудинович Эфендиеваз башсагълугъвал гузва.

Гъ.А.Искендеров

И йикъара 78 йисан яшда аваз тIвар-ван авай алим - тарихчи, илимрин доктор, профессор Гъажимурад Абдуллаевич Искендеров кечмиш хъана. Адан хизанди, ярар-дустари, чидай вирибуру рагъметлудахъ яс чIугвазва.

Гъ.А.Искендеров 1939-йисуз Мегъарамдхуьре, машгъур педагог ва писатель Абдулла Искендерован хизанда дидедиз хъана. Ада юкьван школа, ДГУ-дин тарихдинни филологиядин факультет ва аспирантура акъалтарна. Вичин вири уьмуьр алимди РАН-дин ДНЦ-дин ИИАЭ-да (тарихдинни археологиядин ва этнографиядин институт) хайи Ватандин тарих ахтармишуниз бахшна, и рекъе ам алимвиллин ва машгъурвиллин куклушрихъди фена. Гъажимурад Абдуллаевичан гъиликай 150-далай виниз илимдин кIвалахар, абурун жергедай яз, "Дагъустанда совхозар

тешкилуни тарих" (1982-й), "Дагъустанда советрин девирдин лежбервиллин тарих" (1986-й), "XX асирдин Дагъустандин тарих" (маса авторар галаз, 2004-й.) чIехи монографияр хкатна.

Дерин чирвилер авай пешекар яз, ада неинки Дагъустанда, Россияда, гъакI дуьньядин майданда алимрин жуьреба-жуьре конференцияра, симпозиумра, сессийра иштиракна. Ам ИИАЭ-да диссертацияр хуьнин рекъай советдин, алимрин советдин член тир. Вичин тежриба ада жегъил алимрихъ, аспирантрихъ галаз мердвилелди пайдай.

Тарихчи тиртIани, алимдин рикI милли чIалал, культурадал, литературадални гзаф алай. И жигъетдай ада вичин буба Абдулла Искендерован, Дагъустандин ва вири Кавказдин зурба лингвист Мегъамед Гъажиеван ирс кIватI хъувуник, ахтармишуник, несилрив ахгакъаруник еке пай кутуна. Илимда агалкъунар адаз "Ватандин вилик лайихлувилерай" II дережадин ордендин медаль, "РД-дин илимрин лайихлу деятель" лагъай гуьрметдин тIвар, маса шабагъар гуналди къейдна.

Алимдин вилик хъийидай крар мадни гзаф квай. Амма, гъайиф, ажалдиз мажал чидач...

Чна рагъметлудан хизандиз, мукъва-къилириз, ярар-дустариз башсагълугъвал гузва.

Гъажимурад Абдуллаевич Искендерован экуь къамат садрани чи рикелай алатдач.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив.

Малумат!

КIвалах теклифзава

Дагъустан Республикадин зегъметдин ва яшайишдин рекъай вилик финин министрстводин "Успех" тIвар алай жегъилрин центради Москвадай Санкт-Петербургдаз физвай рекъин участкада зулун вахтунда эцигунрин кIвалахар тамамардай ашкъи авайбуру суракъзава. Яшар 18-60 йисар хъун лазим я.

Жегъил пешекарар рабочияр патал эцигнавай общежитиди гуьзлемеишзава. Яшамеш жезвай чкадила кIвалахал фидай рекъин пулни гузва ва рабочийрихъ галаз датIана тежрибалу устIар - насигъатчи жеда. Гележегда виниз тир мажибар къведай кIвалахрал акъваздай мумкинвилерни ава. Гъафтеда 6 юкьуз ва йикъа 8 сятда зегъмет чIугуна кIанзава. Пешекарриз пулсуздаказ яшамеш жедай чкаяр ва йикъа 3 сеферда тIуьнар гузва. Зегъметдин гъакъи, тамамарзавай кIвалахдин жуьрейриз килигна, вацра 25-30 агъзур манатдив агакъда.

Герек документар: паспорт, ИНН, СНИЛС, медстрахованидин полис.

Чи адрес: Махачкъала шегъер, Абубакарован куьче, 117, РД-дин зегъметдин ва яшайишдин рекъай вилик финин министрстводин дарамат, 1-мертеба, 129-кабинет.

Суалар пайда хъайитIа, телефондин агъадихъ галай нумрадиз зенг ая: 8 (928) 558-64-04.

Культурадин "Къуруш" центради играми диде МУСЛИМАТ рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз Алик Муьгъудинович Эфендиеваз башсагълугъвал гузва.

Махачкъалада, Каспийскада яшамеш жезвай стIалвийри ва Махачкъаладин 26-нумраддин юкьван школадин коллективди Иминуллагъ АГЪАХАНОВ рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз Хейруллагъ Иминуллагъович Агъаханован ва вири багърийриз башсагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшамеш жезвай Азедин ва Мафи Эсетоври Мегъарамдхуьруьн ЦРБ-дин хирург Рагъим Эседуллаевич РАГЪИМОВ рагъметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизандиз ва вири филивийриз башсагълугъвал гузва.

Нариман Къарибова Дербент шегъердин энергосбытдин компаниядин директор Мухтар Бейбутоваз играми буба Бейбут Темирханович БЕЙБУТОВ кечмиш хъунихъ галаз алакьалу яз башсагълугъвал гузва.